
Tartalomjegyzék, 1994. 2. lapszám

Szerző

Szarka Attila
Való Gábor
Hrotkó László
Varga Tamás
Csató Zsuzsa
Budai István
Somorjai Ildikó
Hoffmann Gertrúd
Herczog Mária
Haigl Béla
Trunk Éva
K.J.
Kóta Tünde
Nyitrai Imréné
Gáspár Károly
Ihász Márta
Bartos Klára
Zsámbéki Eszter
Molnár László
Pongrácz Erzsébet
Szávai Ilona

Cím

Ajánlás
Alternatív büntetési-intézkedési formák
lehetőségei
A madár némán üli fészket
A segítők segítése
Az egészségügy állandó fogyasztói
Az első magyar terepkonferenciáról
Az örökbefogadásról
Egy elszalasztott lehetőség
Finnországi tapasztalatok
Hírek, események
Írjál, gyere, vigyázz magadra
Ki vallott kudarcot?
Ki vigye el a balhét?
Megmondani sem elég
Nagycsaládosok
Nyilatkozat az alternatív intézményi
gyerekvédelemről
Sikertelen kihelyezések
Szakmai tanácskozás az örökbefogadásról
A szociális gondoskodás rendszere Cipruson
Társaim

Idéző

Ajánlás

A Miniszterek Bizottsága, az Európa Tanács Alapszabálya 15. b) cikkelyében foglaltak alapján,

tekintettel az Európa Tanács azon céljára, hogy tagjai között nagyobb egységet hozzon létre, többek között azzal, hogy szorgalmazza a jogi ügyekre vonatkozó általános szabályok elfogadását;

felismerve azt, hogy a törvénynek védenie kell a gyermekek jólétét;

felismerve azt, hogy rendes körülmények között a gyermek érdekeit az szolgálja, hogy abban a családban maradjon, amelyből származik, s hogy az ilyen családoknak nyújtandó támogatás javításával biztosítani lehetne a nevelőszülői intézmény iránti szükséglet csökkentését;

tekintettel arra, hogy lehetőség van a gyermekek nevelőszülői gondozásával kapcsolatos jogrendszerek javítására annak érdekében, hogy a gyermek személyiségfejlődését támogassák és személyét, valamint erkölcsi és anyagi érdekeit védjék;

tekintettel arra, hogy a nevelőszülők helyzetének javítása hozzájárulhat a gyermekek jólétéhez;

annak tudatában, hogy a nevelőszülői tevékenységet más, pl. szociális és egyéb típusú juttatás összefüggésében is figyelembe lehet venni;

figyelemmel a gyermekek elhelyezéséről szóló határozatra (Resolution (73) 33) és a szülői felügyeleti jogról szóló ajánlásra [Recommendation No. R (84) 41];

ajánlja a tagországok kormányainak, hogy az ennek az Ajánlásnak a Függelékében rögzített Alapelvéket vonják be a nevelőszülőkről (-családokról) rendelkező jogszabályaikba.

FÜGGELÉK

az R (87) 6. sz. Ajánláshoz

Ennek az Ajánlásnak az értelmezésében nevelőszülői tevékenységnek az tekintendő, amikor egy gyermeket nem örökbefogadás céljából egy olyan házaspárra vagy egyénre (nevelőszülőkre) bízzák, akik, vagy aki huzamosabb, vagy meghatározatlan ideig gondoskodik a gyermekről, akik vagy aki nem rendelkezik a gyermek törvényes felügyeletével, s aki vagy akik nem a gyermek szülője.

1. ALAPELV

1. Az egyes államok jogszabályainak rendelkezniük kell a nevelőszülők ellenőrzési rendszeréről annak érdekében, hogy a nevelőszülők biztosítsák a gyermek megfelelő fejlődéséhez szükséges erkölcsi és anyagi feltételeket elsősorban saját személyi tulajdonságaik, s ezen belül különösen gyermeknevelési képességük, valamint lakáskörülményeik révén.

Egy adott állam jogszabályai előírhatják, hogy az ellenőrzés nem alkalmazandó, ha a nevelőszülői tevékenységet közeli rokon végzi.

2. Az ellenőrzésnek a következőkön kell alapulnia:

- a nevelőszülők által a hatáskörrel bíró hatósághoz benyújtott tájékoztatáson, illetve
 - egy engedélyezési rendszeren, illetve
 - bármely más módon, amely lehetővé teszi a fenti célkitűzés megvalósítását, pl. a gyermekeket rendszeresen fogadó személyek hivatalos jóváhagyásának rendszerén.
3. A hatáskörrel bíró hatóságnak minden esetben közbe kell lépnie és támogatást kell nyújtania, ha a gyermek érdekei úgy kívánják.

2. ALAPELV

Fenn kell tartani a gyermeknek a származása szerinti családjával való személyes kapcsolatát, és azt a családot tájékoztatni kell a gyermek állapotáról, feltéve, hogy ez a gyermek alapvető érdekeivel nem áll ellentétben.

3. ALAPELV

A nevelőszülőket fel kell jogosítani arra, hogy a gyermekjogi képviselői megbízásából gyakorolják mindazokat a szülői felügyeleti jogokat, amelyre a gyermekről való, napi gondoskodás során, illetve sürgős ügyekben szükség van.

4. ALAPELV

A gyermek személyét érintő fontos döntés meghozatala előtt lehetőség szerint alkalmat kell adni a nevelőszülőknek arra, hogy véleményüket kifejtsék.

5. ALAPELV

Miután a gyermek a nevelőszülő családjába beilleszkedett, különösen abban az esetben, ha a nevelőszülői tevékenység már hosszú ideje fennáll, egy adott állam jogszabályaitól függően lehetővé kell tenni a nevelőszülők részére, hogy bírósághoz, illetve hatáskörrel bíró más hatósághoz fordulhassanak a szülői felügyelet körébe tartozó egyes feladatok ellátásának jogáért, beleértve, ahol lehetséges, a törvényes gyermekelhelyezést is.

6. ALAPELV

Ahol a gyermek a nevelőszülő családjába beilleszkedett, különösen abban az esetben, ha a nevelőszülői tevékenység már hosszú ideje fennáll, de az a személy vagy hatóság, aki vagy amely a nevelőszülői tevékenységet elrendelte, még akarja azt szüntetni, és a nevelőszülők ezt ellenzik, bíróság vagy hatáskörrel bíró más hatóság tartozik erről határozatot hozni

7. ALAPELV

1. Mielőtt az 5. és 6. Alapelv értelmében eljáró hatáskörrel bíróság bármilyen határozatot hoz, alkalmat kell adni a szülőknek és a nevelőszülőknek arra, hogy véleményüket kinyilvánítsák. A gyermeket is meg kell hallgatni, ha ezt a határozathozatal szempontjából az érettségi foka megengedi.

2. A hatóságnak a határozatát elsődlegesen a gyermek érdekeinek szem előtt tartásával kell meghoznia, különös figyelemmel a gyermek és szülei, valamint nevelőszülei között fennálló kapcsolatra. Az ilyen határozatot haladéktalanul kell meghozni.

8. ALAPELV

A gyermeknek nevelőszülőkhöz adására vonatkozó megállapodások nem térhetnek el az ebben az ajánlásban rögzített alapelvektől.

Európa Tanács Miniszterek Bizottsága

A Miniszterek Bizottságának a nevelőszülőkről (-családokról) szóló R (87) 6. sz. Ajánlása a tagországoknak. Az Ajánlást a Miniszterek Bizottsága a miniszteri küldöttek 1987. március 20-án megtartott 405. ülésén fogadta el. (Az Ajánlásnak az elfogadásakor Dánia és Norvégia képviselői a miniszteri küldöttek üléseire vonatkozó Eljárási Szabályok 10. 2. c) Cikkelye alkalmazásával fenntartotta kormányának azt a jogát, hogy az Ajánlás Függelékének 5. Alapelvét elfogadja vagy nem.)

Külföldi Jogi Szemle

Praxis

Az alternatív büntetési-intézkedési formák lehetőségei

A fiatalok bünelkövetők reszocializációjával foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek szerint hazánkban a fiatalok bünelkövetőkkel szemben kiszabható intézkedések közül az egyik leginkább összetett problémát a javítóintézeti nevelés határozatának végrehajtása okozza. Az összetettség jogtörténeti, kriminálpedagógiai, valamint szociálpolitikai szempontokkal közelíthető meg. A magyar büntetőjog 1880-tól foglalkozik a javítóintézet jogintézményével. A korabeli jogalkotói szándék különösen fontosnak értékelte a fiatalok bünelkövetők, büntetettek személyiségüknek megfelelő formában történő, fejlesztő hatású nevelését. A javítóintézet pedagógiai szerkezete a büntetőjog szankció elemein kívül szociális elemeket is tartalmazott.

E kettős jogalkotói szándék sajátos és alternatív lehetőségeket biztosított a bünelkövető fiataloknál kívül a még nem kriminalizálódott, de már veszélyeztetett kortársaikkal kapcsolatos prevenciónak.

A társadalmi, gazdasági és politikai változások a javítóintézet szerkezetének átalakítására is hatást gyakoroltak.

A zárt intézeti problémakezelés nehézségei és ártó mechanizmusai az 1970-es évek közepétől markánsan kimutathatóan, a büntető igazságszolgáltatás bizalomvesztését eredményezte.

Ugyanakkor a 80-as évek végére és a 90-es évek elejére a javítóintézetek alapvetően módosították pedagógiai szerkezetüket, korszerűsítették programjaikat, változtattak szemléletiségükön.

A szerkezetváltás, a programkorszerűsítés, a szemléleti módosulás érvényesítését több büntetőjogi helyzet állítja dilemma elé.

Az intézetbe történő befogadaskor jellemző, hogy növendékeinknek lezáratlan büntető eljárásokra kell még várniuk.

18. életévük 1989 betöltése után befogadott növendékek	1990.	1991.	1992.
Aszód		3	1
4 Rákospalota	1	4	2
2 Bp. Szőlő u.	1	2	3
2			
Az előzetes letartóztatás elrendelésének módja az elmúlt években módosult, ugyanakkor még mindig meghatározó az előzetes fogvatartásból beutalt növendékek aránya.			
Előzetes letartóztatásból befogadásra került növendékek	1990.	1991.	1992.

Aszód	23	20	13
Bp. Szőlő u.	26	33	32
Rákospalota	2	12	3

Folyamatosan jelentkeznek a beutaltak között olyanok, akik a 18. életévüket betöltötték. Az egyik átfogó megoldást igénylő feladat, a már elbocsájtott fiatalok utógondozása.

A teljesség igénye nélkül vázolnánk néhányat az újraszabályozást igénylő problémakörökről:

- Az előzetes letartóztatásban töltött idő, amennyiben azért a cselekményért rendelik el, amiért javítóintézeti nevelését, beszámítható legyen a javítóintézeti nevelés időtartamába. Szükséges lenne az előzetes letartóztatás differenciált végrehajtásának lehetősége, az előzetes javítóintézeti nevelés jogintézménye bevezetésével.
- A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények felderítés utáni vizsgálatok idejét célszerű lenne lerövidíteni.
- Fontos a javítóintézeti nevelés minimum-maximum időtartamának szükség szerinti meghatározása. A javítóintézeti, nevelés relatív határozatlan időtartamát az ideiglenes elbocsájtás időszaka zárja le. Ebben az időszakban a fiatalkorú pártfogója kiemelt tényezővé válik a további problémakezelés, illetve problémamegoldás szempontjából hathatós kompetenciák nélkül. A pártfogói kompetenciák szélesítése és az elbocsátás utáni utógondozás intézményrendszere kimunkálásra várnak.
- A javítóintézeti nevelés alap differenciáló rendszere a gyógypedagógiai áthelyező bizottság, mely nem az intézményektől függetlenül működik.
- A javítóintézeti növendékek szakképzésének biztosítása.
- A javítóintézet szakmai normarendszerének és a javítóintézet rendtartásának hiánya sajátos helyzeteket teremt.
- A javítóintézeti növendékek által elkövetett bűncselekmények felderítés utáni vizsgálati idejének rövidítése, összefüggésben az előzetes letartóztatás differenciált végrehajtásának lehetőségével.

A fenti gondolatok nem teljes körben ölelik fel a javítóintézeti nevelés problémakörét, ugyanakkor véleményünk szerint részben ennek köszönhető a már említett tény, hogy a büntető igazságszolgáltatás jó ideje kiábrándult a javítóintézetekből, miközben napjainkra az intézetek korszerűsítették programjaikat, változott szemléletiségük.

Adatok 1970-től a javítóintézeti befogadás arányszámairól

Év	Átlag Létszám		
	Rákospalota	Aszód	Bp., Szőlő utca
1970.	136	438	152
1975.	150	400	143
1980.	113	360	135
1985.	110	243	75

1990.	94	156	75
1991.	63	153	77
1992.	59	154	78
1993.	58	125	78

MEGJEGYZÉS:

- 1) Az aszódi javítóintézetet 490, a Budapest Szőlő utcai intézetet 180, a rákospalotai Leánynevelő Intézetet 170 fő befogadására tervezték.
- 2) A javítóintézetek 1993. augusztus 5-én kidolgozott szakmai normajavaslatát alapul véve, Aszódon 230, Rákospalotán és a Szőlő utcai intézetben 100-100 fiatalkorú bűnelkövető komplex reszocializációja valósítható meg.

A javítóintézetek szakértői szerint a jelenlegi jogeljárás gyakorlat nem hatékonyan szolgálja a jogalkotói szándék megvalósulását, a reszocializáció hatásmechanizmusa diszfunkcióval működik.

Fokozza a beutaltak kriminalizációját, hogy a velük kapcsolatos büntetőeljárások elhúzódnak.

A bűncselekménnyel kapcsolatos vizsgálati, és a bírósági szak között több hónap, a jogerőre emelkedés és a végrehajtás megkezdése között huzamos idő telik el.

Jellemző a több hónap előzetes fogvatartásban eltöltött idő.

Jogi szakértők véleménye szerint az ügyészi gyakorlatot befolyásolja, hogy a javítóintézeti nevelés időtartama relatíve határozatlan, valamint a hosszabb előzetes letartóztatásban töltött idő a beszámíthatósága miatt kedvez a büntetőjogilag súlyosabb, és határozott időtartamú szabadságvesztés büntetés kiszabásának.

Amennyiben e problémakör büntetőjogilag átszerkeszthető, a javítóintézeti intézkedés végrehajtásának feltételrendszere javulhat. A jogállamiság véleményünk szerint feltételezi, hogy külön és kiemelten kezeljük a fiatalkorú bűnelkövetők ügyeit a bánásmód, a körülmények követelményeivel összefüggésben, hiszen ez esetben a legnagyobb az esély a személyiség pozitív irányú változtatására.

A BTK. jelenleg nem emeli ki külön a fiatalkorúak érdekében, sajátosságainak megfelelően a velük kapcsolatos eljárási gyakorlatot.

Külön szabályrendszere nincs jogrendünknek, ami keretjelleggel, garanciális elemeket rögzítve határozná meg a nemzetközi konvencióknak megfelelően a fiatalkorú bűnelkövetőkre érvényes eljárás rendszerét.

Hazánk az elmúlt években több, a gyermekek védelmével kapcsolatos nemzetközi dokumentumhoz csatlakozott, illetve figyelemmel volt azok szellemiségére, irányultságára.

Közülük a legfontosabb az ENSZ Egyezmény a gyermekek jogairól. Fontos gondolatot rögzít a Malmöi Nyilatkozat, valamint a Pekingi Szabályok. Az úgynevezett Rijadi Irányelvek dokumentuma külön szól a bűnözés megelőzésével, illetve a büntetettek kezelésével kapcsolatban.

Véleményünk szerint a jogállamiság építésének, további fázisaiban, amikor már a politikai rendszerváltás lehetővé teszi, a jogalkotónak meg kell valósítania külön szabályrendszerben a fiatalkorú bűnelkövetők sajátosságaira alapozott fiatalkorúak büntetőkódexét, törvénytárát, büntetőjogi, büntetőeljárás, végrehajtási szabályozóját.

Ez a cél a jogalkotót arra készítené, hogy elemezze a jelenlegi jogszabályok végrehajtásának feltételrendszerét a gyermeki jogok biztosíthatósága érdekében. így a jogszabályi tervezést egybe lehetne kapcsolni a gyors és hathatós megoldást igénylő aktuális problémahelyzetek kezelésével.

Az egyik ilyen hathatós és komplex megoldást igénylő problémahelyzet a fiatalkorúak előzetes fogvatartásának gyakorlata a fejlesztés hatékony és optimális irányainak megteremtése.

Valamennyi javítóintézet be tud számolni arról a tényről, hogy növendéke hosszabb-rövidebb előzetes fogvatartásban töltött idő után kerül befogadásra.

Pedagógiai indokkal fogalmazódik meg az a javaslat, hogy az úgynevezett előzetes javítóintézeti nevelés, mint intézkedés, megoldás lehet a pedagógiai és jogi szempont- és feladatrendszernek egyaránt. Abban az esetben, ha a jelenlegi ítélkezési gyakorlat kiegészülne az előzetes javítóintézeti nevelés elrendelhetőségével, valós alternatívát tudna a bíró működtetni a személyiség-elv alapján hozott határozatával.

Ugyanakkor biztosítani kell egyidejűleg az előzetes letartóztatás differenciált végrehajtásának feltételeit.

Ebben az esetben a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza Intézettel való szakmai együttműködés kereteit meghatározva, az esetleges alternatív lehetőségek megteremthetők.

Az együttműködés abban az esetben lehet indokolt, ha az előzetes letartóztatás végrehajtásának a differenciálása létjogosultságot kap.

A javítóintézeteknek nem feladata, hogy őrzés-védelmi tevékenységgel lássa el pedagógiai programjait, ugyanakkor célja, hogy a személyiségfejlesztés kedvező időben tudjon elkezdődni, minél inkább fékezve a további kriminalizációt, kerülve a stigmatizációs ártalmakat.

A mai törekvések, amelyek megfogalmazódnak a Gyermekvédelmi törvény előkészítő tárgyalásai, kodifikációs tanácskozásai alkalmával, azt a célt erősítik meg, ami szeretné elérni, hogy az ENSZ Egyezmény érvénye a fiatalkorú bűnelkövetők esetében is megvalósuljon.

Véleményünk szerint ugyancsak kiemelt problémakört mutat a javítóintézetből, fiatalkorúak börtönéből kikerültek konfliktusmentes társadalmi beilleszkedése. Ez egyfelől az oktatási és képzési, szakképzési hiányosságok, másfelől az utógondozás hálózatának hiánya miatt jelentkeznek aggasztó nagyságrendben.

A javítóintézetek jelenlegi ki-használtsági szintje lehetőséget biztosíthatna arra, hogy kiválasztott populáció esetében, megállapodás formájában, szakképzési alternatív programokon való részvételt tudna biztosítani fiatalkorú elítéltek számára.

Ez a forma ismételen egy alternatív lehetőséget teremthetne, ami kedvezően tudná elősegíteni a társadalmi beilleszkedés problémájának csökkentését.

A cél az, hogy alternatív intézkedési büntetési formák kiterjesztésével elősegítsük a fiatalkorúak büntetőjogának komplex reformját.

A fenti gondolatok alapvetően abból a megokolásból fogalmazódtak meg, hogy:

- elkezdődjön, vagy lehetőségéhez képest felgyorsuljon a fiatalkorú bűnelkövetők komplex sajátosságaira alapozott külön szabályrendszer elkészítésének munkája,
- a fiatalkorúak előzetes letartóztatására a szükséges esetben kerüljön sor, a végrehajtás differenciálhatóságának biztosításával,
- az alternatív intézkedési-büntetési formák kiterjeszhetőségének vizsgálata segítse a jogalkotó és jogalkalmazó konstruktív együttműködését.

Aszód, 1993. október 1.

**Szarka Attila,
a javítóintézetek igazgatóinak nevében**

Idézőjel

A madár némán üli fészket

Tibor föl-le ugrál az úttestről a járdaszegélyre, mint Jane Kelly az Ének az esőben címadó songját dalolva. Víg hangulatban van, de a ráccsal erősített ablakok láttán elkomorul. A Széna tér felől közelítette meg a Csalogány utcai épületet. A bejárat előtt oszlopos korlát áll, mint az iskolánál, hogy a féktelen kölykök ne hogy a járművek kerekei alá szaladjanak. Tibor ettől még komorabb lesz. Tudja, hogy ebből az iskolából a gyerekek nem szaladnak ki tanítás után a nyitott kapun. A falon az ajtó mellett már kissé avitt tábla: Óvoda, Általános Iskola és diákotthon. A régi, fa bejárati ajtón túl néhány lépcső vezet az épületbe, majd még egy ajtó állja a belépő útját, ami már fémből való, s ablakai vastag, erős üvegből készültek, ha nem is golyóállóból. Csak kívülről találkozhatunk kilincsel. Belülről az ajtót automatika segítségével működteti, aki a portásfülkében ül. Tibor bekukucskál az üvegen, mielőtt lenyomná a kilincset; most egy néni látja el éppen a kapus feladatát, s az idős nénik obligát szórakozását úzi: keresztrejtvényt fejt. Tibor belép, és szépjónapottal köszön.

- V. Évát keresem, még itt találok?
- A V. Évát? – kérdezi a néni elgondolkozva. – Maga a fia?
- Nem.
- Milyen szép magas! Hány centi?
- Száznyolcvanöt. Éva bent van még? – kérdezi Tibor most már kissé türelmetlenül.
- Igen, itt. Legalábbis én nem láttam elmenni.

Tibor már indul is a folyosók felé, s csak futólag mormog valamit pelyhedző bajsza alatt arról, hogy a néni ébersége nem éppen egy vadászsólyomé, úgyhogy ez a válasz egy csöppet sem nyugtatta meg.

Az udvar szemben van a főbejáráttal. Betonlapokkal borított, elég nagy terület. A betonkockák között néhány fűcsomó. Az udvaron néhány fa, mászóka, fajták, stilizált tárgyak: vonat, egy gerendából és egy kormányból álló busz stb. Az udvart körbefutja a keskeny, csempézett falú, metlahit padlóborítású folyosó, melynek falát képekkel borított, színes kartonpapír tablók díszítik. A képek az iskola, diákotthon* életének eseményeit örökítették meg; nyaralást, farsangot, speciális olimpiát és más efféléket. Az egyik fotográfián például egy díjátadás látható. A kép közepén dobogó, s azon szellemi fogyatékos gyerekek. Egy Down-szindrómás kislánynak éppen most adják át az aranyérmét, a futóverseny első helyezését. Több dobogós kép is van, nemzetközi speciális olimpiáról készültek, s a helyezettek között igen sok a Csalogány utcai. Egy másik tabló a Tornanádaskán eltöltött két hetet örökítette meg. Az iskola csaknem valamennyi tanulója ott lubickol a falu mellett csordogáló patakban. Persze vannak hidrofóbiások is, akik iszonyodnak a víztől, ők a parton üldögélnek. Látható a fotók között egy álló csoportkép is. E fotó alapján nagyjából képet alkothatunk az iskola diákjainak összetételéről. A szakember talán másként járna el, mint Tibor, mert ő két csoportra osztja a beteg gyerekeket, elsősorban külső jegyeik alapján teszi ezt. A Down-kórosokat különböztethetjük meg a legkönnyebben a többitől. Az előbbieket könnyű felismerni jellegzetes mongoloid arcukról, pici szemükről, tömpe orrukról, esetlen, többnyire kövérkés testükről. Persze vannak vékony downosok is, lásd a futóverseny

győztesét. Meg kell említeni a Down-kórosok egy bizonyos hányadát kitevő úgynevezett mozaik-downosokat is. A külső jegyek önük nem olyan szembeszökőek, mint az előbbi csoportnál. Mindenesetre talán a Down-kórosok szellemileg a legaktívabbak. Csaknem mindegyik megtanul írni, olvasni.

Tibort eleinte taszították ezek a fejek, arcok. Mikor V. Éva gyógypedagógusként helyezkedett el, Tibor sokáig félt, nem szeretett vele érintkezni, mintha ez a betegség ragályos lenne; sokáig pusztit sem akart neki adni, ha találkoztak. Benne is az ember ősi, zsigeri félelme munkált, mikor igyekezett távol tartani magát a fogyatékos emberektől. Sokakban egész életükön át megmarad ez a félelem, tartózkodás, de Tiborban már nyoma sincs. Épp ellenkezőleg.

Fonyódon történt pálfordulása. Ott töltött a hatodik osztályosokkal tizennégy napot, mint kisegítő-személyzet. Voltaképpen csak a gyerekekre kellett vigyáznia, ami nem megerőltető feladat, mert ezek a gyerekek szófogadóak voltak, s dühkitörés vagy epileptikus rohamok sem tették próbára képességeit. Nem szívesen érintette meg őket, az igaz, de erre csak a legritkább esetben volt szükség. Probléma csak az étkezésekkor jelentkezett, pontosabban az ebédnél. Tibor az asztalfőn ült, s a jobbán és balján ülő két fiú szájából vastag csíkokban folyt az ebéd.

Tibor először menekülésszerűen távozott az étkezdéből. De másnap ebédnél egyszer csak – ahogy mondani szokás – valami melegséget érzett a szívében, egy érzést, aminek egyelőre nem tudott nevet adni. Éppen a legbetegebb kisserült ült mellette, s orrán-száján dőlt a spenót. Nem tudta összezárni a száját, és a keze is nagyon esetlen volt, a kanál tartalmának a felét a virágmintás pólójára csurgatta. Tibor ekkor vett egy szalvétát, megtörölte a kisfiú száját, majd kért a konyháról egy kiskanalat, és megetette a kölyköt. Ez a kisfiú oxigénhiány miatt lett olyan, amilyen. Ez azt jelenti, hogy a magzat szervezete az anya méhében, vagy a szülésnél nem kapott elég vért. Ennek oka rendszerint a szűk köldökzsinór, mely nem szállít megfelelően vért a magzatnak, vagy a magzat nyakára tekeredik, s így elszorítja az ereket, meggátolva ezzel a vér áramlását. Ennek következtében az agy bizonyos részei elhalnak; ennek következménye a súlyos szellemi fogyatékoság, de – úgy hisszük – fogyatékoságukról mit sem tudnak, s ezért kis odafigyeléssel, gondoskodással, szeretettel boldoggá tehetjük őket. Apróságoknak is nagyon-nagyon tudnak örülni: egy matchboxnak, melyet Tibor öccse leselejtezett, egy dicsérő szónak a tanár részéről, ha helyesen írtak le egy-egy betűt vagy szót.

Tibor a Fonyódon készült felvételek megtekintése után otthagya a tablókat, és belépett a tanterembe.

– A gyerekek a tornaórán vannak, de pár perc múlva itt lesznek – mondja Éva. Tibor a tantermet nézegeti. Hangulatos helyiség. Mind a tíz tanuló külön padban ül, a padlón szép, régies szőnyeg, a falakra erősített polcokon játékok sorakoznak.

Megérkeznek a gyerekek, fiúk, lányok vegyesen. Az épületben már teljesen önállóan közlekednek.

Hatodikosok, tizenhárom-tizennégy évesek. Ő ott –mutat rá egy kislányra Éva – alkoholista szülők gyermeke. Szegénykének az arca teljesen deformálódott. Halmozottan sérült. Sovány testét műtéti hegek borítják. Girbe-gurba idomait szinte csak a varratok tartják össze. Ha arra gondolok, hogy ha a szülők nem alkoholisták, akkor ez a kislány egy általános iskolában élné az egészségesek életét, szinte megőrülök a dühtől. S ez a másik, cigány kislány is lehetne egészséges, ha nem testvérszerelemből született volna. Szinte kopasz, csak pamacsokban van már haja. Amikor rohama van, csomókban tépi ki a fekete szálakat. Már csak az anyja él. Az apja, amikor meglátta, felakasztotta magát. Ő pedig – irányítja Tibor

figyelmét a sarokban ácsorgó, ferde tartású leánykára – a szülői felelőtlenség áldozata. Eleinte csak szellemi fogyatékos volt, most már nyomorék is. Szinte térden állva könyörgött az egész tanári kar az anyjának, hogy vigye el az ortopédiára, falra hányt borsó volt. Sajnos sok a testileg, lelkileg egyaránt beteg teremtés. Mintha valakinek nem lenne elég önmagában a mikrocefália (az agynak kórosan kicsiny, gyengeelméjűséggel járó mérete), még szívbetegséggel is sújtotta a sors.

– Melyik az?

–Az az icipici fejű. De itt a másik véglet is, egy hidrokefál. Ő az egész iskola kedvence. A szülei nem szeretik, nem látogatják, és nem is viszik haza sem hétvégén, sem az ünnepekre. De itt az iskolában az egyik fiatal nevelő megszerette, és gyámságáért folyamodott, múlt héten kapta meg a gyámügy jóváhagyását. Most minden hétvégén hazaviszi magához.

–Nem szeretik a szülei? Micsoda gonoszság!

– Ugyan, kérlek! Mit tudsz te erről... Hetente egyszer felkeresel itt az iskolában. Itt életek és házasságok kerülnek válságba és mennek tönkre egy fogyatékos gyerek miatt. Valaki belebolondul a gondolatba, hogy ilyen gyermeke született, valaki megöli magát. Te meg egyetlen szóval elintézed: gonoszság! Hogy mit jelent egy ilyen gyermek egy szülőnek, az egész családnak, azt te nem tudhatod! Nem tudod, és kívánom, soha ne is tudd meg, milyen valakit egy életen át etetni és pelenkázni. Hogy ez a gyerek vér a véredből, test a testedből. Ennek a gondolatnak az elviseléséhez vasakarát, kötélérős idegek kellene, meg hihetetlen türelem és kitartás. Ez nem mindenkiben van meg. Nem mindenki képes ekkora terhet viselni egy életen át. Én gyógypedagógus vagyok, de lehet, hogy én sem lennék képes erre, ha a saját gyerekemről lenne szó. Ez az egyik legborzasztóbb kereszt.

Tibor némán mered maga elé. Mereven bámul előre. Nem szól semmit, tökéletes csöndnek hallja a gyerekzsivajt. Éva hangja zökkenti ki a mozdulatlan, szótlan állapotból. Még valakivel ismerkedj meg. Rain Man, beszélj egy kicsit Tiborral, légy szíves!

– Milyen járművel jöttél? – kérdezi Rain Man. – Négyes, hatos, tizenkilences villamossal; hatvanas, tizenegyes, nyolcvanhatos, vagy harminckilences autóbusszal, vagy kettes metróval?

– Metróval jöttem, a Moszkva térről– feleli Tibor.

– S a metróra hol szálltál föl? Az Örs vezér téren, a Pillangó utcánál, a Népstadionnál, a Keleti pályaudvarnál...

– A Délinél lakik a bácsi – vág közbe Éva –, most csücsülj le Rain Man, légy szíves!...

Autista. Megtanulta a teljes BKV-menetrendet, az állomásokat, az indulási időpontokat, még az éjszakai járatokét is. Írni viszont egyáltalán nem tud.

Kezdődik a hét utolsó órája. Ma utoljára foglalkozik a társaság a kis há betűvel, amely az e heti tananyag volt. Voltaképpen ez már csak az előző négy napon tanultak ismétlése. Amikor egy-egy új betű kerül sorra, először a szó eleji előfordulásokkal ismerkednek meg a diákok és a kapcsolódó hangokkal. A helyzet később bonyolódik; a há a szó közepére kerül. Kezdetben képekkel segíti a tanár a szó felismerését, majd bizonyos mozdulatokkal. Azután képek és mozdulatok nélküli olvasás következik. Mindehhez egy hétre van szükség.

Tibor és Éva együtt indulnak haza. Útközben Éva arról mesél, hogy a tanárok az árva gyerekeket elosztották maguk között, vagyis Éváéknál karácsonykor egy kislánnyal népesebb a család.

Való Gábor
(Élet és irodalom)

Hírek, események

A segítők segítése

A Helyi Társadalom Fejlesztéséért Alapítvány (Budapest), regionális kérdéseket felvető konferenciasorozatot szervezett a Család Éve alkalmából az UNICEF Magyar Nemzeti Bizottságának támogatásával.

Az első konferenciát, a *Családsegítők a gyermekekért és a helyi közösségekért* január 20-23. között tartották Pécsen a Janus Pannonius Tudományegyetem Szociálpolitikai Tanszéke és a Tamasz Alapítvány (Pécs) közreműködésével. A sorozat február 11-12. Szolnokon, ezt követően pedig Miskolcon, március 21-22-én, a **Keleti végeken** című konferenciával folytatódott. E két utóbbi, a szociális válsággal különösen sújtott régióban a rendezvények fórumot, tapasztalatcsere lehetőséget biztosítottak az intézményekben, társadalmi és egyházi szervezetekben dolgozó szakemberek és laikus segítők számára egyaránt.

Dr. Kecskeméti Edit, az UNICEF Magyar Nemzeti Bizottságának igazgatója a Gyermeki jogok Magyarországon című előadásában az ENSZ által 1989-ben elfogadott gyermekek jogairól szóló egyezményt ismertette, és beszélt az ezzel kapcsolatos magyar helyzetről. Az Országgyűlés 1992-ben ratifikálta az egyezményt, ám a hazai joggyakorlatban még nem érvényesülnek ezek az alapvető jogok. Ennek az alapvető gondolatnak a jegyében zajlottak a regionális konferenciák munkálatai.

Szolnokon, az az alapgondolat került a rendezvény fókuszába, hogy a helyi megoldások, a család környezetében meglévő kapaszkodók hogyan segíthetnek; milyen stratégiákat, cselekvési formákat tud kiépíteni, szükség esetén bevetni a család, hogy ne lehessen talajt vesztett, kiszolgáltatott a gyors változások miatt.

Különös hangsúlyt kaptak a konferencián vitatott gondolatok. Nevezetesen, hogy mire is kell felkészülniük a családoknak, mi az, amin enyhíthet egy segítő, amikor a segítő-kapcsolatban találkozik a családokkal/gyermekekkel? Tudnak-e, s ha igen, hogyan, óvó/védő kezdet nyújtani a gondokkal küszködő gyermeknek? Vannak-e jogi eszközeink, s garanciák, amelyek a gyermekek jólétét szolgálják?

A megoldások között az első helyre került a prevenciós munka, a körülményekhez, változásokhoz való gyors alkalmazkodás, az önerő építése, a segítő-kapcsolatban működőképes technikák, a kríziselhárító lehetőségek, költségkímélő megoldások, a napi családi terheket mérséklő taktikák birtokába juttatni a hozzánk forduló családokat.

Természetesen a segítő szakembernek is szüksége van segítségre. Ez a szolnoki konferencia azon célból is szerveződött, hogy lehetőség legyen a szociális szférában dolgozók találkozására, arra, hogy közösen tudjanak fellépni a segítség érdekében. Erre azért is van szükség, mert a család gondjai megemelkedtek (munkanélküliség, áremelkedések, elszegényedés, mentális zavarok stb.), ugyanakkor a segítők száma nem. A konferencia arra is szolgált, hogy magukról, a szakma sorsáról is szót válthattak a résztvevők.

Helyszűke miatt csak felvillantjuk azokat a gondolatokat, megoldási módokat, amelyeket megszívlelendőnek tartottak a résztvevők.

Igy:

- az egymás támogatása (szomszéd családok),
- kis közösségek, körök, civil szerveződések létrejötte, ill. megerősödése,

- lakótelepeken egymás segítésére anyák önszerveződése otthonteremtő klubok keretében,
- a magára hagyottak érdekében segítő teamek szervezése (különböző szakemberekből),
- a szakemberek rendszeres konzultációja, továbbképzése.

A konferencia műhelymunkái között megkülönböztetett érdeklődés kísérte azt, amelyben a kisebbséghez tartozó családokkal való törődésről, foglalkozásról váltottak szót az érdeklődők. Újszerű dolgokról is hallhattunk. A szolnoki Családi Misszió A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségért Alapítvány támogatásával jött létre 1993-ban a város azon részén, ahol lakótelepi körülmények között magyar családokkal együtt cigány származású családok élnek. A Családi Misszió családias jelleggel, egy családi házban, helyi szolgáltatásokra szerveződött. A családoknak nem kell nagy távolságot megtenniük. Lakókerületükben juthatnak hozzá az ügyes-bajos dolgaik intézéséhez szükséges információkhoz, helybeni ügyintézéshez. Önmaguk szervezik környezetük szépítését. Itt működik a SABACH hagyományőrző gyermek- és ifjúsági együttes. A Családi Misszió bázisintézményként fog működni, s folyamatos fejlesztéssel bővíteni szeretné funkcióit: ruhabank, élelmiszerbank, szolgáltató egység, klubok létrehozásával.

Ugyancsak itt szerveznek korrekciós programokat, kreatív-készségfejlesztő gyermekfoglalkozásokat, családi műhelybeszélgetéseket, az ősi szakmák felelevenítését és továbbvitelét.

Megemlítsékre méltó az a kezdeményezés is, hogy a házigazda intézményben bevezették a kételyelvű ügyfélszolgálatot, a kisebbséghez tartozó családok minőségibb ellátása érdekében.

A szolnoki regionális konferencia a három ilyen jellegű megmozdulás olyan középső állomása volt, amely arra hívta fel a figyelmet, hogy van kiút. Van, ha felkészült a szociális rendszer, s az abban dolgozó a kihívásokra. Továbbá arra, hogy a családok erejét abban erősítse: nincsenek egyedül. A szociális segítő szakma emberei rendelkezésükre állnak abban, hogy együttműködve legyenek képesek megtalálni ezt a kiutat...

A VÁR Egyesület a Keleti Végeken címmel már harmadik éve rendez Miskolcon szociális konferenciát. A Keleti Végeken elnevezés jól tükrözi a szervezők alapvető törekvését, hogy ez a program a keleti régió szakembereihez szól, és elsősorban a régió sajátos problémáival foglalkozik. Az a keleti országrész kerül tehát itt a középpontba, amely a 90-es években egyre nyilvánvalóbban leszakad, távolodik az ország fejlettebb régióitól, ahol a munkanélküliség, a szegénység nagyságát, arányát, valamint a testi és lelki egészségi állapotának romlását jelző mutatók messze meghaladják az országos átlagot.

A Konferencia programjához kapcsolódóan került megrendezésre még a családsegítők regionális találkozója, illetve a Bódi László Már nem tudom hányadik századot üssük című, a sajkókazai cigány nemzetiségű emberek életét bemutató fotókiállítás.

A Konferencián számos érdekes előadás hangzott el.

Kende Hanna, pszichológus arról beszélt, hogyan élnek meg a gyerekek a család felbomlását, a válást, milyen súlyos önértékelési problémákat eredményez ez a helyzet, hogyan jelenik meg mindez a gyermek fantáziavilágában. Beszélt arról is, hogyan lehet a terápia során a válási árvák túlérzékenységét pozitív erővé alakítani, az önértékelés javítása céljából felhasználni.

Gere Ilona, szociológus a munkanélküliséggel foglalkozó friss kutatások tapasztalatai alapján ismertette a térségünkre vonatkozó szomorú tényeket, a lehangoló adatokat. Elemezte a munkanélküliség szempontjából leginkább veszélyeztetett népességcsoportok helyzetét és

kilátásait, beszélt a munkanélküliség és kiemelten a tartós munkanélküliség hatásmechanizmusáról.

Zám Mária, szociológus KSH adatok alapján elemezte a gyermekes családok szociális helyzetének folyamatos romlását a 90-es évek során. Az előadásban kitért arra, milyen szociálpolitikai stratégiákkal kezelhetnék az önkormányzatok eredményesebben az egyre súlyosbodó szociális válsághelyzetet.

Mezei István a szociálpolitika és a helyi hatalom erőviszonyát vizsgálta; az önkormányzatok területén folyó érdekharcolás politikai erőterében a szociálpolitika az évek során teljesen a perifériára szorult. Az önkormányzatoknak általában nincs szociálpolitikai stratégiája, így érdekharcolás pillanatnyi erőviszonya határozza meg a döntéseket.

Farkas Attila összefoglalta, miben hozott újat a szociális törvény, és milyen feladatokkal terhelte meg a helyi önkormányzatokat.

Az előadó felvázolta azt is, szerinte milyen irányban célszerű fejleszteni a helyi szociálpolitikát. Eszerint fontos lenne, hogy közeledjenek, egymásra épüljenek a személyes szolgáltatások és az anyagi támogatások, az ellátás polgárra orientált legyen és el is érje a polgárokat. Célszerű lenne, hogy építsenek a támogatottak aktivitására is, és az önkormányzat merjen támaszkodni a civil és egyházi szervezetekre is a szolgáltatások, ellátások megszervezésében. Úgyszintén egyre fontosabb lesz az önkormányzat aktív szerepvállalása a munkanélküliség kezelésében (foglalkoztatási programok).

Harsányi László beszélt a non-profit szféra magyarországi kialakulásáról, melynek eredményeként ma kb. 20 ezer bejegyzett civilszervezet működik az országban.

Szólt az előadó a szociális területén működő szervezetek sajátos problémáiról, hátrányairól is. Ebben a szférában általában kicsik, gyengék a civilszervezetek, ez összefüggésben van azzal, hogy más szférákhoz képest később alakultak meg, tőkeszegények, kevesebb a támogatási forrásuk és csak minimális működési bevételre számíthatnak.

Török Iván, pszichológus A segítők segítése című előadásában a segítők szakemberek sajátos problémáiról, a segítők szakma nehézségeiről, különös veszélyeiről beszélt. A professzionális segítség olyan pszichés megterheléssel jár, ami hosszú távon súlyosan veszélyezteti a segítők személyiségét, ha az nem részesül megfelelő védelemben és főleg ha nem kellően felkészült erre a hivatásra. Az alapprobléma az, hogy egy olyan új szakmáról van szó, amelyben kevés felkészült szakember van, ezért a szociális területen dolgozók napjainkban megkülönböztetett figyelmet érdemelnek.

A Keleti Végeken Szociális Konferencia ötlete és a korábbi években való megrendezése a **VÁR Egyesület** nevéhez fűződik.

A VÁR, a Szociális és Mentálhigiénés Szakemberek Egyesülete 1990-től működik Miskolcon, tagjai szociális, egészségügyi és oktatási területen dolgozó fiatal szakemberek.

Az Egyesület fő céljai: a mentálhigiénés és pszichológiai kultúra terjesztése, a szociális érzékenység fejlesztése a segítők szakmákban és a prevenciósszerű jellegű programok kezdeményezése, támogatása.

Az Egyesület főbb tevékenységi területei az elmúlt években a szociális képzésekre, az iskolai mentálhigiénés programok szervezésére és a szociális és mentálhigiénés szakemberek összefogásának erősítésére irányult.

A program a vártól is nagyobb számú közönséget vonzott, több mint 300 résztvevője volt a Konferenciának, nagyrészt a keleti régió megyéiből (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Hajdú-Bihar megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye). Összesen mintegy 40 településről több mint 100 különböző szervezettől jöttek a családsegítés, az idősgondozás, a gyermekvédelem, a

szociális adminisztráció területein dolgozó szakemberek, a non-profit jellegű civil és egyházi szervezetek munkatársai, oktatási és egészségügyi szervezetek szakemberei.

Ez a nagy érdeklődés azt bizonyította, hogy a szociális ellátás területén dolgozó szakemberek, a laikus segítők igyekeznek megfelelni annak az óriási kihívásnak, amit e térség súlyos szociális válsága jelent számukra. Hisz ők azok, akik munkájuk során nap, mint nap találkoznak a szegénységi lejtőre került családokkal, súlyos emberi tragédiákkal, a széteső családok problémáival, a reménytelenség, a kilátástalanság miatt a devianciák zsákutcájában botladozók tömegeivel. A felelősen gondolkodó segítők nem tehetnek mást, mint hogy felvállalják a problémák kezelését azzal a felkészültséggel, amivel rendelkeznek, olyan szervezeti háttérrel, amelyek ott helyben adóttak, és közben megkísérlik azt, ami szinte a lehetetlennel határos: fejleszteni, képezni magukat, munka melletti tanulással (ha indul valamilyen levelező képzés egyáltalán, természetesen az is valahol az ország másik felében), javítgatják-foltoztatják az újra és újra lyukasnak bizonyuló szociális hálót, keresik, kutatják a lehetséges új forrásokat.

A résztvevők nagy száma és szervezeti sokszínűsége igazolta azt a feltevésünket, hogy a helyi problémák megközelítésénél a regionális összefogás, a társintézményekben, a szakmánkkal határos területen dolgozó kollegákkal való együttműködés, közös gondolkodás, a szélesebb szakmai nyilvánosság erejének felhasználása felbecsülhetetlen erőforrása a szociális munkának.

Hrotkó László
Varga Tamás

Hírek, események

Az egészségügy állandó fogyasztói

1994. február 19-én a Magyarországi Szociáldemokrata Párt konferenciát szervezett az egészségkárosodott emberek gondjairól. Ámbár a meghívottak között száznál több orvos volt, s meghívták a pártok illetékes szakértőit is, mégis a hallgatók és hozzászólók döntő többségét az érintett emberek érdekvédő szervezeteinek képviselői tették ki. S így megint csak az volt az érzésük: egymás között vagyunk.

Dr. Kertai Pál az országos tisztifőorvos megnyitójában az idős emberek egészségkárosodásáról beszélt, s arról, föl kell készülnünk az ezzel való együttélésre, és a megelőzésre is.

Ezután Dr. Chikán Csaba, a MEOSZ, a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Szövetségének elnöke, majd Ádám Aurél, a Lánc, az Egészségkárosodott Emberek Szervezeteinek Szövetségének elnöke beszéltek a rehabilitáció, az integráció fontosságáról, a szociális problémákról. Ezután Dr. Vértés Lászlónak, a Magyar Gerontológiai Társaság elnökének szellemes, tömör összefoglalója következett az idős emberek gondjairól és a délelőtti utolsó előadójaként jómagam az egészségügyi ellátásbeli teendőkről beszéltem.

Ezután szekcióülések következtek, majd délután a meghívott pártok egészségkárosodott emberekkel kapcsolatos terveiről lett volna szó. Ez azonban, tekintve, hogy csak a Magyar Szocialista Párt, a Nemzeti Szocialista Párt és a szervező párt voltak jelen, ugyancsak csökevényes volt. A szervező párt volt az egyetlen, amely részletes, alapos programot ismertetett. Kár: Az érdekvédő szervezetek azonban továbbra is nyitottak s várják a többi párt részletes terveit, s ezek nyilvános vitáját. A választásoktól függetlenül.

A fogyatékkal vagy krónikus betegséggel együtt élő, jobb híján egészségkárosodottnak nevezett állapotú emberek számára az egészségi állapotuk megtartása, minősége egyben életük minőségének meghatározója is.

Ugyanakkor attól függően, hogy mi e károsodás okozója, más-más ellátás, más-más gondok merülnek föl. Csak egy biztos: akár veleszületett, akár szerzett, mindenképpen megnehezíti, s ma még szinte lehetlenné teszi a teljesebb, a normális, a többi embertársuk által élt életet, mind a maguk, mind hozzátartozóik számára. S így a cél nem az egészséges, hanem a jobb minőségű élet.

Ehhez persze nem csupán az egészségügy, de a szociális ellátás, az oktatás, a foglalkoztatás, a lakásviszonyok, a közlekedés minősége és az emberek magatartásának megváltoztatásán keresztül sok mindenre szükség van. Így az egészségügyi ellátás számbavétele csak egy fontos lépés a helyzet jobbítása felé.

Ez a beszámoló nem törekszik csupán arra, hogy egyfajta vitaalapot nyújtson, s néhány sajátos szempont összegyűjtésével elindítsa a többiek, szakemberek és politikusok gondolkodását, s így lassan-lassan egy teljesebb elképzelés-kép alakuljon ki.

Speciális ellátó rendszerekre van szükség.

Nem férhet kétség hozzá, hogy az egészségkárosodott emberek zömének speciális tudásra és eszközökre, módszerekre, gyógyszerekre stb. alapozott, rendszeres gondozásra, ápolásra van szüksége.

Ennek legkézenfekvőbb megoldása a speciális központok létrehozása. Ámbár az e téren tevékenykedő szakemberek többnyire lelkesek, tudásuk alapos, mégis a speciális központok száma ma az igényekhez képest elenyésző.

Ehhez kapcsolódna egy olyan információs hálózat létesítése, amely a központok számontartását jelenti, de mindazon információk naprakész tárolását és szolgáltatását biztosítja, amelyre akár a betegeknek, akár a szakembereknek szükségük van.

A speciális információs rendszernek a központok, a módszerek, a gyógyszerek, a szakemberek, a szakmai és laikus könyveken és kiadványokon túl pl. az érdekvédelmi szervezeteket, a betegek klubjait, kisebb közösségeit és a fontosabb szövetségeket, humán szolgáltatókat és a másokat segítő csoportokat, önkénteseket, sőt még a betegek jogait, és az ellátásukkal kapcsolatos jogszabályokat, ügyvédek stb. is tartalmaznia kell.

Számos olyan betegség van, amelynek állandó kezelése egyre inkább megoldható otthoni, önkezelés útján. Az önkezelések oktatásának, betanításának könnyen hozzáférhetőnek, ingyenesnek kéne lennie, az eddiginél jóval nagyobb léptekkel terjednie. Szükség lenne az egészségkárosodás speciális ismereteinek a széleskörű oktatására, mind az egészségügy, mind a szociális gondozók számára, s egyben ezen át egy speciális házigondozói hálózat kiépítésére.

A kórházakban mentálhigiénés, szociális és egészségügy ellátásban egyaránt, és nem csupán a krónikus nővérhiány miatt, fontos a laikus segítő szerepe. S ezek mellett, és nem helyette fontos, hogy a hozzátartozók betegek mellett maradhassanak akár otthon, akár kórházban.

Kórházban vagy otthon, de szükség lenne arra, hogy mind a beteg, mind hozzátartozója, ha ápolásra van szükség, korlátlan ideig lehessen táppénzen. A mai ápolási díj egyrészt nagyon kevés, másrészt nincs visszaút, jobbra mindenki elveszti munkalehetőségét.

A fenti feladatok modelljei kialakíthatók a külföldi tapasztalatok felhasználásával. Hogy végre valóban tanúi lehessünk jobb minőségű, egészségesebb életeknek.

Csató Zsuzsa

Hírek, események

Az első magyar terepkonferenciáról

A tereptanári munkának fontos, ha nem is egyetlen helyszínei a gyermekvédelem intézményei. Ezért is közöljük örömmel az alábbi tudósítást.

A gyakorlatközpontú szociális szakképzés megköveteli, a hallgatókat szakmai gyakorlatra fogadó szociális intézményeket, szervezeteket, valamint a gyakornokokat segítő, s a feladatra speciálisan felkészült tereptanárokat (gyakorlatvezetőket). A beindult képzésekben dolgozó szakemberek jogos igényét elégítette ki az 1994. február 15-17-e között megrendezésre kerülő konferencia, melynek ideális színhelye a salgótarjáni Népjóléti Képzési Központ volt.

A 193 résztvevő között egyaránt volt (és együtt dolgozott) gyakornok-hallgató, tereptanár, gyakorló intézményvezető, elméleti tanár, képző intézményi terepkoordinátor, valamint szakértő.

Alkalom nyílt a képzés és az abban résztvevők általános és speciális problémáinak megvitatására, így pl. arra, hogy a nemzetközi normáknak megfelelő színvonalú képzés nem képzelhető el az elmélet és a gyakorlat integrációjának megvalósítása nélkül.

A konferencia egyaránt volt találkozó, eszmecsere, érdekegyeztető fórum és módszertani műhely (work-shop), melyek a képzések különböző szükségleteire próbáltak megfelelő válaszokat adni, elősegítve ezzel a szakmai gyakorlatok, s ezzel együtt a képzésnek terepül szolgáló (vállalkozó) szociális intézmények minőségi fejlődését.

Elindult egy önszerveződő folyamat is az egymástól viszonylag elszigetelten dolgozó tereptanárok, ill. a terepen dolgozó és az elméleti tanárok között.

A program főbb gondolati vonulatait rövid, vitaindító előadások vázolták fel az elmélet és gyakorlat egységéről a szociális-képzésekben, a képzés mindennapjainak dilemmáiról, a szupervízió jelentőségéről, a tereptanár-képzések problémáiról.

Az első napon problémagyűjtő szekcióülések folytak a gyakornokok, az elméleti tanárok, a gyakorlóintézmény-vezetők, a terepkoordinátorok, valamint a tereptanárok körében, majd a problémák rendszerezése alapján másnap tematikus szekciómunkában dolgozták fel a gyakorlatok szervezése, előkészítése, a terepkiválasztás, a tanulás a terepen, a gyakornoki szerződés módozatait, nem kerülve meg a sajátos munka során felmerülő etikai kérdéseket, az elmélet-gyakorlat struktúráját és viszonyát, a kulcsfigurák, a szerepek, az identitás problémáját.

A konferencia záróülésen megvitatta és elfogadta a szerkesztőbizottság által előterjesztett ajánlásokat.

Budai István
Somorjai Ildikó

Vitafórum

Az örökbefogadásról

Ahogy a mitológiákban és a történelemben léteztek, napjainkban is vannak kitett vagy elárvult gyerekek, és ahogy azelőtt, ma is szükség van olyan emberekre, akik magukévá fogadva felnevelik őket. Ezt a vállalást ma nálunk örökbefogadásnak nevezik, és azért foglalkozunk vele, hogy a gyerekeknek és a szülőknek minél több öröme, a társadalomnak pedig haszna legyen belőle.

Tapasztalataink forrásai

A nevelési tanácsadók pszichológusainak az örökbefogadással kapcsolatos tapasztalatai két forrásból származnak. Egyrészt onnan, hogy több mint tíz éven át érvényben volt egy jogszabály, amely szerint minden egyes örökbefogadáskor kötelező pszichológiai szakvéleményt kérni a területileg illetékes nevelési tanácsadótól arra vonatkozóan, hogy az adott szülők alkalmasak-e örökbefogadásra. Így alkalmunk volt bepillantani az örökbefogadni szándékozók indítékaiba, abba, hogy milyen érzések és milyen elképzelések vezetnek egy házaspárt (olykor egy egyedülálló nőt, vagy egy családi háttérrel támogatott férjezetlen nőt) arra az elhatározásra, hogy örökbefogadjanak egy gyereket. Ez tapasztalataink egyik forrása. Másrészt sokszor találkozunk már megvalósult örökbefogadásokkal egy későbbi fázisban, amikor a gyerek már évek óta családban él. A szülők azért fordulnak a nevelési tanácsadóhoz úgy, ahogy a vérszerintiek is szokták, mert nevelési gondjuk van a gyerekekkel, és az esettel való foglalkozás során megtudjuk, hogy örökbefogadott gyerekről van szó. Így tapasztalataink vannak arról is, hogy milyen problémák fordulnak elő az örökbefogadott gyerekek nevelésében a későbbi évek során.

Hogy mikor és milyen feltételek mellett válik egy gyerek örökbeadhatóvá, és ki, milyen feltételek mellett válhat örökbefogadóvá, azt jogszabályok rögzítik. Ezek a jogszabályok az utolsó húsz évben többször változtak, módosultak. A jogi szabályozás változásai mellett azonban nem változtak az örökbefogadott gyerekek nevelésével kapcsolatos pszichológiai problémák. Részünkről nem térünk ki a jelenleg érvényben lévő jogi szabályozás előnyeire vagy hátrányaira, hanem kizárólag az örökbefogadás pszichológiai vonatkozásaival foglalkozunk.

Gyakorlatilag különböző az úgynevezett családi örökbefogadás és az állami gondozott gyerek örökbefogadása.

Az előbbi esetben történt valami a családban, ami maga után vonja egy (vagy több), a családhoz tartozó gyerek örökbefogadását. Leggyakoribb ilyen esemény egy olyan házasságkötés, amelyben az egyik fél gyermeket hoz a házasságba, és azt a gyereket a másik házasság fél örökbefogadja. Ritkábban az történik, hogy a vérszerinti szülő meghal, vagy esetleg alkalmatlanná válik a nevelésre, és ez indítja a testvérét, szülőjét, vagy más rokonát arra, hogy a gyermeket örökbefogadjon.

Állami gondozott gyerek örökbefogadásakor a hiányérzet, a vágy egy gyerek után vezet ahhoz a döntéshez, hogy keressenek maguknak örökbefogadható gyereket. Nevelőotthonból, újabban már a szülőágy mellől lehet gyerekekhez jutni. Többnyire 1-2 évig is kell rá várni,

ugyanis több az örökbefogadni kívánó szülő, mint az örökbeadható gyerek. Sajnos a fogyatékos, színesbőrű vagy 6 éven felüli gyerekek örökbefogadását nálunk igen-igen kevesen vállalják.

Az örökbefogadás pszichés problémái élesebben, erőteljesebben jelentkeznek az állami gondozott gyerek örökbefogadásánál, mint a családi örökbefogadásoknál.

Nem mindig sikerül...

A nevelési tanácsadóban sok olyan örökbefogadással találkozunk, ami csalódáshoz, kudarcokhoz/ esetleg csódhöz vezetett. Az örökbefogadott gyerekek nevelésének a buktatóiról az örökbeadó szervek, intézmények kevesebbet tudnak, mint azok, akik ezekkel a gyerekekkel a későbbiekben találkoznak.

Az örökbeadást követő 2-3 év általában idilli boldogságban telik mind a gyerek, mind a szülők számára. Mikor azonban a gyerek már iskolás lesz, gyakran jelentkeznek tanulási, magatartási problémák: nem figyel, nem tanul, nem tud, lusta, durva, agresszív, cseneget is. Serdülőkorban csúcsosodnak a bajok. Irreálissá válik a szakadék a gyerek vágyai és a teljesítőképessége között. Iskoláit nem, vagy alig tudja elvégezni. Miközben hírt és pénzt hozó pályákra készül (autóversenyző, operatőr, külkereskedő), fokozatosan kicsúszik előbb az oktatási rendszerből, majd a rendszeres munkavégzésből is. Anyagiakban felelőtlen: pénzt, értékeket tulajdonít el. Önző. Drága tárgyakat, eszközöket erőszakol ki a szüleitől, s ha megkapja, rövid idő után már nem érdekli, nem foglalkozik vele, mintha nem is maga a tárgy kellene neki, hanem inkább a személyéért hozott anyagi áldozat, hogy a szülői szeretet - bizonyítékát láthassa benne. Emberi kapcsolatai rövidéletűek és felszínesek. Vagy pedig rajong, tapad olyan kapcsolatban, amelyek a valóságban egészen mások, mint aminek ő átéli őket: egy jószívű tanárról, egy ismerős filmrendezőről, egy híres operaénekesről néhány kedves gesztus alapján mindjárt azt gondolja, hogy komoly áldozatokra lenne képes érte. Gyakori, hogy a szülők elkeseredettségükben, dühükben serdülőkorában vágják a fejéhez, amit addig titkoltak előtte, hogy nem is az ő gyerekük.

A titok nem tartható

Az örökbefogadás sikerességének kulcskérdése, hogy kezdettől fogva nyílt legyen, hogy ne legyen titok, hogy a szülők ne törekedjenek arra, hogy a gyerek abban a hiszemben éljen, akár csak átmenetileg is, hogy vér szerint tőlük származik.

Nem is lehet titokban tartani, hiszen mindig vannak emberek, akik tudják. Ha szűk is ezeknek az embereknek a köre, lassan akkor is kibővül, s előbb-utóbb lesz egy ismerős, egy rokon, egy gyerektárs, egy pedagógus, aki elszólja magát. Teszi ezt vagy azért, mert éppen megharagudott a gyerekre, vagy azért, mert nem is gondolt arra, hogy a gyerek talán nem tudja.

A legtöbb gyereknek vannak emlékei is korábbi életkörülményeiről, mert 1-2 évet töltött előzetesen csecsemőotthonban, vagy más környezetben. Naivitás lenne azt képzelni, hogy e régebbi élmények nyomtalanul eltűntek az emlékezetből.

A titok árt...

A titok nem tud olyanná lenni, mint ami nincs, hanem él és hat akkor is, amikor még nem robbant ki. Megzavarja a titkot tartó ember természetes viselkedését: néha hirtelen elhallgat,

elpirul, elkomorodik, mellébeszél, bizonyos témákat kerül. A gyerek finom érzékenységgel megérzi, hogy a szülő zavarban van, nem őszinte, és ez benne is zavarodottságot kelt. Amikor a gyerek rájön, hogy szülei becsapták, az jóvátehetetlen megrázkódtatás számára.

A titkot hordó ember kerüli azokat a helyzeteket, amelyekben leleplezéstől tarthat – ezért a titok fokozatosan el is szigetel, elmagányosít. Így a titokkal terhelt családoknak barátaik sincsenek, a gyerekeket is öntudatlanul visszatartják társaiktól.

A származás körüli titok' különösen ártalmas. A gyerek egészséges fejlődésének elengedhetetlen feltétele, hogy biztos támaszként érezze maga mellett a szülőt. Ha a szülő nem biztos, ha személye körül ködösítés van, akkor a szorongás válik a gyerek alapvető életérzésévé. Az erős szorongás vonja' maga után azokat a fejlődési zavarokat a gyerek érzelmi életében, értelmi teljesítőképességében és társas viselkedésében, amelyeket oly gyakran tapasztalunk örökbefogadott gyerekeknél.

Az örökbefogadott gyerekek szorongásainak fő forrása az, hogy kétségeik vannak, vajon „igaziak”-e az ő szülei. A titkolódzás csak táplálja a kétségeket. Megnyugtatóan elcsitítani őket csak a származás nyílt kezelése mellett lehet, s azzal a meggyőződéssel, hogy a felvállalt szülői szerep is „igazi”.

Súlyos félreértése a szülői funkciónak, ha azt gondoljuk, hogy a gyerek csak akkor lehet boldog, és mi csak akkor lehetünk igazi szülők, ha a gyerek vér szerint tőlünk származik. Nem a vérségi kapcsolatok, hanem a szeretet és a felelősségvállalás az, ami a szülői szerep betöltéséhez nélkülözhetetlen.

Nehéz megmondani...

A szülők részéről elég nagy ellenállást tapasztalunk az örökbefogadás nyílt vállalásával szemben. Indokok: „Nem akarom megfosztani a gyereket attól az örömtől, hogy neki is vannak szülei.” „Még kicsi, még nem értené meg. Majd ha elég nagy lesz, akkor megmondjuk.” „Ennek a gyereknek nem lehet megmondani, mert ez a gyerek olyan érzékeny.” A gyerek érdekeire hivatkoznak, valójában nekik maguknak esik nehezükre az igazságot megmondani.

Társadalmi értékítéletek is megnehezítik az örökbefogadás nyílt variálását. Nincs nálunk társadalmi megbecsülése az örökbefogadásnak; gyanakvással kezelik az emberek, vagy szánakoznak rajta.

Él a közgondolkodásban egy vérségi mítosz, amely szerint csak a vérségi kapcsolat az igazi, az értékes. Holott valójában a közös múlt, a közös jó és rossz élmények, a közös célok és érdekek ugyanúgy összekötik az embereket, mint a származási kapcsolatok. Lehet, hogy a nemzeti történelem is hozzájárul ahhoz, hogy milyen erősen tartja magát a vérségi mítosz egy országban. A mi viszonyainkkal ellentétesen az Amerikai Egyesült Államokban az örökbefogadás dicsőség, állampolgári érdem. Az állami szervek azt a nézetet képviselik, hogy a saját gyerek nevelése nem mentes az önzéstől, mert a szülő önmaga folytatását éli meg benne. Az igazi önzetlen szülőség a szülő nélkül maradt gyerek nevelésének felvállalása, és különösen értékes ez, ha a gyerek fogyatékos vagy színesbőrű.

A másik mítosz, hogy a gyermektelenség ségyen, mert nem is igazi nő, aki meddő, és nem is igazi férfi, aki terméketlen. Szexuálpszichológiai kutatások viszont azt tanúsítják, hogy a szexuális öröme és örömszerzésre való képesség független a termékenységtől. És vajon milyen értékes nőiességnek vagy férfiasságnak tekinthető sok értelmi fogyatékos dinasztia nemzedékről-nemzedékre folytatódó rendkívüli szaporasága? Valójában a gyors megtermékenyülés, a gondtalan terhesség és a könnyű szülés nem szexuális magasabb-

rendűség és nem érdem, hanem szerencse. Nem minden országban tartják a meddőséget szégyellnivalónak. Svédországban például az a szokás, hogy újsághirdetésen és ismerősöknek küldött értesítőkártyákon teszik közzé, hogy egy házaspár mikor, mennyi idős, milyen nevű gyereket fogadott örökbe. S hogy mennyire teljesértékű gyerekek tartják az örökbefogadottat, azt illusztrálja például az az eset, amikor egy Svédországban élő magyar házaspár két saját fiúgyermeke mellé örökbefogadott egy 6 éves kislányt, mert mindenáron akartak egy lányt is, inkább kockáztatták az idegen géneket, mint a gyerek nemét.

Sokszor az egyéni indítékok is gátjai a nyíltságnak. Akiknél az örökbefogadás indítéka a gyermek utáni őszinte vágy, azok fogékonyak az érzelmi problémákra, bele tudják élni magukat a gyerek helyzetébe, ezért a nyíltságtól való esetleges idegenkedésük viszonylag könnyen legyőzhető. Sokaknál azonban más indítékok működnek.

Gyakori, hogy a megromlott házasság helyrehozására szánt végső kísérlet az örökbefogadás. Azt remélik, hogy a gyereknevelés majd összebékíti és összetartja őket. Inkább kapni akarnak a gyerektől, mint adni neki.

Van, hogy olyan típusú emberek akarnak örökbefogadni, akik számára mindenben a látszat, a külvilágnak mutatott kép az elsődleges. A hivalkodó lakás, a legjobb autó és a rangos munkakör mellett fel akarnak mutatni egy mintaszerű gyereket is. Szerencsére, ha az ilyen emberek nem tudnak pont olyan gyereket kapni, amilyent akarnak – kékszemű, bodroshajú, tisztességes szülőktől való – „akkor inkább kutyát vesznek”.

Találkoztunk olyan asszonnyal, aki szexuális csökkentéértékűség érzésétől szenvedett, s az volt az elképzelése, hogy majd kipárnázott hassal fog járni, mielőtt gyerek kerül a házhoz. Várható-e odaadás és megértés egy gyerek iránt valakitől, akinél az önmagáról keltett kép olyan elsőrendű fontosságú, hogy képes érte egy hosszú és nehéz színpadi szerepet is eljátszani a való életben?

Néha az örökbefogadandó gyerekek eszköz szerepet szánnak a családon belüli anyagi vagy egyéb viszályokban. Például egy gyermektelen, módos, idősebb asszony egy állami gondozott gyerek örökbefogadását találta ki jó megoldásnak arra, hogy saját fiatalabb testvérét kizárhassa az örökségből.

Azok szoktak a legerősebben ragaszkodni a vérszerinti leszármazás elhitetéséhez, akiket nem a természetes gyerekszeretet vezet az örökbefogadáshoz, hanem a dolog természetétől idegen érzés vagy elképzelés.

A hazugság felé tereli a szülőket az is, hogy a gyerekekben magában is dolgoznak erők az örökbefogadottság tudomásulvétele ellen. Azt szeretné, ha nem lenne igaz, ha ő is ugyanolyan gyereke lenne a szüleinek, mint a többi gyerek. Ha még frissek a csecsemőotthoni emlékei, igyekszik azokat gyorsan elfelejteni. Ha később tudja meg a valóságot, akkor első reakciója az, hogy nem hiszi el, mert nem akarja tudomásul venni. Kiszorítja a tudatából, elfojtja, erőszakkal elfelejti. De a kegyesnek vélt hazugság megbosszulj a magát, mert az elfojtott tudás dolgozik a gyerekekben a tudata alatt, és kóros tüneteket okozva tör a felszínre.

Hogyan mondjuk meg?

Gyakran az történik, hogy az orvosok, gondozónők, pszichológusok nyomására a szülők kényszeredetten, meggyőződés nélkül megmondják a gyerekeknek az igazságot, majd, mint aki jól végezte dolgát, a szőnyeg alá söpri – engedve saját ellenindítékainak és a gyerek ábrándjainak. „Ne gondoljunk rá” jelszóval kerülgetik, ködösítgetik a témát, fátylat borítanak rá. Ez gyakorlatilag olyan, mintha nem mondták volna meg.

A szőnyeg alá söprés folyamata követhető az alábbi történetben. Egy házaspár nevelőszülökként nevelt egy kislányt 3 éves korától. Egy év múlva lehetővé vált, hogy örökbe fogadják. A kötelező szakvéleményezés alkalmából ismertük meg őket. A kislány rajzolt a pszichológus szobájában, a szülők kinn ültek a váróban. A kislány minduntalan kérdezgette: „Nem mentek el az „anyukámék?” Majd kimondta: „Félek, hogy itthagynak”. Még emlékezett a csecsemőotthoni életére. Ez lökést adott az anyának ahhoz, hogy pótolja, amit eddig elmulasztott, és megtalálja az örökbefogadás közlésének egy-szerű, természetes formáját. Születésnap vendégségbe mentek éppen egy 3 éves kisfiúhoz, amikor az anya azt mondta: „Te ugyanannyi éves voltál, amikor elhoztunk a csecsemőotthonból, mint most a Szabi.” – „Akkor születünk?” – „Már előbb születél, de mi azóta nem hagyjuk el egymást soha.” Ragyogva mesélte el az anya ezt a párbeszédet, és mi nagyon örültünk, hogy jó ügy kezdődik. Hamarosan azonban letértek a megkezdett útról és itt is beindult a szőnyeg alá Söprés gépezete. Másodikos volt a kislány, amikor az apa felháborodottan panaszkolta, hogy a tanítónő megkérdezte tőle, igaz-e, hogy Zsuzsit az intézetből vették ki. „Nem vették, de ha rosszul tanul, odakerülhet” – szölte a válasz. Igencsak eltávolodtak már attól, hogy csecsemőotthonból hozták és sosem hagyják el. Maga Zsuzsa 16 éves korában – amikor súlyos panaszokkal fordultak hozzánk a szülők – úgy emlékszik, hogy annakidején úttöröknyvét keresgélve, iratokból tudta meg, hogy ő örökbefogadott gyerek.

Legjobb, legkönnyebb, legerőszakosabb az örökbefogadás tényét az első pillanattól kezdve folyamatosan, nyíltan kimondani. Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy folyamatosan beszélni kell róla, hogy minduntalan vissza kell rá térni. Kézenfekvő alkalom a nyílt beszédre, ha a gyerek a szülőkkel visszalátogat a csecsemőotthonba, ahol előzetesen nevelkedett. Azért is fontos ez, mert így kapcsolata marad a saját múltjával, annak színtereivel s azokkal a személyekkel, akikhez kötődött. A gondozónők is boldogok, ha viszontláthatják azokat a gyerekeket, akikért dolgoztak. Kezdetben sűrűbben, később még egy ideig évenként kerülhet sor erre a látogatásra, s arra a rövid, őszinte beszélgetésre, ami ehhez az eseményhez természetes módon hozzátartozik. A csecsemőotthonok szoktak fényképpel illusztrált fejlődési naplót vezetni a gyerekről, ezt átadják az örökbefogadó szülőknek, ezt is lehet olykor elővenni otthon, nem gyakrabban, mint bármely más családban a csecsemőkori fényképeket. Ha a szülőágy mellől történt az örökbefogadás, akkor az első fényképek együttes nézegetése kínálja az alkalmat az első találkozások felidézésére. Őszinte kapcsolatban a gyerek mer beszélni arról, ami foglalkoztatja vagy nyugtalanítja. Tesz fel kérdéseket a terhességről, születésről, szoptatásról, vérszerinti szüleitől és a múlt történéseiről, és a szülőnek nem okoz nagy nehézséget, hogy ezekre a valóságnak megfelelően válaszoljon. A múlt valósága nemcsak abból áll, hogy ki szülte őt, hanem szerves része a múltnak az is, hogy ők, az örökbefogadók mennyire vágytak utána. Mondják el azt is, hogy mennyit gondoltak rá, mennyit beszéltek róla, mennyire várták, hogy végre ott legyen velük. S amint meglátták, megérezték, hogy ő az, akit akartak.

Ha mindenkor nyíltan beszélnek a témáról, akkor nem szükséges felszínen tartani. Ha szeretik egymást, akkor meg is tudnak feledkezni róla és ez jó. De az emlékeket elfojtva, a kérdéseket elhárítva elfelejteni nem jó. Minél tovább halogatjuk a valóság közlését, annál több időt adunk arra, hogy a gyerek fejlődése kóros irányba forduljon.

Ki is vagyok én tulajdonképpen?

A vérszerinti szülők ismeretlen volta a nyílt örökbefogadás mellett is okozhat zökkenőt az én-azonosság (identitás) fejlődésében.

Az én-azonosság problémájának élménye minden gyerek fejlődése folyamán felmerül. Ez az élmény a „Ki is vagyok én tulajdonképpen?” kérdéssel fejezhető ki. Belső vívódások és a környezettel való ütközések mellett, a tizenkettedik életév táján abban is megnyilvánul, hogy a gyerekek kutatnak a származási irataik után, és nyomoznak, vajon nem cserélhették-e el őket véletlenül a kórházban. Aki nem tudja, kiktől származik, azt a „Vajon miféle vér folyik az ereimben?” kérdése is nyugtalanítja.

Csak ártunk a gyerekeknek, ha sötét képet festünk a vérszerinti szüleiről. Ezáltal megterheljük azzal a félelemmel, hogy örökletesen rossz tulajdonságokat, rossz végzetet hordoz.

Legjobb volna valóban semmit sem tudnunk a vérszerinti szülőkről. Akkor meggyőzően tudjuk mondani? „Nem tudjuk mi volt az oka annak, hogy úgy határozott, hogy mások legyenek a szüleid”. Ha tudunk róluk elítélendő dolgokat, próbáljuk a megértés oldaláról nézni, és a gyerek felé is a megértést közvetíteni. Ne mondjuk: „Neked olyan anyád volt, aki téged eldobott.” Inkább: „Nem volt lakása, pénze, egészsége, hogy felneveljen téged.” Ha bűnöző volt: „Biztos azért lett olyanná, mert szerencsétlen sorsa volt.” Tévedés azt hinni, hogy minél több rosszat tud a gyerek a vérszerinti szüleiről, annál hálásabb lesz azoknak, akik helyettük felvállalták a nevelését. Ellenkezőleg: agresszióját gerjeszti, ha olyan dolgokat mondanak neki, amelyek félelmet keltenek benne.

Sok örökbefogadott gyerek szövöget szép ábrándokat a vérszerinti szüleiről. Találkoztam olyan örökbefogadott serdülő lánnyal, aki az utcán minden szép nőben a szülőanyját kereste, és egyszer „biztos” is volt benne, hogy az Ő volt. Fiúval, aki azt mondta kedvenc tanárának, hogy megtalálta a szüleit, akik világjáró artisták. Sokan titokban ábrándoznak, hogy egyszer betoppan értük egy szép, gazdag, előkelő asszony. Ezekre a fantáziákra semmi esetre sem jó durván vagy gúnyosan reagálni. Lehet tapintatosan válaszolni, anélkül, hogy megerősítsük: „Jó ilyeneket képzelni, de hát a valóságban ilyesmi nemigen szokott előfordulni.”

Serdülőkorban sokan szeretnék megkeresni a vérszerinti szüleiket. Nem kell őket ebben megakadályozni. Nincs tudomásunk olyan esetről, hogy ez az örökbefogadótól a vérszerintihez való átpártoláshoz vezetett volna.

Az előzőekben az örökbefogadott gyerekek nevelésének a buktatóira mutattunk rá, s az így kialakuló kép egyoldalúvá sikeredett. Óvodákban és iskolákban nem egy egészségesen fejlődő örökbefogadott gyerekekkel találkozhatunk. Magánéletünkben ismerünk kiegyensúlyozott felnőtteket, közöttük kiemelkedően magas erkölcsi színvonalú, tehetséges és tevékeny embereket is, akiket nem vérszerinti szülők neveltek fel. Akik nevelték őket, igazi szülők voltak; tudták, hogy az érzelmi kapcsolat hatása a fejlődésre fontosabb, mint az örökletes tényezők.

(Megjelent a Fővárosi Pedagógiai Intézet kiadásában, 1992-ben.)

Hoffmann Gertrúd

Láttelelet

Egy elszalasztott lehetőség

Ez év március 11-én délután a Pest Megyei Önkormányzat képviselőtestülete 37 igen, 22 nem és 10 tartózkodás mellett úgy határozott, hogy a megye 400 millió forintos hitelt vesz fel – 28%-os kamatra –, és azt megkötés nélküli felhasználásra átadja Veresegyháza polgármesterének, aki vállalja egy 150 fős gyermekotthon felépítését 1994. augusztus 19-ére.

Vajon mi készítette a Népjóléti Irodát, a megyei szakembereket, a Népjóléti Bizottságot egy ilyen szakmai és gazdasági szempontból is rendkívül hátrányos változat előkészítéséhez és támogatásához, miközben többféle, ennél kedvezőbb lehetőség között választhatott volna. Lehetséges-e, hogy 1994-ben, azután, hogy a világ fejlettnak mondott részén 25 éve, de nálunk is több mint 10 éve folyik a hagy intézmények lebontása, a családi házas, lakásotthonos, az életközeli életforma kialakítása intézményes keretek között is, megépüljön egy újabb emlékműve a hozzá nem értésnek, cinizmusnak, önérdék-érvényesítésnek? Lehetséges-e, hogy a megyei, helyi, intézményi önállóság azt jelentse, nincsen szakmai, állampolgári kontroll a döntéseken, nem lehet a gyerekek képviselőjében fellépni? Valóban mindegy lenne, hogy mi történik 150 gyerekekkel? Ki fog felelősséget vállalni a döntésekért, és mikor fogalmazható meg személyi felelősség az elrontott, tönkretett életekért, elszalasztott lehetőségekért, elherdált közpénzekért?

AZ ELŐZMÉNYEK

3 olyan kastélyépületért, melyben gyermekotthon működik – a szobi, a vácdukaik és a pomázi – a nagymarosi ún. kísérleti lakótelepet kérte a kormánytól a Pest Megyei Önkormányzat cserébe. A szobi otthont, mely visszakerül a lazarénus rend birtokába június 30-ig ki kell üríteni, mivel ott szeptembertől már egyházi iskola indul, a vácdukaik - a Kincstári Vagyonkezelőnek kell ugyanebben az időpontban átadni, hogy eladhassák, a pomázi átmeneti otthont és a GYIVI-t pedig 1996-ig kell elköltöztetni. A cserébe kapott telep, eredetileg a vízlépcsőépítésre vállalkozott osztrák építőmunkások lakhelye lett volna, 19 épület, 38 lakással a Duna partján.

A megyei vezetés úgy látta, jó üzletet csinál, hiszen a gyerekek megnyugtatóan elhelyezhetőek e lakásokban, a pedagógusok és a személyzet állása megmarad, közel vannak a korábbi munkahelyükhöz, és a szolgálati lakások is megoldhatók. Nem számoltak azonban Nagymaros és a szakma egy részének ellenállásával.

A nagymarosiak több évtizedes hányattatás után – a vízlépcső építésének terve sokáig minden fejlesztést halasztott, a munkálatok megkezdése, abbahagyása és a tervezett korszerűsítések elmaradása komoly feszültségeket okozott a településen – úgy érezték, a készenléti lakótelepet mind a gyerekek, mind a falu szempontjából jobban is ki lehetne használni. Nagymaros korábban kedvelt üdülőhely volt, és adottságainál fogva a művészek is szívesen jöttek ide. A nagymarosiak szerették volna tehát, ha megkapják a telepet, és azt úgy hasznosíthatják, hogy munkahelyeket, fejlettebb infrastruktúrát és nagyobb ismertséget eredményezzen, ezzel legalább részben kompenzálva a több évtizedes megpróbáltatásokat. Ugyanakkor a gyerekek itteni elhelyezése ellen szólt számtalan érv, amelyeket a megyei terv

készítői nem akartak figyelembe venni. Az egyik az iskola szűkös kapacitása, a munkahelyek, szórakozóhelyek, középfokú tanintézetek hiánya. Nem hallgatható el, hogy az ott lakók nem találták megnyugtatónak, hogy egyik napról a másikra 140, majd később még 60 állami gondoskodásban élő fiatal költözik ide, akikről sokféle mendemonda kering, de tényszerű információk nem ismertek. A másik problémát a telep elhelyezkedése jelentette. Egyrészt a településen kívül, másrészt a tervezett bontási területen fekszik, a Duna pedig a tervezett beavatkozás következtében ezen a szakaszon különösen veszélyessé vált. Ez utóbbi két adottság kifejezetten veszélyeztette volna a gyerekek testi épségét. Az pedig, hogy nem a falu területén fekszik, éppen azt a pedagógiai célkitűzést hiúsította volna meg, hogy az itt élő fiatalok integrálódjanak a közösségbe, valódi élethelyzetekben nőjenek fel, ne izoláltan, mesterséges, zárt intézményi keretben, ami annyi jogos bírálatot váltott ki.

A magyar gyermekvédelem történetében mégis páratlan szakmai lehetőség került ezzel az ingatlancserével a megyei önkormányzat és a szakemberek kezébe. Kiválthatták volna a gyermekek és nevelők szempontjából alkalmatlan, rossz állapotú, drága fenntartású épületeket, és a nehéz gazdasági helyzet ellenére, komoly pénzösszeg felett rendelkezve – a lakótelep becsült értéke 315 millió forint – a szakma szabályai, a gyerekek és családjaik érdeke, a szakemberek optimális munkafeltételeinek figyelembevételével gyökeresen átalakíthatják az intézményi struktúrát, megteremtve egy korszerű és gazdaságosabban működtethető rendszert. Az ugyanis nem volt kétséges, hogy az épületegyüttes eladható, a pénz viszont – a kormánydöntés értelmében – kizárólag gyermekvédelmi célokra használható fel. Így tehát bármilyen szakmailag adekvát és a pénzkeretet meg nem haladó megoldás szóba jöhetett volna. Lehetőséget nyújtott volna ez a helyzet a megyei gyermekvédelem egészének átvilágítására, a struktúra, a szakember ellátottság és igény, a gyerekek be- és kikerülésének, kor- és nem szerinti összetételének, családi viszonyainak, lakóhelyének, eddigi életútjának elemzése alapján egy korszerű, a helyi és magyar, – esetleg nemzetközi – trendekkel számoló, hosszú távú terv kidolgozására, melynek alapjait le lehetett volna rakni.

Az átadásra kerülő intézményeken kívül a megyében az abonyi nevelőotthon és a főtí Károlyi István Gyermekközpont működik nagyintézményként, a központi csecsemőotthonon kívül. Pest megyében a 6 évvel ezelőtti Zsámbéki modellkísérlet okán az országos átlagot messze meghaladó számú hivatásos nevelőszülő van, és a GYIVI szerint igyeksenek is elősegíteni képzéssel, szupervízióval a nevelőszülői hálózat karbantartását, fejlesztését.

A Népjóléti Iroda munkatársai, a GYIVI megbízott igazgatónöje, aki egyben az iroda főtanácsosa is, egyetértésben a főjegyzővel és a közgyűlés alelnökével egy előterjesztést készített, melyet jóváhagyott a népjóléti bizottság. Eszerint korszerű, családi elhelyezési formát kívánnak kialakítani a nagymarosi lakótelepen, ahol a három intézményből összeköltöztetnék a gyerekeket, távlatilag a GYIVI-t is, szolgálati lakásokat kapna a nevelők egy része, és megvalósítanák a korszerű, önálló lakásotthonos formát. E tervezetben hivatkoznak holland szakemberek véleményére, akik nagyon támogatják ezen elképzelést, és a helyszínt is alkalmasnak találják. A mellékletben szereplő levelek és megállapodások tanúsága szerint a hollandok egy nevelőszülő felkészítő tanfolyamot és a felügyelők számára továbbképzést ígérnek. A közös munka tavaly befejeződött források hiányában. A leírtakban pontosan meghatározzák a majdani lakásotthon berendezését a teaszűrőig bezárólag, az átvenni kívánt dolgozókat, a kiváltandó szolgálati lakásokat, de sajnálatos módon a gyerekekről nem esik szó. Nem tudjuk meg korösszetételüket, iskolai végzettségüket, jelenlegi oktatási intézményüket, családi körülményeiket, korábbi lakóhelyüket és a szakmai, pedagógiai programot sem, amire az új koncepció épül.

Szemben a deklarált koncepcióval, a leírás és a megbeszélések alapján egyértelműen kitűnik, hogy nem családi elhelyezési formát hoznak itt létre, hanem egy újabb, indokolatlanul nagyméretű gyermekotthont, amelyben lakásotthoni bontásban, széles korhatárú, koedukált csoportokban éltek volna a gyerekek, és a testvérek is együtt lakhattak volna. Ez előrelépés a jelenlegi állapotokhoz képest, ám tekintetbe véve a helyi adottságokat, több okból sem elfogadható. Érthetetlen, hogy miért kellene létrehozni településhatáron kívül eső területen egy izolált nagyintézményt, és abban modellálni a családi formát.

Mintául (a megyei anyag szerint) részben a fóti Gyermekközpont szolgált, ahol azonban kizárólag a kényszerűség miatt oldották meg átépítéssel a lakásotthonok kialakítását (adott épületekben kellett a gyerekeket elhelyezni). A Gyermekközpont vezetésének minden törekvése arra irányul, hogy integrálják a településbe, kinyissák a korábban zárt gyerekvárost, a falu használja létesítményeit, iskoláit, miközben házakat, lakásokat vesznek a csoportoknak és a kikerülő fiataloknak a faluban, illetve más településeken, hogy valódi közösségben élhessenek a gyerekek. Tapasztalatok szerint, a korábbi folyosós rendszerrel összehasonlítva, ez a lakásotthoni forma sokkal jobb, de messze elmarad a különálló házakban, lakásokban elhelyezett lehetőségeitől, mivel nehezen szüntethetőek meg éppen azok a hátrányok, amelyek az intézmény nagyságából és a korábbi gyakorlatból adódnak.

A tervezett nagymarosi gyermektelep elleni helyi és szakmai ellenérvek hatására több egyeztető megbeszélés jött létre. A Népjóléti Minisztérium nem rendelkezik semmiféle jogi vagy szakmai beleszólási lehetőséggel, így csak ún. jószolgálati tevékenységet vállalhatott, hogy összehozza a feleket, egyben külső szakértőket kért fel a helyzet elemzésére és alternatív megoldások kidolgozására. A későbbi megbeszéléseken – egyik esetben a Népjóléti Bizottság hívta meg a nagymarosiakat és a szakértőiket, másodsor a Nagymarosi Képviselőtestület a megyeieket – elhangzott, hogy Nagymaros ellenében nem telepítik a gyerekintézményt a telepre, de nyilvánvalóvá vált, hogy noha alternatív javaslatok kidolgozása volt az Iroda és a Népjóléti Bizottság feladata, nem akarnak semmilyen más formáról gondolkodni. Nyilvánvalóvá vált, hogy a megyei gyermekvédelemben dolgozó vezetők más mérlegelési szempontokat tartanak szem előtt, mint a szakma, és nem is dolgoztak ki pedagógiai koncepciót a tervezett intézményre, sem pedig átfogó megyei terveket; az előbbit a majdan felálló tantestületre bízzák. Ezt azért is aggályosnak éreztük, mivel adottak voltak a leendő tantestület tagjai, és a gyerekek is túlnyomórészt ismertek.

Valamennyi megbeszélésen felvetődött, hogy alternatív javaslatokat kellene kidolgozni, mind a helyre, mind pedig az ellátási formára vonatkozóan. Egy lehetséges változatot, amelyet a minisztériumi megbeszélésre készítettem, valamennyi érintettnek eljuttattunk, beleértve a képviselőket is. Később Csáky Lászlóval, a fóti Gyermekközpont igazgatójával részletes szakmai és gazdaságossági számításokkal kiegészített tervezetet dolgoztunk ki, amelyet a döntést hozó közgyűlési tagok ismét kézhez kaptak. E tervezet koncepciója szerint, figyelembe véve Pest megye rendkívül nehéz adottságait, több településen kellene nagyméretű családi házakat vásárolni, amelyekben az optimálisnak nevezhető 8-10 gyerekből álló csoportok élne bejáró nevelőkkel, akik ugyanolyan munkarendben, mint a gyermekotthonokban működő lakásotthonban, ellátnák a rájuk bízott fiatalokat. Szervezetileg kötődhetnének a tervezett 3 regionális központhoz – a jelenleg Pomázon működő, de 1996-ig megszüntetendő GYIVI helyett – illetve a hozzájuk közelebb eső gyermekotthonhoz, Fóthoz és Abonyhoz. E megoldás szakmai tartalma szerint megvalósítja a megyeiek által is elvileg preferált családi jellegű elhelyezést, ugyanakkor megszünteti a koncentrált nagyotthoni hátrányokat. Nem nevelőszülői, illetve hivatásosok bentlakásán alapul a koncepció, hanem

azon a Nyugat-Európában és a tengerentúl jól bevált és elfogadott gyakorlaton, hogy a kisintézményi forma – hiszen minden ilyen családi ház egy-egy kis intézmény – jobban szolgálja a gyerekek érdekeit, és gazdaságosabb is.

Szakmai szempontból Magyarországon aránytalanul kevés figyelem esik még mindig a családból kiemelt gyerekek eredeti környezetére, illetve e környezet rehabilitálására és a kapcsolattartásra a távollét alatt. Ennek okaira e cikk keretében nem tudunk részletesen kitérni, de utalnánk arra, hogy amíg nem lesz valamennyi, krízisbe kerülő család, gyerek esetén szakmai terv és team-munka annak kimunkálására, hogy milyen lépések szükségesek a probléma megoldására, addig nincs esély arra, hogy ne ad hoc döntések és folyamatok játszódjanak le, megtervezett kimenet, szabályozott gondozás helyett. Esetünkben például aszerint kellene megválasztani a gyerekek lakhelyét, intézményi elhelyezését, hogy iskolájuk, leendő munkalehetőségük, szülei, rokonaik lakhelye hol van a megyén belül. Tekintetbe lehetne venni a hazautazások gyakoriságát, pedagógiai jelentőségét, a korábbi iskola közelségét, megóvva ezzel a gyereket az iskolaváltástól stb.

E decentralizált modell mellett szól az is, hogy a helyi szakemberek, iskolák függvényében lehet például speciális otthont kialakítani ott, ahol mód van magatartászavarok kezelésére, speciális felzárkóztatásra, mozgássérültek vagy fogyatékosok foglalkoztatására, terápiájára. Ez azt jelenti, hogy megtakarítható sok utazás, extra költség, illetve elkerülhető, hogy a gyerekek egy része ne jusson hozzá a számára fontos szolgáltatásokhoz, „várólistán” legyen a speciális ellátást nyújtó, de mindig túltelített intézményekben. Ugyanakkor lehetséges e kiscsoportos otthon formájában a más milyenségek tolerálása, integrált nevelés, szemben a mai gyakorlattal, ami változatlanul szegregál.

Komoly közösségi támogatást is remélhetnének e családi házas elhelyezésben a gyerekek, mert a településenkénti 1-4 háznyi állami gyerek könnyen elfogadtatható, személyes kapcsolat alakul ki a szomszédsággal, és nem különül el az intézmény, mint a tömeges elhelyezés esetén. A gyerekek ugyanabba a boltba, discóba, orvosi rendelőbe járnak, hasonló házakban laknak, megközelíthetőbbek. Az iskola is könnyebben fogadja be a néhány problémás gyereket, a struktúrát teljesen megbolygató tömeggel szemben. Álszentség lenne nem beszélni erről, még akkor is, ha ma már az iskolák egy része a fejkvóta miatt könnyebben enged. De éppen Pest megyében sok rossz tapasztalat van a korábbi évekből is az iskolák ellenállásáról és a kétféle rendszer átjárhatatlanságáról. A belső iskola – külső iskola vita egyik sarkalatos pontja ez. A nagymarosi iskola igazgatónőjének egyik jogos érve volt az odatelepülés ellen, hogy nemcsak a teremhiány okozna gondot, hanem a várható 80 gyerek a meglévő 100 veszélyeztetett mellett, akik megváltoztatják az iskola jellegét. Erre persze van megoldás, ha speciális osztályok indulhatnak, kislétszámú tanulócsoporthoz, és státusokat, meg persze pénzt kap az iskola, de a rendszer rigiditása és a jelenlegi szabályok mellett ez elképzelhetetlen.

A gazdasági szempontokat nem hagyhatjuk figyelmen kívül, és egyre kevesebben vállalják, hogy ezt ne tekintsék szempontnak a gyerekek érdekeit említve. Természetesen mindenekelőtt a gyerekek és a szakmai szempontok veendő figyelembe, de attól, hogy valami olcsóbb, nem szükségszerűen rosszabb is. Számításaink szerint a szükséges kb. 20 családi ház 150 millió forintba kerülne, mivel a megye területén az árak nagy szóródást mutatnak, és komoly kínálati piac van. Tekintetbe vettük a szóba jöhető településeket, így fontos szempont volt, hogy a megszűnő intézményekhez közel is tervezzünk házakat, a gyerekek igényeinek jelenlegi iskolájának és a most ott dolgozók elhelyezésének figyelembevételével. Nagymaros maga is ajánlott 3 házat, ezzel is kifejezve, hogy nem a gyerekek ellen, hanem a 150-200, a telepre helyezett gyerektömeg ellen van kifogása.

Az intézmények, házak fenntartási költségei, még optimális 4-5' fős ellátó csoportot számítva sem haladják meg a jelenlegi, illetve a tervezett költségeket.

A gyermekvédelmi szempontokon túlmenően figyelembe kellett venni a jelenleg az otthonokban dolgozók továbbfoglalkoztatási lehetőségeit és a kiváltandó szolgálati lakások megvásárlását is. Tervezetünk értelmében valamennyi, jelenleg pedagógusként, illetve gyermekfelügyelőként dolgozót foglalkoztatni tudna az új rendszer, és a szolgálati lakás is megoldható, akár a jelenlegi lakóhelyen, akár a választott új munkahelyen.

Egy kötelező továbbképzést a lakásotthoni formának megfelelő szakmai ismeretekkel előkészítettünk, ami szervesen kapcsolódhatna a Gyermekközpontban harmadik éve sikeresen folyó belső továbbképzésekhez. Erre nagy szükség van, hiszen az önellátó, családi forma másfajta megközelítést, kooperációt és készségeket követel, amiket el kell sajátítani, és amelyhez érdemi segítség az előzetes felkészítés.

A megyeiekkel folytatott megbeszéléseken egyetlen egy szakmai érv sem hangzott el a fenti koncepcióval kapcsolatosan, igaz kérdés sem. Úgy tűnt, valamilyen okból nincs mód más jellegű megközelítésre, a gyerekek érdekeinek artikulálására, szakmai vitára, sőt többször is elhangzott, hogy a szakmai kérdések meghaladják a nagymarosi iskola-igazgatónő kompetenciáját. Noha a nagymarosiak számos szakembert meghívtak –: pszichológusokat, neveléstudományi szakembert, szociológust – és szerettek volna érdemi beszélgetést folytatni és kompromisszumos megoldást találni, a megyeiek elégségesnek találták saját munkatársaikat, és nem kívántak érvelni.

A megyei közgyűlés több órás vita után döntött, melynek keretében több település kínált fel megoldásokat, így Zsámbék és Kemence is. Vác is felajánlotta segítségét, ahol találtak alkalmas épületeket, 60 millió forintért megoldható lett volna a gyerekek elhelyezése (és közel van mindkét megszüntetendő intézményhez). A gazdasági bizottság előre elhatárolta magát a döntéstől mondván, nincsenek gazdaságossági számítások, és további 60 millió forintot ígértek rá a korábbi 340 milliós összegre... Visegrád polgármestere pedig tiltakozásul lemondott képviselői mandátumáról. Végül a Veresegyházi polgármester ajánlatát fogadták el, amelynek értelmében a falutól kieső egyik dűlőben építik fel az intézményt – Gyermekliget néven –, melynek tervezése most kezdődik, költségelemzése nincsen, de amelynek ünnepélyes megnyitójára valamennyiüket meghívta a jelenlévő győztes augusztus 19-én, délelőtt 10 órára.

Herczog Mária

Kitekintés

Finnországi tapasztalatok

A FICE (A Nevelő Otthonok Nemzetközi Szervezete) Magyarországi Egyesülete ismét tapasztalatcsere látogatási lehetőséget biztosított az érdeklődő szakemberek számára.

Szerencsére az ott eltöltött hét zsúfolt szakmai programján kívül maradt annyi idő, hogy megfigyelhessük az utca emberét, a fővárosi pályaudvar szolidan kavargó sokaságát, ahol előfordult, hogy egy fiatal még el sem fordulva a járókelőktől, injekciós tűvel kereste a karján az ütőeret. Szándéka a világ minden táján egyformán érthető. Megfigyelhettük, hogy az alkoholizmus ellen óriási erőfeszítéseket tettek. Magas alkoholtartalmú italokat csak egy-egy üzletházban, igen borsos áron árulnak. Jól védett erődökhöz hasonlítanak ezek az üzletek, a kirakatablakon sűrű rácsozattal. Ez az egyetlen állami monopólium.

A tapasztalatokra vágyó magyar (FICE) delegáció tagjait egy-egy városba, körzetbe osztották el. Így Helsinki, Espoo, Espooi SOS Gyermekfalv, Vantaa, Oulu és Turku volt a helyszíne a kapcsolatfelvételnek. A koordinátor szerepét a Central Union for Child Welfare, ill. a finn FICE titkára, Martti Kemppainen töltötte be.

A családvédelmi, szociális munka, gyermekvédelmi gondoskodás preventív és intézményesített kereteit mutatták meg az egy hét alatt. Fontos információ, hogy mind a város által fenntartott, mind a privát intézményekben individuális nevelés folyik, mindenütt kis létszámban élnek a gyermekek, és a szociális munkások a gyermek-szülő kapcsolat javításán fáradoznak.

Vantaa szociáldemokrata vezetésű város. Az egészségügy, a szociális gondozás és a kultúra területén elért eredményeik és jövőbeni terveik, létesítményeik bámulatosak.

A kertváros területén 5 szociális és egészségügyi alközpont működik.

Ez a szolgálat foglalkozik a gyermekvédelmi megelőző munkával, a családok megsegítésével. A szociális munkás feltérképezi a területet, feljegyzéseket készít a veszélyhelyzetben lévő gyermekekről, s amennyiben a figyelmes követés nem jár eredménnyel, a Segítő Központ (esetenként a szülő kérésére), behívja a gyermeket tanácsadásra, terápiára. A váratlan krízishelyzetek eseti feloldására 16-24 óráig egy iroda működik, amely telefonértesítés alapján azonnali segítséget nyújt.

Az intézménybe kerülés után intenzív családi kapcsolatfelvétel történik a gyermek visszahelyezhetősége érdekében. A 12 éves korát elért fiatalat mindenféleképpen meg kell hallgatniuk arról, hogy hol szeretne lenni, és be kell vonni a döntésbe.

Az összevont oktatás tartalmi vonatkozású hatását nem volt alkalmunk megfigyelni, de mint egyéni foglalkozási mód, terápiás hatása elvitathatatlan. Az esetleg kezelhetetlen gyermeket a szociális munkás tovább irányítja az államilag fenntartott (10 ilyen van) intézménybe, ahol mezőgazdasági segédmunkásként, fafeldolgozóként munkálkodik és tanul.

Vuorela 100 éves épületeiben gyönyörű, 72 holdas parkban, egy tó mellett működik az egyik ilyen állami intézmény. 16 növendéket foglalkoztatnak. Látogatásunk a hétvégére esett, így csak két lányt láttunk, a többiek hazamehettek. Mindenütt, a gyermekotthontól a szociális foglalkoztatóig, minden gyermeknek, fiatalnak külön szobája van. A nekik kedves játékok, hobbi felszerelések, könyvek sokasága található a polcokon. Plakátokat, színészportrékat ragasztanak a falra. Csillogó tisztaság mindenütt. Vuorelában például nincs takarító

személyzet. Ezt a munkát a gyermekekkel együtt, közösen végzik. Ezen a helyen nem az igazgató fogadott bennünket. A fiatal szociális munkás az előző éjszaka teljesített szolgálatot, és az előrejelzés szerint várt már ránk. Magatartásából, hozzáállásából megértettük, a finn ember számára a családvédelem, a szociális munka fontos, büszkeséget, kitüntetést jelentő feladat.

Nem a férőhely-kihasználtsági mutató határozza meg a kis intézmények működési rendjét, hanem az ember, az emberi problémák kezelése.

Vantaától mintegy 30 km-re fiatal pedagógusok egyéni vállalkozásaként létrehozta egy alapítványi kollégiumot 6-21 éves korú leányok és fiúk számára. Anyagi bázisát az Országos Alapítványból teremtik elő. Itt napi 1000 finn márkába kerül egy gyermek ellátása. Négy pedagógus (szociális munkás) dolgozik együtt. A napi munkákat közösen végzik a gyermekekkel. Amennyiben több pedagógust vagy személyzetet alkalmaznának, már nem lenne rentábilis a vállalkozásuk. Minimálisra csökkentették az adminisztrációt. A fiatal pedagógus elmondta, hogy nyomasztóan hatott rá a nagy intézményben végzett, felelősség nélküli munka, etikailag nem tudta feldolgozni, ezért választotta barátaival a kis, családi otthon alapítását. Tervük szerint itt is 21 éves korig maradnak a növendékek, majd az önkormányzat segítségével lakást bérelnek nekik.

A nap délutánja még a Paasikiven nuorizokyla magán gyermekotthonban köszöntött. A volt köztársasági elnök nyári rezidenciája helyén működő otthonban 3 pavilonban 31 gyermek él. A működésükhöz szükséges pénzeket az államtól, a várostól és az alapítványoktól kapják. (Jut még arra is, hogy a nyári vakációt Egyiptomban, Spanyolországban töltsék a gyermekekkel.) A volt elnök használati tárgyaival emlékszóbat rendeztek be.

Munkájukról, intézményük múltjáról jól szerkesztett, színes fotókkal ellátott emlékkönyvet kaptunk, amely szemléletesen tárja eléink az itt végzett munkát. Ismertetőket, kisebb-nagyobb terjedelmű bemutatkozó iránymutatókat mindenütt készítenek. Így került birtokunkba a városházán tett látogatásunk alkalmával Vanda Stad Servicequide 92-93 svéd nyelvű ismertetője a város egészségügyi, szociális, kulturális intézményeiről, azok telefonszámaival, tevékenységi területükkel, szolgáltatásaik felsorolásával.

Csodálatraméltó, hogy a krízishelyzetek feloldására milyen készenléti állomásokat teremtettek. Az azonnali segítségnyújtás, a hátrányos helyzetű emberekkel, az idősekkel történő odaadó foglalkozás, az ellátásuk színvonala példamutató, követendő, mert nem csak anyagi kérdés.

Megható volt látni, hogy a jól felszerelt városi óvodához szervesen kapcsolódik a bentlakó öregek otthona. Nappaljukba áthallik a 47 gyermek (egy csoportban 12-20 fő) kedves zsvivajása. Az idősek a kis műhelyükben gyermekjátékokat javítanak, készítenek, esetenként eladásra is jut belőlük.

Az óvodai ellátásért térítenek a szülők. A szegényebb családok gyermekei után nem kell fizetni.

Helsinkiben megismerkedtünk egy öngyilkosokkal foglalkozó alapítványi központtal. A vezetőnőt a saját gyermekének elvesztése motiválta. Ottlétünk idején is állandóan csengett a telefon, érkezett kliens. A statisztikák szerint Finnországban történik a legtöbb öngyilkosság, tehát az ilyen intézményekre nagy szükség van.

Szociális létesítményeik, az ambuláns orvosi rendeléssel közös épületbe telepített szociális központjuk megszívlelendő példa. Minden irodában, de különösen a Szociális Központban magasfokú computerizáltság és valóban célirányos programok léteznek. Vantaa városán belüli információs lánc azonnal kimutatja, melyik családnak a jövedelme esett a létminimum alá. A szociális munkás rögtön intézkedik a segélykiutalásról. Azonnali intézkedés, a krízishelyzetek

sürgős felszámolása, a családokkal tartott kapcsolat, tehát az emberi élet biztosítása mindenki számára. Ez nemcsak az 500 szociális munkás gondja, hanem a város szociális intézményeit ellátó igazgatóságnak is feladata.

Az intézmény vezetője fiatal ember. Számítógép, áttekinthető kimutatások segítségével igazít el bennünket abban, hogy 1993-ra a szociális ágazatra biztosított 1 milliárd 666 ezer FM hogyan oszlik meg a különböző egészségügyi és szociális területek között.

Meglátogattunk egy olyan otthont, ahol tolokocsival közlekedő mozgássérültek és halmozottan fogyatékos emberek élnek. 6-8 főnek biztosítanak csodálatos körülményeket. Itt már természetes, hogy a WC, fürdő használata tolokocsival is lehetséges. Barátságos, meleg otthon, és itt is mindenkinek külön szobája van. Innen speciális gépkocsi szállítja a gondozottakat a napi foglalkozást, képzést és klubfoglalkozást biztosító központba, amely 8-4-ig tart nyitva. A napi foglalkoztatást biztosító centrum felszereltsége fantasztikus. Szövőszékektől a legmodernebb gyógy-testnevelési eszközökig, a hidroterápiás lehetőségektől az audio-vizuális oktatási felszerelésig, a speciális tornateremig minden megtalálható.

Míndez működik, annak ellenére, hogy a munkanélküliség Finnországban 16 % körül mozog.

Valóban meggyőzőek voltak kedves vendéglátóinknak érvei, hogy a nagy intézmények ideje lejárt, a kisebb, családiabb otthonoké a jövő és minden egyes gyermekre nagy gondot kell fordítani! A csoport- és osztálykeretben gondolkodó magyar pedagógusoknak ez még jobbára újdonság; de arra is rá kellett döbbernünk, hogy pedagógusi, szociális munkás-hozzáállásunkon, a szakemberi elhivatottságunkon is változtatni kell. Tudatosítanunk kell munkánk fontosságát.

Haigl Béla

Hírek, események

Pszichodráma és családdinamika

Nemzetközi kongresszus Salgótarjában 1994. október 14-16.

A Pszichodráma Intézet Európáért és a Népjóléti Képzési Központ közös rendezvénye

Az emberi élet egyéni és közösségi eseményei bonyolult kölcsönhatásokban, szavakkal, mozdulatokkal és érzelmekkel, indulatokkal kísérvé zajlanak. Még a némajáték is kifejező, hát még a hanghordozás, s a kimondott szavak. Kiegészítői egymásnak, sőt néha éppen ellenkezőt közölnek. Nem véletlen tehát, hogy a múlt eseményeit, vagy éppen az elképzelt jövőt együtt megjelenítve dramatikusan lejátszva leképezik a valóság mélyebb rétegeit, összefüggéseit, ellentmondásait.

A múlt súlyát lelkünkben hordjuk, gátolja jelenünket és a jövőt. Terhétől az újrajátszás megszabadít. J. L. Moreno – különös sorsú orvos és művészember fedezte fel, hogy a saját magát megjelenítő, spontán, kötöttségek nélküli színjáték megtisztulást és megkönnyebbülést hoz. Jól kidolgozott és rendszerbe foglalt módszeregyüttesét évtizedek óta használják gyógyításra, képzésre, művészetekben s újabban a menedzserképzésben, szervezetfejlesztésben egyaránt.

A családi tanácsadásban vagy családterápiában ez lesz az első európai találkozó, mely széles skáláját adja a módszereknek és felhasználási céloknak.

Családi tanácsadás, iskolai segítő kapcsolat, egyházi lelki gondozás, kultúrák közti találkozás, demokráciafejlesztés, családorvosi munka szakmai segítése, képzés és esetmegbeszélés, vagy éppen terápia néhány a lehetőségek közül. Az előadók és csoportvezetők több országból és több földrésről jönnek. A hallgatók is: keletről és nyugatról. Találkoznak népek és kultúrák, vallásosak és nem hívők, feltárni a közösét, megértem az egyéni értékeket. Megtanulni kezelni a konfliktusokat egyéni, közösségi, kultúrközi és nemzetközi szinten is.

A kongresszus témáiból: családok alapkonfliktusai. Családok a Bibliában. Családok az egyén szemszögéből. Családok, kultúrák, vallások, nemzetiségek. Konfliktusok szociometrikus leképződése. Erőszak a családban. Sérült gyermekek tanácsadása a pszichodráma eszközeivel. Családi tabuk – egyéni korlátaink. A politika hatása a családra. Pszichodráma és színház. Bibliodráma. Monodráma. Pszichodráma és szociometria. Szociodráma és pszichodráma.

További felvilágosítást ad: Zichy László, a Pszichodráma Intézet Európáért titkára 1-32-31-00/608, vagy 609

Lesz gazdája az állami gondozottak sportjának 1994-ben?

A Fővárosi Önkormányzat Nevelőotthoni sportbizottsága tanulmányvázlata a nevelőotthoni diáksport helyzetéről

1994. január 18-i dátummal egy jegyzőkönyv tanúskodik arról, hogy HID SE (Nevelőotthonok Diáksport Egyesülete) néven egy új egyesület született meg Budapesten. A HID SE-t alulról jövő törekvésként gyakorlati szakemberek, pedagógusok hozták létre. Alapvető célja, hogy segítse elő az állami gondozottak sporttevékenységét, újítsa fel a több évtizedes hagyományokkal rendelkező versenyrendszerét, segítse a magyar diáksport vitathatatlan értékének a megőrzését. Az elmúlt évek START-os örökségét lehetőségekhez mérten és főleg szelektíven kívánjuk felvállalni, szellemi jogutódszervezet létrehozásával.

Ezen új törekvésben hangsúly került az újszerű sportpedagógiai módszerekre (a tehetséggondozás központi fogalom), mi verseny-központúak vagyunk, minél több kis és közepes méretű/rezsis költségű versenyt kívánunk szervezni és támogatni, hét alapsportágban (labdarúgás, kézilabda, atlétika, asztalitenisz, sakk, leány torna, úszás), kiegészítve alkalmanként más sportágbeli elemekkel is. Úgy gondoljuk, a rendszeres versenyeztetés őrzi meg a sporttevékenység iránti igényt. Az egyesület működéséhez az alapvető infrastruktúrát a budapesti Menyecske u. 16. sz. alatti Gyermekotthon adja (közgyűlésre alkalmas terem, korszerű tornaterem a versenyekhez, kombinált sportpályák állnak itt rendelkezésre), sokat jelent számunkra ezen otthon, ill. vezetőjének évtizedes, alapvetően sportközpontú szemlélete.

Előreláthatólag 1994 májusára kívánjuk egybehívni Budapestre a nevelőotthoni diáksportkör-vezetői értekezletet, amely kidolgozza és jóváhagyja a távlati elképzeléseket, az újjászervezett versenyrendszert. A következő hónapokban számos intézményi, egyéni és pártoló tagot kívánunk az egyesületbe tömöríteni. Ismerve a nevelőotthoni hálózat átalakulását, gondjait, de látva elmozdulását az előrelépés irányába: mintegy félszáz vidéki és fővárosi intézményre számítunk stabilan. Tudjuk, hogy diáksport egyesület alakítás szempontjából nem a 80-as évek közepének viszonylagos nevelőotthoni stabilitását éljük, de bizakodóak vagyunk. Főként azért, mert az általunk megfogalmazottak komoly igényként élnek a nevelőotthoni hálózat nagyobbik részében. Értekezlettel kapcsolatos szándékunkról már számos, főleg vidéki intézmény értesült a felmérő adatlapjainkból. Egyesületünk várja a sporttársigazgató kollégákat.

A HID SE (egyben az FN Sportbizottság és FICE sporttagozat) postacíme: 1112. Budapest, XI. Menyecske u. 16. Telefon: 1812-500/38-as mellék Kovács Balázs, 1573-405 Gergár Károly, 1827-917 Vendégh Zsolt, 1868-772 fax, de jelentkezni lehet a vidéki területi koordinátoroknál is.

1. körzet: Szabó Ambrusné 06-99/313-032 József Attila Gyermekotthon, József A. u. 42. Sopron 9400 2. körzet: Nádas Béla 06-92/312-350 Gyermekotthon, Posta u. 144. Zalaegerszeg 8901 3. körzet: Vörös Eleonóra 06-4/362-211 Gyermekváros, Vöröshadsereg u. 126. Miskolc 3515 4. körzet: Polonkai László 06-51/381-851 Gyermekotthon, Fürdőu. 1. Hajdúnánás 4080 5. körzet: Szabó Imre 06-28/320-048 Fiúnevelő Intézet, Baross tér 2. Aszód 2170

Vendégh Zsolt

Esettanulmány

Írjál, gyere, vigyázz magadra

1987 augusztusában 26 tizenöt éves fiúból álló csoport nevelését kaptam feladatul. Köztük volt István is. Igen rövid idő alatt kiderült, hogy az amúgy is elég nehezen kezelhető csoportból Istvánnal még többet kell foglalkozni, mint a többivel.

István 1972 szeptemberében született, 1978 júliusában a következő indoklással vették állami gondozásba:

„A gyámhatóságot az ...-i községi tanács azzal kereste meg, hogy a j. r. kap. értesítése alapján –: miszerint 1978. jún. Istvánt édesapja tetteg bántalmazta, aki ennek következtében 8 napon túl gyógyuló sérülést szenvedett, kórházi ápolásra szorult. A gyermek ezek után az apánál nem maradhat, az anya körülményei nem teszik lehetővé a gyermek gondozását, s a nevelése sem biztosított. Ezért a gyámhatóság elrendeli a gyermek állami gondozásba vételét.”

István személyi anyagában a fent idézett határozat mellett csupán három alsó tagozatos iskolai rövid jellemzést kaptam kézhez. Próbáltam a kollégáktól információt kapni a hiányzó négy évről. Az eredmény siralmas volt. Akkor úgy éreztem, hogy teljesen reménytelen vállalkozásba kezdek.

István rendkívül vékony, igen gyenge fizikumú gyermek volt. Már az első napokban feltűnt, később az orvosi vizsgálat is alátámasztotta, hogy problémák vannak a hallásával. Felnőttekkel egyáltalán, gyerekekkel igen nehezen teremtett István kapcsolatot. Az első időben, ha szóltunk hozzá, akkor a válasz maximum ez volt: he. Aztán megtört a jég. Szeptemberben én kísértem be az iskolába és a kollégiumba Pestre. Az osztálytársai véletlenül az édesanyjának néztek, s én reflexszerűen nem cáfoltam meg. A hazafelé úton már kezdeményeztem beszélgetést. Nagyon örültem ennek.

Egész hétvégén a nyomomban járt, és beszélt. Aztán hétfőn beköltözött a kollégiumba, ahonnan csak hétvégén jöhetett volna haza. De már a harmadik nap megjelent, mondván, hogy nem megy többé vissza. Ekkor mindenkit körbe jártam, aki illetékes volt az ügyben, és megszereztem az engedélyt, hogy itthonról járhasson iskolába.

Nem telt el újabb hét, és István azzal jött haza, hogy őt elrabolták. Ezt nem igazán értettem, és kértem, hogy mondjon el mindent részletesen. Akkor elmesélte, hogy egy kocsit megállt mellette, belökték őt a hátsó ülésre, elvitték valahova, ott összevagdosták, és kilökték a kocsiból. A mesét alátámasztva megmutatta a kezét, ami valóban össze volt vagdosva – hogy pontosabban fogalmazzak, szabályos rendben kb. fél cm-ként be volt karistolva a keze. Az egész nem hangzott túl valószínűnek, de nem mertem vállalni a felelősséget azért, ha tévednék, így elvittem inkább orvoshoz teljes kivizsgálásra. A vizsgálat az én elképzelésemet támasztotta alá. Ekkor éreztem, hogy itt sokkal mélyebben van a probléma, ezért a pszichológustól kértem segítséget. Igen ám, de István nem volt hajlandó szóba állni a pszichológussal. Teljesen tanácstalan voltam. Közben az iskolából is jöttek a jelzések egyre sűrűbben, hogy István sem a gyakorlatra, sem az elméleti órákra nem jár. Itthonról minden reggel elment, de oda nem érkezett meg. Minden beszélgetés hiábavalónak bizonyult. Végül október végén az iskolából kizárták. Ekkor újból elmentünk pályaalkalmassági vizsgálatra,

ahol kiderült, hogy szinte semmilyen szakmára nem alkalmas, s amire mégis, az a tanulmányi eredménye miatt nem jön össze. Így jutottunk el a padlóburkoló szakmához, amit Pilisvörösváron oktattak.

Elmentünk, felvették. Innen még rövidebb időn belül szökött meg. Ekkor már maga mondta ki, hogy ne vigyem sehova, mert úgysem marad ott. Kísérleteztünk még különböző tanfolyamokkal, de hiába. A siker teljesen más téren ért minket. Elkezdett mesélni magáról. S míg a hivatalos papírok csak a tényekre utaltak, az elmeséléséből az is kiderült, hogy ezeket hogyan élte meg, és milyen érzésekkel viseltetik a szülei iránt. Én próbáltam rábeszélni, hogy vegyük fel a szüleivel a kapcsolatot, mert ennyi év elteltével sok minden változhatott. Mivel a pontos címet nem tudtuk, így az önkormányzathoz fordultunk segítségért.

S a hivatal válaszolt! De nem volt benne sok örömünk. Közölték velünk, hogy az anya évek óta halott, a gyermek nem tudott róla, az apa elköltözött, a nagymamát meg ne háborgassuk, mert idős asszony. Nem igazán értettem a levél hangvételét, mert világosan leírtam, hogy nem anyagi segítséget, hanem érzelmi támaszt szeretnék a gyermeknek a rokonságtól kapni.

Napokig gondolkoztam, hogy mit tegyek. Megmutassam a levelet Istvánnak, vagy hallgassak róla. De láttam, hogy nagyon várja a választ, ezért úgy döntöttem, hogy elmondom a tartalmát és megpróbálom elvenni a mondanivalónak az élet. Azt hiszem, nem tettem rosszul.

A kilátástalan iskolakeresés után munkába állt. De ezzel sem volt szerencsénk. Ha sikerült elhelyezkednie, akkor a cég biztos, hogy csődbe ment, összevonták... Pedig dolgozni szeretett. Az emberekkel is egyre inkább tudott kapcsolatot teremteni. Némelyik munkatársi kapcsolata a munkahely megszűnte után is megmaradt. Az egész gyermek kezdett átalakulni. A tisztálkodásért, takarításért már nem kellett közelharcot folytatni, sokkal ritkábban kellett figyelmeztetni, hogy elmulasztotta.

Kezdett beilleszkedni a kortársai közé. Már kereste a vele egyidősek társaságát. Az első időszakban, ha társaságra vágyott, csak a nála jóval fiatalabbak között érezte magát jól. A játékaik is igen furcsák voltak. Szerette magát megkötöztetni, és onnan önerőből kiszabadulni. Mintha ezzel próbálta volna kompenzálni azt, hogy más dolgokban segítségre szorul, képtelen a kiszabott feladatainak megfelelni. Aztán, mikor egyre többször sikerélményt ért el a saját erejéből, megszűntek ezek a játékok. Érdekes volt azt is megfigyelni, hogy a csoport hogyan viszonyult hozzá. Az első két évben legyintettek rá. Nem szerettek vele lenni, mert ápolatlan volt, és olyan más, mint ők. Semmi nem érdekelt, ami általában saját korosztályát. Sem a zene, sem a lányok, sem a sport. Aztán lassan kezdett megváltozni körülötte a légkör. Már elfogadták a véleményét, amit egyre sűrűbben hallatott. A lakásotthon megalakulása után következett be a gyökeres változás a személyiségében. Ekkor már elmúlt 18 éves, de én úgy éreztem, hogy még legalább két évre lenne szükség, hogy kiforrjon, s nehezebb helyzetben ne veszítse el a talajt a lába alól. Másfél évig még nálunk maradhatott, szerencsére. Ekkor egy ABC-ben dolgozott, ahol fizetést kapott. A fizetésnapokon az első útja mindig hozzám vezetett. Kialakult közöttünk egy játék: a fizetését letette az asztalra. Én megszámláltam, utána kezdtük a szétosztását. Félretettük, ami bérletre, étkezésre kellett, majd elmondta, hogy mit szeretne vásárolni és mennyiért. Megbeszéltük, hogy mennyit tesz takarédba. Ezekben a dolgokon alkudoztunk, de inkább csak a játék kedvéért. Ez a játék szeptembertől decemberig tartott. Akkor azonban hiába vártam, nem jött a fizetésével. Pár nap elteltével rákérdeztem, hogy ebben a hónapban nem kapott fizetést? Felháborodva közölte velem, hogy kapott, de elköltötte.

Én ekkor úgy éreztem, hogy romba dőlt minden eddig elért eredményem. Megkérdeztem, szabad-e tudnom, hogy mire?! Válasz: a szeretteimnek vettem karácsonyra ajándékot. Nem akarom részletezni, nagyon gyorsan visszakoztam, de nem mertem megkérdezni, kik a szerettei.

Karácsonykor kiderült. A kollégáim és én. Talán nem kéne bevallanom, de sírtam, mint egy gyerek, és nem tudtam, hogy hogyan is kell szépen elfogadni az ilyen ajándékot. Az életemben még ilyen zavarban nem voltam. Az ajándék nem került kevés forintjába, s ennek a sokszorosa volt az értéke, hogy egy olyan gyerektől kaptam, akinek nincs semmije és soha nem adott még senkinek. Szóval bennem teljes volt az érzelmi zűrzavar. A sok apró közdelem az életéért egyébként is közelebb hozta hozzám őt, mint a többiekét, de ezzel a karácsonnyal olyat adott, amit az életemben nem fogok elfelejteni. Sokszor hangzik el vádként a gyerekeinkről, hogy sem adni, sem kapni nem tudnak. Ezek után azt hiszem, hogy nem kell indokolnom, hogy miért nem hiszem, hogy ez így igaz.

A többiekre is gyakorolt hatást ez a jelenet, mert a következő karácsony előtt ők kérték, hogy ne csak mi vegyünk ajándékot nekik, hanem ők is egymásnak. (Nagyon jópofa dolgok születtek.)

Az ünnepek után megint kudarc következett, az ABC-t összevonták egy másik üzlettel, s mivel István nem rendelkezett képesítéssel, ismét munkanélküli lett. A segílyt ugyan kapta, de figyelte a hirdetések, munkahelyet keresett. A nem éppen előnyös külseje miatt, képesítés nélkül egyik kudarc a másik után érte. A gyermekváros belső munkát ajánlott neki, de nem sok öröme volt benne, mert a lógósokkal került egy brigádba, s az elbírálás is azonos volt. Tudtam, hogy ha nem sikerül változtatni, akkor lassan az elért eredmények semissé válnak. De a szerencse megint nem hagyott el minket. Az elmúlt évben a gyámügyi csoportot felkereste egy férfi, aki olyan gyermeket keresett, akit érdekelnek az állatok és szereti a földet. Neki segítségre van szüksége, cserébe lakást, teljes ellátását és a teljesítmény arányában pénzt fizetne a gyermeknek. Istvánra gondoltunk. Egyórás beszélgetés után azzal távozott, hogy gondolkodjon rajta a gyermek, hamarosan jelentkezik a válaszáért. Az ajtó még be sem csukódott szinte utána, mikor István kijelentette, hogy döntött, megy. Próbáltam rábeszélni, gondolja végig, mert igen kemény munka vár ott rá. István viszont azzal érvelt, hogy lesz hol laknia, mit ennie és lesz munkája. Napokkal később hozzátette, hogy lehet, hogy még családja is lesz. Akkor újból megkérdeztem, hogy mit szólna, ha a saját családját próbálnánk megkeresni. Nem mondott se igent, se nemet. Így nagyon meglepődtem, mikor hétfőn közölte velem, hogy a hétvégén kirándultak az egyik csoporttársával és megnézték a házat kívülről, amiben a nagymama lakik. Megbeszéltük, hogy a következő hétvégén együtt megyünk el, de ez nem sikerült István befogadója jelentkezett, hogy ha a gyerek döntött, vinné is!

Mit mondjak, nem éreztem igazán boldognak magam, túl gyorsan jött, nem készítettük fel magunkat lelkileg. Így csak topogtunk mind a ketten, a határozottság szobrát nem rólunk mintázták volna.

Az ilyenkor szokásos idétlen mondatok hangzottak csak el, írjál, gyere, vigyázz magadra... Míg István csomagolt, mi beszélgettünk. Elmeséltem, hogy mit terveztünk a hétvégére. Felajánlotta, hogy ők majd végigjárják a rokonságot. És valóban végigjárták. A nagy nagy szeretettel fogadta a gyereket. És kiderült, hogy a mama öt férfitől öt gyermeket szült. István a középső. Soha senki nem beszélt neki arról, hogy nem egyedüli gyermek, az anyagában sem volt erre vonatkozó utalás. Sikerült az öt testvér nevét megtudni, mi megpróbáltuk hivatalos, úton a címeiket kideríteni. István nagyon örült, hogy nincs egyedül. Folytatták a család felkutatását. Nagyon nehezen akadtak az apa nyomára. Szeretnék idézni István leveléből, amely beszámol a történésekről... „Elsőnek apámat kerestük fel, de nem Volt otthon, így

elmentünk az öccséhez. Tőle részletes beszámolót kaptunk apám akkori tettéről. Persze arról is hallottunk, hogy azóta mit csinált, de az sem a jó útra térés volt.

Most harag van a két testvér között. Egyébként a nagybátyám udvariasan fogadott bennünket, örült, hogy újra lát. Kaptunk tőlük ételt, italt, jó tanácsot, egyszóval mindent. Apám ennek az ellentéte volt. Megismert ugyan, de beinvitálni már nem volt hajlandó. Így hát hívás nélkül mentünk be, egy idő után a főnökömet hellyel kínálta, engem viszont nem. Így én állva maradtam. A kérdéseinkre ugyan válaszolt, de tagadta, hogy bármi köze is lenne a bekerülésemhez. Mivel anyám már meghalt, így nyugodtan rákenhetett mindent. Mi persze adtuk a tudatlant és hallgattuk a meséjét. Apám azt mondta, hogy ártatlanul ült négy évet. Én ekkor nagy késztetést éreztem rá, hogy jól pofán vágjam, de még időben letettem róla. Majd legközelebb...” Szóval így zajlott le a találkozás István előadásában.

Később szóban is kiértékeljük a tapasztalatait. Az apáról alkotott véleménye körülbelül megfelelt az elképzeléseinek, de a nagybácsi, nagynéni jóval felülmúlta azt. Most az tartja izgalomban, hogy találkozni fog a testvéreivel, s vajon milyen lesz ez a találkozás.

A helyzete nagyon érdekesen alakult annál a családnál. Ott lakik egy teljesen szeparált lakrészben, velük étkezik, de nem fizetést kap, hanem a megtermelt haszonból részesedik. Most például jogosítványt szerez, aztán kap saját használatra egy autót is. Mindent megvesznek neki, amire szüksége van. Dömsöd és Tatabánya körbejárására, a rokonok, testvérek felderítésére három napot szenteltek. Ez az ember nem csak a főnöke, munkaadója lett, hanem a barátja is a feleségével, aki lengyel származású és szinte semmit nem beszél magyarul. Vele nehezebben teremt kapcsolatot. A lengyel konyhát sem tudja megszokni.

Utólag bemerem már vallani, hogy nagyon félttem attól, hogy innen is megszökik István. Adóznak ugyan problémái, de zömében egyedül is meg tud velük birkózni. S amit nem tud megemészteni, azt vagy megírja levélben, vagy jön, és mindent megtárgyalunk. Az elszakadása Fórtól még nem teljes. Bár igen messze van Fót Bajától, mindig megoldották, hogy a gyermek eljöhessen.

Tudom, hogy az elveszett otthont pótolni nem tudtuk, de sikerült egy új, stabil életformát felkínálni. Talán ez sem kevés.

Trunk Éva

Párbeszéd

Ki vallott kudarcot?

Velem történt a hivatásos nevelőszülőket képző tanfolyam vége felé. Megbeszéltem a találkozót a szolnoki GYIVI-vel. Alig vártam az ottani találkozást a kollegákkal. Tudták azt, hogy hivatásos nevelőszülő leszek, akivel találkozunk, de nem tudták, hogy cigány vagyok.

Pénteken délután 4 órakor megjelent nálam a felügyelő, és közölte, azért jött, hogy ő „kísérjen be” a GYIVI-be. A közlése megdöbbentett. Közöltem vele, hogy nem állok gyámság alatt, és sérti a személyes jogaimat az, hogy ő jön velem! Én nem vagyok dedós, és ezt a találkozást én nem kísérővel képzeltem el, és engem ne járasson le azzal, hogy kísérget. Azt mondta, ha kell, le is minősít bölcsődésnek. Ez nekem fájt, ahogy saját otthonomban beszélt velem. De a beszélgetés csúcspontját akkor érte el, amikor a képeembe vágta, hogy én nem kaphatok gyereket, mert ha az uramtól annak idején – 10 évvel ezelőtt – nem tudtam megvédeni a saját gyerekeimet, a másét hogy fogom nevelni.

Alig tudtam magam türtöztetni. Hiába mondtam neki, hogy én arról nem tehetek, mert nem voltam itthon, mert dolgozni voltam, és a más bűnét ne kenje rám...

Bármit is mondtam, nem hallgatott meg! Láttam, hogy most mégis inkább ő szorulna segítségre, nem pedig én. Észrevettem, fájt neki, hogy én járok erre a tanfolyamra, és mindent megpróbál, hogy ne sikerüljön nekem semmi sem.

A tanfolyam során megtanultam, hogyan találjam fel magam mindenféle helyzetben. Az indulataimat nem hagytam elhatalmasodni. Az én területemre még nem tört be ez a hivatás – mondta a felügyelő. „Maga kikerült engem, és úgy ment el, kerülő úton!” Próbáltam megnyugtanni, hogy ez országosan volt meghirdetve munkanélkülieknek, és hogy a cigány származású nevelőszülőknek örülnének elsősorban. Ez nála még jobban betette a kaput. Tudtam, hogy ez a nő most egy olyan krízishelyzetben van, hogy nem tudja megemészteni azt, hogy a cigány is ember, és most szembetalálta magát olyannal, aki cigány is, és többet tud nála. Csak azt hajtogatta, hogy kudarcok varrnak ám! Nyugtattam, hogy tudom, és eddig még egyedül küzdöttem meg mindennel, főként az élet ajándékával: 5 félvérűvel, ami a legnehezebb!

Nem merte bevallani magának, hogy most ő is kudarcot vallott velem, mert nem hagyom magam irányítani. Abban maradtunk, hogy az állomáson találkozunk hétfőn reggel. Ennek az egész esetnek fültanúja volt a barátnőm. Szabályosan reszketett, úgy megdöbbentették a hallottak.

A barátnőm magyar származású. 18 éve barátnők vagyunk. Annyit mondott nekem: borzasztóan tudtam magamon uralkodni. Feltaláltam magam ebben a nehéz helyzetben. Csak attól félt, hogy nehogy keresztbe tegyen nekem bárhol a felügyelő! Nehogy őrá hallgassanak, csak mert magyar, és 10 éve dolgozik a szakmában.

Három éjszaka nem aludtam szinte semmit sem. Éjjel-nappal a történeteken rágódom. Elhatároztam magamban, hogy az igazgatótól meg fogom kérdezni, ők kérték fel a felügyelőt, hogy kísértesse? Nem hagyom, hogy bárki is beleszóljon a dolgomba! Fontosnak tartom az első találkozást!

Megérkeztünk a GYIVI-be. Ott azt mondta a felügyelő az igazgatónak: „meghoztam”! Mint valami bűnözőt, úgy kezeltek. Az igazgató azzal kezdte, hogy majd „kidobunk” egy 18.

évében járó fiút, aki bűnöző, lop, csal, hazudik, majd ha ezt megnevelem, akkor majd beszélhetünk. Kérdeztem tőlük, hogy van-e már jogerős bírói határozat arról, hogy ez a fiú bűnös, mert addig senki sem tekinthető bűnösnek, amíg erről jogerős bírói határozat nincs. A felügyelőnővel pedig közöltem, hogy ha már ő van abban a bizonyos székben, neki tudnia kellene, hogy ekkora fiút nem szabad kihelyeznie, mert a legidősebb gyerekemnél nem lehet idősebb. Főként, hogy nagyfiú, nekem pedig lányaim vannak, nem szeretném, ha szexuálisan zaklatná őket és engem! Megkértem a nőt, hogy menjen ki a szobából, mert zavarja a személyiségi jogaimat azzal, hogy ő jelen van, és nem állok gyámság alatt, hogy ő beszéljen helyettem.

Az igazgató a gyerekeimről érdeklődött. Elé raktam a bizonyítványokat és a lakásomról készült képeket. Azt mondta, ő is csinál környezettanulmányt személyesen ám! „De azt maga nem fogja megtudni, hogy mikor megyek ki, olyan bolond nem vagyok, hogy tudassam magával!” Közöltem vele, hogy neki sem ártana ez a tanfolyam. Kérdezte tőlem, kik tanítanak engem, mondjak neveket. Felsoroltam mindet. „Csupa nagy név, de még ilyeneket is kitanítanak?” kérdezte tőlem. Összeszorult torokkal mondtam neki, hogy a faji megkülönböztetést is tiltja a törvény, és hogy a pestiek csodálatos emberek, és attól hogy barna a bőröm, engem nagyon szeretnek, és még szállást is biztosítanak számomra. Nem tartja az igazgató ezt a tanfolyamot fontosnak, úgy láttam rajta.

Kiszólt, hogy na, mutassák meg neki a terepet! Mondtam neki, hogy mi kollégák vagyunk és leszünk, ne beszéljen így velem. Kikérte magának.

Elindultunk az Irénkével, aki felügyelőnő, hogy megmutassa a gyerekeket és az intézményt. Csodálatos szép intézmény. Nekem az nem tetszett, hogy az Irénke az intézeti lányok szekrényeit kinyitotta, hogy nézzek bele. Elutasítottam, még a lányok távollétében is. Mondtam, hogy ez sérti a személyes jogaikat, és hogy ezt ne tegye.

Nem hallgatott rám, én pedig nem néztem oda. Kitűzte nekem a terepgyakorlatot, „bevetnek” – mondta.

Nekem a katonaság jutott eszembe, meg a búzamező a „bevetésről”.

Én teljesen kicserélődtem a tanfolyam során. Felneveltem négy gyereket egyedül, küzdöttem, és mindig talpon maradtam. A tanfolyam sorári tanultam meg, hogy másként is csinálhattam volna. Sajnálom, hogy vége van. Sok barátom van, akikkel együtt jártunk, és egy család vagyunk. A cigány is ember, tőlük hallottam először.

Köszönöm a tanfolyam szervezőinek, és akik tanítottak, hogy ilyen szép pályához segítettek, és végre azt csinálhatom, amit mindig is nagyon szerettem – a gyereknevelést.

K.J.

Praxis

Ki vigye el a balhét?

A Kurírt olvasom. A fiataikorúak Győr-Sopron-Moson megyei ügyésze nyilatkozik.

Aggasztónak találja a 18 éven aluliak, ezen belül a gyermekkorúak számarányának növekedését, a bűnelkövetők között. Azt is elmondja, hogy bűnelkövetésre berendezkedett családok körében újfajta munkamegosztás kezd megszilárdulni. E szerint a 14 éven túliak a cselekmények megszervezésével, koordinálásával foglalkoznak elsősorban, a tevőleges végrehajtást előszeretettel rábízják a 14 éven aluli, nem büntethető gyermekkorúakra.

No igen, jogállamban élünk. A büntető jogelveknek is maradéktalanul érvényesülni kell.

Ez így is van a helyén. Azonban a 14 éven aluli, gyermekkorú bűnelkövető büntethetlenségének kimondása mellett a jogalkotó bizonyosan szankcionálni szándékozott, hiszen a bűncselekmény elkövetése bizonyosságot nyer.

Csak a büntető jogrendszer körén kerül kívül az elkövető. Nem a tapasztalat szerinti semmibe, a meg kell várni, amíg legalább a 18-at betölti szánalmas tehetlenségébe. Sokkal inkább az államigazgatás keretei között működő intézkedések rendszerébe.

Hogy ez nem így történik, arra az ügyészi szavak is utalnak- Hiszen a büntethetlenség a tapasztalat szerint azt jelenti, hogy 14 éves korig következmény nélkül lehet megsérteni a Btk. összes paragrafusát, ha így tetszik.

A helyzetet súlyosbítja, hogy a gyermekkorúak felhasználása kifejezetten a büntetőjogi felelősségre vonás kikerülésének szándékával már most túlmegy a megfogalmazott familiáris kereteken.

A sajnálatosan létező emberpiacon a gyermekkorúaknak kiszabott bérleti díja, vételára van. Ügyességük, képességük, képzettségük függvényében lehet őket gondviselőjüktől (ez nem minden esetben a természetes szülőt jelenti) ellenérték fejében kikölcsönözni egy cselekmény elkövetésére, de akár egy nagyobb összegért meg is lehet venni őket. Ez esetben az általuk végrehajtott valamennyi büntett haszna a bérbevevőt illeti.

Természetesen az idő hajt. Hiszen a gyermekkor (amint a szintén kedvezményt jelentő fiataikor és a fiatal felnőtt kor, is) csak egy állapot. Igyekezni kell, hogy rövid időn belül minél több hasznot lehessen kivenni a kiskorú révén a biznicsből, hiszen azt nagyon sok kiadás is terhelheti.

Nem mindegy, hogy egy jó fizikai képességű, értelmes, merész gyermeket milyen munkára használnak fel. A stabil, de viszonylag kis hozamú koldulásnál állítják munkába, vagy zsebtolvajként keresheti a banda kenyerét. Ha különösen rátermett, minden további nélkül dolgozhat az autólopásokban is. Hiszen (ne csak rosszul öltözött fiúcskákra gondoljunk) mennyivel kevesebb feltűnéssel ólálkodhat egy gyermek a méregdrága gépkocsi környékén. Vehet mintát a zárról, figyelheti a terepet, a szokásokat. De kiválóan felhasználható betörésekben is.

A játéktermek számtalan gyermeklátogatója között nem kelt feltűnést a figyelmetleneket vagy részegeket húzó kiskorú.

Bizony, egy ilyen aranykezü gyermek minden pénzt megér. És ha megbukik, rutinosan viszi el a balhét, hiszen őt nem lehet megbüntetni.

Ilyenkor általában a nyomozást megszüntető határozatokat a rendőrség az illetékes (szülő lakhelye szerinti) gyámhatóságnak küldi meg.

Az előadók feladata a sokszor megdöbbentő bűnlajstrom láttán intézkedni a kiskorú ügyében. Azonban semmi specifikus eszközeletőség nincs birtokukban.

Mint minden más ún. védő-róvó ügyben a törvényes képviselővel együtt idézik meg a gyermeket. Ha az idő engedi, környezettanulmányt is készíthetnek. Így próbálják megállapítani, hogy milyen intézkedést foganatosítsanak. Figyelmeztessenek-e jegyzőkönyvileg, vegyék intézeti nevelésbe, segítyezzék, kötelezzék-e a szülőt pl. a nevelési tanácsadóban való megjelenésre, vagy rendeljenek ki pártfogót?

Önök szerint melyik intézkedési forma riasztana vissza egy bűnöző csoportot stabil jövedelme elvesztésétől; egy addig szabadosan, kalandosan, sok pénzzel élő gyermeket számára kellemes életmódja elvesztésétől? Inkább én mondom ki: egyik sem.

Viszonylag komoly fenyegetésnek tűnik az intézeti nevelésbe vétel, bár köztudott az onnan történő szökés könnyen kivitelezhető. Sajnos ennek a kiskamasz-kamasz korosztálynak az adekvát nevelésére soha nem állt rendelkezésre megfelelő számú, de még inkább megfelelő felkészültségű szakember és speciális intézmény sem. Szakmai okok miatt, az eredmények hiánya miatt a gyámhatóságok sem szívesen utalják be az eléjük kerülő gyerekeket.

A pártfogó kirendelésével is többnyire várnak. Hiszen a szülő is, a gyermek is megígérte, hogy többet ilyesmi nem fordul elő. Ha nem tartják szavukat, ügyis bíróság elé kerül a későbbiekben a kiskorú, és akkor mindenképpen a felügyelő fog vele foglalkozni.

Tehát a dolog marad ennyiben. Aztán lehet újramezdeni, ugyanott, vagy egy másik kerületben, településen.

A gyermekkorú elkövető büntethetlenségét kimondó határozat és az azt követő úr rokonítható a fiatalkorú pártfogói felügyeletét elrendelő bírói határozat és az utána következő államigazgatási hézaggal.

Miután mindkét hiány pótlása sürgető feladat, és a gyakorlatból úgy tűnik ugyanazt a jogintézményt érintik, nem kerülhető el a pártfogó felügyelet jogszabályi és szervezeti háttérének mielőbbi újragondolása.

E tekintetben tudomásul kell venni, hogy a törvényi szabályozását egy miniszteriális szakágnak kell felvállalni. Nem jelenthet a továbbiakban megoldást egy újrászövegezett rendelet tíz érdekeltnek tűnő érdektelen egyetértésével.

Tovább megyek, és ezzel kényes kérdéshez érkeztünk el. A szervezeti szabályozás problémáját csak tekintélyes gazdasági háttérrel lehet megoldani.

Ugyanis a pártfogó felügyelet a gyermek- és a fiatalkorú bűnözés tekintetében esetleges és minden hatékonyságot nélkülöző, ha lényegi eleme annyi, hogy az érintettet rábizzuk egy mégoly képzett, jóindulatú és munkabíró emberre is, mint amilyen a pártfogó lehet.

A pártfogó felügyelet, mint jogintézmény nem tekinthető kizárólag interperszonális kérdésnek.

Ha az lenne, amire sajnálatosan leegyszerűsödött, akkor ezt a tevékenységkört el tudná látni egy rendőr, egy ügyész, egy bíró, vagy egy gyámügyi előadó is. Szinte mindenki, aki a kiskorúval kapcsolatba kerül. Hiszen, ha ez csak egy kis lélekre-beszélés, kis életvezetési manegelés, akkor bárki a fentiek közül ráérő idejéből (feltéve, ha van neki) szakíthat erre is egy órácskát. (A spórolás jegyében vannak is egyébként ilyen irányú kezdeményezések. Ezek a hivatásos pártfogó felügyelet meglevő apparátusát próbálják meg betuszkolni valamelyik intézménybe. Ez esetben kis adminisztratív probléma legyűrésével, történne valami, ezt elvárja a szakmai és a laikus közvélemény is. Ugyanakkor nem igényelne semmilyen

gazdasági erőfeszítést. Nem minden logikát nélkülöző elgondolás. E heroikus küzdelem látszatának fenntartásával nem mindegy, hogy ki nem költ, áldoz erre egy fillért sem?)

Természetesen a hivatásos pártfogói felügyeletnek önállóan kellene dolgoznia. De miután eddigi működése a gyermek- és ifjúságvédő intézetekhez kötődött, ez a kooperáció tudomásom szerint sehol nem volt ellenséges, barátságtalan, talán ezen belül is alkalmassá válhat a gyermekkorúak és fiatalkorúak bűnelkövetése elleni tevékenység végrehajtására, illetve szervezésére.

A közösen használt intézeti férőhelyek, a meglevő vizsgálók, számítógépek, irodai felszerelések kapacitása támogathatná a pártfogó felügyelet egyelőre csak elméletben korszerű rendszerét. Megfelelő jogszabályi és szervezeti háttérrel a gyermek- és ifjúságvédő intézet lehetne egy valós potens rendszer a gyermekkori és fiatalkori bűnelkövetés növekedésének megállításában.

Amíg a bandákban már tisztázódott, úgy a szakma berkeiben még nem: ki vigye el a balhét? A késés életveszélyes, aki vállalja, még nyerhet ebben az ügyben, a társadalommal és a gyerekekkel együtt.

Kóta Tünde

Vitafórum

Megmondani sem elég

A Család, Gyermek, Ifjúság 1993/5-ös számában közölt Szilvási Léna: Titokban tartani vagy megmondani c. vitaindító cikkével kapcsolatos gondolataimat szeretném megosztani az olvasókkal.

Meggyőződésem, hogy az írás érvek és ellenérvek nélkül is elérte a célját, mert visszaigazol, elgondolkodtat és továbbgondolkodtat. Szerintem közölni kell a gyerekkel az örökbefogadás tényét! Minél előbb tesszük azt, annál megnyugtatóbb, annál eredményesebb. Megnyugtatóbbnak azért tartom, mert az anya felszabadul egy nyomasztó titok alól, aminek következtében sokkal természetesebben fogadja el, oldja meg a későbbi nehézségeket.

Azzal ugyanis teljes mértékben egyetértek, hogy akár megmondjuk gyermekünk eredetét, akár nem, a problémák semmiképpen sem kerülnek el bennünket.

Véleményem szerint az örökbefogadás nyílt vállalása nem csak a gyermek érdekeit, sőt, megkockáztatnám azt a kijelentést, hogy az első időkben nem is a gyermek, inkább az anya érdekeit szolgálja.

Ezt sokan nem ismerik föl. Egy kicsi gyermeknek, akinek nincs vagy nagyon kevés az emlékképe, akiben nehezen tudatosul, mit jelent az, hogy „nem az anyukám, hanem egy néni szült” – teljesen mindegy, megmondjuk az igazságot vagy elhallgatjuk, őt még lehet irányítani, kegyes hazugságokkal tévútra terelni.

Ebben bizonyára sokan nem értenek velem egyet, gondolván: a természetes érdek éppen az, hogy a gyermeket magaménak tudjam, nem mástól származónak kiáltssam ki.

Valamit azonban elfelejtünk. A jó szülő-gyermek kapcsolat nem verség és nem papír függvénye. A kisgyermek nem attól a tényről a szülőké, hogy x-naptól a nevükre Írárták. Ez egy hosszú, küzdelmes, de szép és nemes feladat, aminek során eljuthat a szülő olyan gondolkodási és érzelmi szintre, hogy valóban saját vérének érzi a gyermekét. Nem boszorkányság ez, inkább csoda, de nagyon is valóságos csoda, melynek meglátérése gyermekünkötől sok-sok visszajelzés, erősítés érkezik.

Ezért gondolom, hogy elsősorban az anya érdekeit szolgálja az örökbefogadás nyílt vállalása, hiszen ki, ne szeretné, hogy gyermekünk teljes mértékben elfogadjon bennünket.

Ez azonban csak úgy lehetséges, ha mi is elfogadjuk őt teljes szívünkkel olyannak, amilyen (szépnek, cserfesnek, dadogósnak, soványnak vagy kövérnek, bepisilősnek és bizony néha idegennek). Elfogadjuk vele együtt hozott, valós és vélt múltját is.

Természetesen nem tudhat gyermekünk kezdetben szülőanya valódi életéről. „Nem tudott rólad gondoskodni, bizonyára nehéz helyzetbe kerülhetett” – kitérő válaszok elégségesek, amikor még már nem elegendőek, általában a gyermek mondja ki „mert nem is akart”! Ezzel nagyon megkönnyíti a helyzetünket, s egy lépéssel tovább mehetünk a kíváncsiság kielégítésében vigyázva arra, hogy soha ne ítélkezzünk.

Természetesen mindez egy hosszú folyamat, aminek legelső lépése az önmagunkkal szemben alkalmazott őszinteség. Ez lehet ugyan furcsa megállapítás, mégis azt gondolom, minden további sikerünk vagy kudarcunk az első időszak igaz vagy hamis gondolkodásán múlik. Siker alatt természetesen nem azt értem, hogy gyermekünk származásának feltárásával egy csapásra megoldódik, minden gondunk. Előnye inkább az, hogy nem érnek

felkészületlenül nehéz helyzetek, gyermekünk, pedig egy idő után viszonylag megnyugtatóan tudja rendezni konfliktusait.

Az a tapasztalatom, hogy az örökbefogadást elhallgató szülők legtöbbször gyermekük viselkedésbeli, főleg iskolai magatartásbeli zavaraival küszködik. Szégyenkeznek, és ezt nyilvánvalóan titkolják. Ilyenkor kezdődik a szülő-gyermek kapcsolat őszintétlenségének első igazi konfliktusa (Jól választottam? A rossz vér öröklődik stb. gondolatok), amit saját maguknak sem mernek bevallani. Addig ugyanis sokkal könnyebb gyereket nevelni, amíg kicsi, jópofa, dicséri a környezetet, jól teljesít az óvodában. Ha ennek az ellenkezőjét tapasztalják, csalódnak és különböző elméleteket gyártanak a külvilág számára gyermekük furcsaságait illetően. Ezeknek a kudarcoknak nem feltétlenül kellene bekövetkezniük, ha reális lenne a szülő elvárása.

Mindannyiunkban van „jó és rossz vér”, amit lehet jó és rossz mederben terelgetni.

Ha nagyon őszinték lennénk magunkhoz, és elfogadnánk pozitívumként azt a tényt, hogy a szülőanya „szerencsétlensége” alapozta meg annak idején a mi szerencsénket, soha többet nem merülhetne föl bennünk a megmondjam, ne mondjam és hovatartozás kérdése.

Gondoljunk csak el egy picit! Az esetek zömében alig tudunk valamit a gyermek szülőanyjáról, az a kevés is pusztán száraz tényközlés. Leginkább a rosszat tudjuk, a rosszban gondolkozunk.

Annak idején én megpróbáltam elképzelni gyermekem szülőanyját és tetteit. Kérdéseket tettem föl, pl.: hogyan juthat el egy ember olyan mélyre, hogy lemondjon gyermekéről. Milyen nehézségei, hanyagságai lehettek, amiért le kellett mondani róla stb.? Sok-sok kitalált helyzet után jutottam el a sajnálat, majd később a hála érzéséig.

Ez a mai napig is így működik bennem.

Azért boncolgatom részletesen ezt a lelki folyamatot, mert nagyon fontos lépésnek tartom abban az elfogadó munkában, ami hozzásegíthet bennünket ahhoz, hogy gyermekünket végérvényesen magunkénak érezzük. A gyermek is megérzi ezt a belső küzdelmet, és döntésünknek megfelelően reagál. Nem látványosan. Nem azt kérdőjelezi meg, hogy örökbefogadó anyja-e az igazi anyja, valamiféle titkot mégis gyanít, s magatartásával ezt kiválóan tudtukra hozza.

Legtöbb esetben a szülő mégis tehetetlenül vergődik, nem érti mi történt, amikor mindent megad gyermekének.

Tehát úgy gondolom, nem elég az igazmondás, a gyermek múltját legalább fantáziaszinten át kell élni, kérdéseire mindenkor időt szakítani és melegséggel válaszolni.

Tanulásbeli kudarcokat leszámítva (az sem kevés!) ilyen gondjaim nem, vagy ritkán adódtak. Az, hogy elkerültek az említett súlyos iskolai viselkedésbeli kudarcok, nem lehet véletlen.

Nem is nevelés kérdése, inkább a másság elfogadásával kapcsolatos gondolkodás sikere.

Igen, siker az is, ha egészségesen gondolkodó, őszinte, néha nagyszájú, de ha kell a tetteiért mindig felelni tudó és akaró kamaszt sikerül nevelnünk.

Megbeszéljük-e a környezetünkkel?

Bizonyára fontos kérdés, nekem mégsem tűnhetett annak, ugyanis keveset tudok erről írni.

Azt gondolom, ha az emberek elfogadják, vagy nem fogadják el egy nő gyermektelenséget, ugyanígy viszonyulnak majd az örökbefogadás szándékának közlésekor is. A legtöbb esetben hátrányos helyzetűnek érzi magát a gyermektelen nő (ezen persze lehet vitatkozni).

Örökbefogadás esetén sem lesz sokkal könnyebb a helyzete egészen addig, amíg magában föl nem számolja a bizonytalanságot.

A későbbi szülői eredmények inkább befolyásolják a környezet pozitív gondolkodását. Ehhez azonban előbb szülőnek kell lenni.

Óvodával, iskolával kapcsolatos közlés dilemmájában is az előzőekhez hasonlóan gondolkodom. Beteg kisgyermek esetében természetesen más a helyzet.

Annak idején ezt a döntést rábíztam a gyermekemre. Amikor az igazmondásaiból konfliktusai származtak, azt mindig megbeszéltük itthon. Nem volt ez több két-három alkalomnál. Nagyon ügyesen tudta „venni” az esetleges sértéseket vagy sajnálkozást.

Feltétlenül meg kell próbálni, de féltő, hogy teljes biztonsággal még nem lehet az ilyen gondok megoldására felkészíteni a tanintézményeket.

Legtöbbet a szülő teheti ebben a kérdésben spontán, természetes, nyílt gondolkodásával.

Mennyiben szab határt az előítéletes környezet a nyílt kommunikációnak? Amennyiben engedjük?! Ellenvéleményeket, rosszalló megjegyzéseket is föl lehet vállalni. Eleinte indulattal, később már visszafogottabb türelemmel.

Annak idején nem csak a meghatottság, komoly megjegyzések is kísérték gyermekem örökbefogadását. A „nem tudhatja, honnan szalajtották” volt a legdurvább.

Úgy emlékszem, nagyobb volt bennem a döbbenet és a majdnem kitoró nevetés, mint a harag. Hogy miért? Pontosan tudtam, nem az a lényeg, honnan jött a gyermekem, hanem most hol van. Miután ezt tisztáztam magamban és elgondolkoztam azon, hogy mindezt megkeseredett, gyermektelen öreg nénik mondták, akikben talán akkor tudatosult elrontott életük, a megjegyzésnek már nem volt ereje. Évek múlva teljesen ellenkező véleményen voltak, ami szintén azt igazolja, hogy saját meggyőződésünk és vállalt döntésünk a fontos.

Megengedhetjük-e a gyermeknek, hogy kíváncsiskodjon vérszerinti családja iránt?

Egyértelműen igennel válaszolok. Ha a gyermek életkorának megfelelően mindig megbeszéljük vele származását, egyre több ismeretet szolgáltatva (kitalált ismereteket is ide értem), mire eljut a törvényes keresetőség időszakáig, ez a kérdés már nem lehet annyira „kérdés”. Nincs még ebben tapasztalatom, de úgy gondolom, ritkán kerülhet sor a vállalt találkozásra.

A külső jegyek hasonlósága szemmel láthatóan adott, azt könnyű örökölni. A gondok akkor jelentkeznek, amikor a hasonló külsőben nem hasonlóak a belső tulajdonságok. Ezt minden szülő nehezen éli meg, örökbefogadásnál az érzés hatványozódik.

A lélek hasonlósága és szépsége sokéves láthatatlan munka eredménye, de megéri! Ennek megléte akár eltérő hajszín, más arcfelépítés esetén is hasonlóvá tesz bennünket gyermekünkkel. Ez utóbbit mások erősítik meg bennem.

Eltérő bőrszínnél különösen fontos lenne az örökbefogadást időben feltárni. A tapasztalatom sajnos ennek az ellenkezője.

Mindannyiunk életében előfordul, hogy kétségek támadnak bennünk saját eredetünkkel kapcsolatban. Miért nem gondolunk vissza ezekre az időkre? Kóbor gondolatok ezek, de ugyanilyenekhez joga van gyermekünknek is.

Eltérő bőrszínnél ezek a gondolatok egészen sötétekké válhatnak, ha nem tud biztosat magáról a gyermek. Furcsa viselkedésük mögött legtöbbször ennek a titoknak a keresése zajlik.

Az örökbefogadás visszásságairól nincs tapasztalatom, legfeljebb szóbeszédet hallok.

Pusztán egy gondolat: amennyiben az eljáró hatóság, vagy a GYIVIT illetékes szakemberei és az örökbefogadó szülők között őszinte, bensőséges légkör alakul ki, hiszem, hogy a gyermek keresését a legjobb szándékuknak, valamint az örökbefogadó szülők reális igényeinek megfelelően végzik.

Ebben a tekintetben elindult egy tiszteletre méltó szép kezdeményezés (örökbefogadó szülők felkészítő csoportja), ami gondolataimat visszaigazolja, s aminek nagyon örülök.

Nyitrai Imréné

Hírek, események

Nagycsaládosok

A már több mint tizenhétezer tagot számláló Nagycsaládosok Országos Egyesülete (NOE), Budapesten lakó tagjaival tartott találkozót a Petőfi Csarnokban.

A körülbelül 150 főnyi résztvevő közül több főszóaló meghatóan beszélt a nagycsalád jelentőségéről, annak érzelmi gazdaságáról, a nagycsaládok összefogásáról (ruha, élelmiszerakció stb.).

Ugyanakkor ecsetelték a 3 vagy több gyermekesek nehéz, szinte kilátástalan gazdasági (anyagi) helyzetét.

Alapvető változásokat várnak mind az adóztatás, mind a segélyezés rendszerében. A jelenlévő országgyűlési képviselők közül többen is hozzászóltak a tanácskozáshoz, így: Filló Pál, Fodor András, Gál Gyula, Palotás János, Pető Iván. Valamennyien röviden ismertették pártjuk, illetve saját elképzeléseiket. Egységesen a következő évektől várják a gondok enyhülését: pl. új törvényektől (adó, gyermekvédelmi, szociális).

Kiemelkedett Pető Iván objektív, felelősségteljes, körültekintő, nem problémahárító előadása. Utalt a költségvetés helyzetére, azaz elosztani csak a bevételekből (termelésnövekedésből) lehet, bármennyire megérdemelné már a segítséget a társadalom több rétege (pl. a nagycsaládosok). Elképzelésük szerint a családi pótlék rászorultsági alapon történő megállapításával lehetne enyhíteni a gondokon (gyermek szám, életkoruk, hány kereső van stb.). Elmondta, azért nem szavazhatták meg a nagycsaládosok által kezdeményezett javukat, szolgáló törvényjavaslatokat, amelyet most nehezményeztek a jelenlévők, mivel a népszerűségénél fontosabbnak tartják az országért érzett felelősséget.

Sajnálatos, hogy a népjóléti tárca illetékes vezetői (akik tudomásunk szerint maguk is tagjai az egyesületnek) nem voltak jelen a tanácskozáson, így nem segíthettek elemzéseikkel, eddigi tevékenységükről adott beszámolóikkal, tényszerű elképzeléseikkel a jelenlévőknek.

Gáspár Károly

Dokumentum

Nyilatkozat az alternatív intézményi gyermekvédelemről Riga, 1994.

Az UNICEF és az ISCA (International Save the Children Alliance) 1994. január 29. és február 2. között konferenciát szervezett Rigában Az intézményi gyermekvédelem alternatívái címmel.

A rendezvényre 11 országból elsősorban Közép-Kelet-Európából és a Szovjetunió utódállamaiból jöttek gyermekvédelmi szakemberek, valamint a gyermeki érdekekért tevékenykedő nem kormányzati szervezetek (NGO) képviselői. A konferencia elsődleges célja az volt, hogy a résztvevő országok bemutassák gyermekvédelmük koncepcióváltását, új gondozási formák bevezetésének tapasztalatait.

A nyugat-európai résztvevők (angol, dán, finn, svéd) ismertettek néhány, a legelmaradottabb gyermekvédelmi rendszerek átalakítását célzó projectet (pl. Romániában, Albániában). Az előadások szóltak arról is, hogy a bekövetkezett társadalmi változások az egyes országokban hogyan hatnak a gyermekvédelem struktúrájára. Ahol a centralizált közigazgatás továbbra is dominál, az intézmények közvetlenül a központi irányításhoz (egészségügyi-, szociális-, oktatási-, munkaügyi, esetenként még más tárcákhoz is) tartoznak. A helyi önkormányzatoknak nem sok beleszólásuk van a gyermekvédelem szerkezetének átalakításába. A helyi társadalom igényei, a specialitások így nem tudnak érvényesülni. A túlcentralizáltság miatt az ellátórendszer rugalmatlansága nehezen oldható. Ugyanúgy vonatkozik ez a szakmai kérdésekre is, mint a finanszírozásra. Elsősorban éppen ezekben az országokban azonban az állami mellett egyre nagyobb szerepet kap a non-profit szféra főleg a skandináv államokból importált ONG szervezetek révén. A szakmai projecteket is elsősorban ők hozzák (pl.: éppen az egyik rendező szervezet, az ISCA révén). Az érintett országok (pl. Lengyelország, Románia, Albánia, Litvánia stb.) résztvevői elmondták ugyanakkor, hogy a fejlett országokból jövő pénzügyi támogatásokat címkézni kellene.

Sokkal inkább további konkrét programok finanszírozását várnak annak érdekében, hogy a pénz ne folyjon el a rendszerben. A konferencia szemináriumokon foglalkozott a prevenció kérdésével, a gyermeki jogok érvényesülésével. A közös műhelymunka során a prevenció három szintje körvonalazódott: általánosságban, a társadalom valamennyi szintjén megjelenő prevenció, a speciális kockázati (veszélyeztetett) csoportokat célzó, végül, pedig az intézményi nevelésbe vétellel fenyegetett, vagy már intézményi nevelésbe vett gyermekek helyzetének megváltoztatására irányuló prevenció.

Mindez együtt egy olyan folyamatként is értelmezhető, amelynek célja az intézeti nevelés elkerülése, vagy a már intézeti nevelésbe vettek számára családi vagy családias gondoskodási forma biztosítása. Prioritást kell tehát kapnia a vérszerinti családba, ennek híján a gyermek tágabb rokonságába történő vissza-, illetve kihelyezésének. Ha ez nem lehetséges, az örökbefogadást vagy egyéb megoldási módokat kell választani, keresni. A tapasztalatszerzés során világossá vált, hogy a volt szocialista országokban többnyire hiányoznak a gyermeki jogok érvényre juttatásának garanciális elemei (jogszabályok, intézmények, artikulációs lehetőségek), a társadalompolitikai fedezet. A konferencia által megfogalmazott és közzétett Rigai Deklaráció annak szellemében fogant, hogy az érdekelt országok kormányainak,

szakembereinek és társadalmi szervezeteinek figyelmét felhívja a Konvenció ratifikálásából következő feladatokra, különös tekintettel az intézményi gyermekvédelemre.

Ihász Márta

„A Család Nemzetközi Éve alkalmából, mi, Az intézményi gyermekvédelem alternatívái címmel Rigában tartott szeminárium résztvevői, kifejezzük aggodalmunkat a családok törékeny pszicho-szociális és gazdasági helyzetére, a gyermek sebezhetősége miatt a közép-kelet-európai változás során.

Felismerve a család nélküli gyermekek helyzetét, mindenekelőtt hatékony szociálpolitikát szorgalmazunk a következő javaslatokkal:

Úgy gondoljuk, hogy a családi problémák, mint az elválasztás, elhagyás, a hosszú távú intézményi gondoskodásba vétel megelőzésének a legteljesebb elsőbbséget kell kapnia a nemzeti szociálpolitikában.

A Gyermeki Jogok Egyezménye jelenti azt a keretet, amelyben a szociálpolitikát meg kell határozni, különös tekintettel az Egyezmény 2. szakasz 2. bekezdésére.

Felismerjük, hogy a gyermekekkel kapcsolatos értékek és attitűdök háttérbe szorulnak, és ezért felhívjuk a kormányok és a közvélemény figyelmét a gyermekek helyzetének sürgős felülvizsgálatára, hogy a gyermek emberi jogai ténylegesen érvényesüljenek, és mindenütt biztosítsák állampolgári jogait, méltóságukat és tiszteletüket.

Elismerjük, hogy a családnak kulcsszerepe van a gyermekek képességeinek kiteljesítésében, hogy a gyermeknek joga van résztvenni a vele kapcsolatos döntésekben, és joga van védelemre.

A gazdasági átalakulás és bizonytalanság jelenlegi időszakában létfontosságú az állam saját felelősségének felismerése abban, hogy következetes szociálpolitikát gyakoroljon, amely felvértezi a családokat, közösségeket és érintett szervezeteket, hogy a gyermek szükségleteit és jogait leghatékonyabban összehangolják.

A preventív intézkedések elmulasztása esetén javasoljuk, hogy a családi gondoskodási forma kapjon prioritást, figyelembe véve a gyermek etnikai, vallási, kulturális, nyelvi háttérét.

Ha a családba helyezés nem megvalósítható, olyan alternatív megoldásokat javasolunk, melyek a családi élethez a lehető legközelebb állnak.

Az örökbefogadási eseteket, mint végső megoldást kell tekinteni, a Hágai Egyezmény irányelveinek figyelembevételével.

Felkérjük a nemzetközi közösséget, hogy a szolidaritáson túl, a Gyermeki Jogok Egyezmény részes, ám az egyezményt nem teljesítő államainak nyújtsanak segítséget ebben a régióban, hogy a feltételek és a fentiekben megfogalmazott javaslatok megvalósulhassanak.”

Tanulmány

Sikertelen kihelyezések A hagyományos nevelőszülőktől 1991-ben és 1992-ben visszahozott gyerekek eseteinek vizsgálata

Az utóbbi időben a nevelőszülői hálózat léte, működése élénk viták keresztüztüzebe került. A gyermekvédelemben elfoglalt szerepével kapcsolatban végletes, gyakran egymásnak ellentmondó elméletek, vélemények alakultak ki.

Egyesek kiemelt jelentőséget tulajdonítanak neki, és a nevelőszülői hálózat fejlesztésében látják a gyermekvédelem jövőjét a nevelőotthoni hálózat egyidejű elsorvasztása mellett. Mások viszont azon a véleményen vannak, hogy nem tölti be a neki szánt szerepet, pozitív hatását megkérdőjelezzik, és a nevelőotthoni feltételek javításában, az ott folyó szakmai munka színvonalának emelésében látják a kiutat.

Gyakorló nevelőszülők, nevelőszülői tanácsadók, a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek tudják, a bőrükön érzik, hogy a kérdéskör sokkal bonyolultabb, összetettebb annál, mintsem hogy az ilyen leegyszerűsített javaslatok bármelyikével is egyetérthessenek.

Ez a vizsgálat azt célozta, hogy objektívebb, árnyaltabb kép alakulhasson ki e témával kapcsolatban.

Munkánk során elemeztük az 1991-ben és 1992-ben a hagyományos nevelőszülőktől visszahozott gyerekek eseteit.

A jelenlegi elemzés egy-egy állomása egy komplex vizsgálatnak, amely a későbbiek során kiterjed majd a sikeres kihelyezésekre, és összehasonlítási céllal ugyancsak fontos lenne elvégezni a sikeres és sikertelen intézményi életutak, illetve örökbefogadottak vizsgálatát. Teljekörű összehasonlítás természetesen nem lehetséges, de sokféle és többirányú kutatás, elemzés a jövőbeni munkát is segítené, és lehetőséget adna a jelenlegi helyzet objektívebb értékelésére is.

A regisztrált adatok szerint a fővárosban 1991-ben 397 gyermek élt hagyományos nevelőszülőnél. Közülük 28 gondozottunk került vissza a családból (7%). 1992-ben 568 gyermek élt hagyományos nevelőszülőnél, és 24 kiskorú került vissza (4,2%). 1993. május 20-i adatok szerint 55 gyerek nevelkedik hagyományos nevelőszülőnél, és eddig 6 gyermeket kellett visszahozni valamilyen oknál fogva (1,06 %). Az 1991 előtti évekből nincs pontos adatunk.

Az alkalmazott vizsgálati módszerek a következők voltak;

1. Az iratanyagok áttanulmányozása, a lényeges adatok kigyűjtése, és a bennük rejlő, nyomon követhető összefüggések kiemelése.
2. Az általunk szerkesztett kérdőív kitöltése nevelőszülői tanácsadókkal. Ebben olyan kérdések szerepeltek, amelyekre az iratanyagokból nem kaphattunk megbízható választ.

A kérdőív logikai szerkezete a következőképpen épült fel:

- szerepeltek benne a visszahozott gyerekre vonatkozó kérdések,
- a nevelőszülőkre vonatkozó kérdések,

— a nevelőszülői tanácsadók (a fővárosi GYIVI-ben tanácsadóra változtatták a rosszhangzású felügyelő el-nevezést) esetekkel kapcsolatos meglátásai.

A fenti két tárgyi évet egységként kezeltük, tehát összesen 52 esetet vizsgáltunk meg, illetve ténylegesen csak 45-öt, mert 7 gyermek esetében nem álltak rendelkezésünkre a szükséges mennyiségű adatok.

Megkíséreltünk pontos képet kapni a gyermekek élettörténetéről nevelőszülői családba kerülésükig. Ezért választ kerestünk a következő kérdésekre:

1. Melyek voltak az állami gondoskodásba kerülés okai?
2. Hány éves korukban kerültek az érintett gyermekek állami gondoskodásba?
3. Hány intézetben nevelkedtek nevelőszülői kihelyezésük előtt?
4. Hány évesek voltak, amikor a nevelőszülői családba kerültek?
5. A nevelőszülői kihelyezés előtt volt-e kapcsolata a gyerekeknek a vérszerinti szülőkkel?
6. Hogyan alakult a vérszerinti szülővel való kapcsolatuk a kihelyezést követően?
7. Hány testvére van a gyermeknek, és hányan kerültek közülük ugyanahhoz a nevelőszülőhöz?

Az általunk vizsgált esetek 75%-ában a szülők életvitele, családi krízishelyzet volt a kiváltó oka a gyermekek állami gondoskodásba kerülésének. Ezt az adatot fenntartással kell kezelnünk, mivel nem ismertek a prevenciós, családgondozási törekvések, és a tapasztalatok szerint a nem tisztázott fogalmi, szakmai standerdek miatt nehezen azonosítható, ki mit ért deviancián, krízisen, rendezetlenségen, elhanyagoláson stb.

A vizsgált esetek 71 %-a 0 és 6 éves kora között került a gyermekvédelmi hálózatba, ezen belül 51%-uk csecsemő- és kisdédkorban! A legtöbb gyermek (20) egy gyermekotthonban nevelkedett a kihelyezés előtt. Közülük 16 gyerek 0 és 6 éves kora között került a nevelőszülőhöz.

Az adatok alátámasztani látszanak azt a pszichológiai ismeretet, mely szerint a személyiségfejlődésben az első hat évnek kiemelt jelentősége van.

A szakemberek véleménye megegyezik abban, hogy a sok intézetváltás is személyiségkárosító tényező. Ez nyilván helytálló megállapítás, ugyanakkor úgy tűnik, hogy sokkal nagyobb ártalom, ha a gyermek ugyan csak egy intézetet jár meg a nevelőszülőhöz kerülése előtt, de ez az egy intézet életének arra a szakaszára esik, amikor a legsérülékenyebb,

Ezért van kiemelt jelentősége annak, hogy a csecsemő-, illetve óvodásotthonokban milyen feltételeket tudunk teremteni a hospitalizálódás veszélyének csökkentésére.

Arra is rákérdeztünk, hogy a vizsgált esetekben hány évig volt a gyermek a nevelőszülőjénél?

Azt a szomorú eredményt kaptuk, hogy a legtöbben (65 %) 0 és 3 év közötti időt töltöttek a nevelőcsaládban.

Csecsemőkorú gyermek csak 3 volt közöttük (2 csecsemőt egy véletlen és tisztázatlan baleset következtében kellett visszahozni ugyanattól a nevelőszülőtől), 23 gyermek óvodás-, illetve kisiskoláskorú volt. Itt a visszaszállítások oka egyértelműen a nevelőszülők alkalmatlanságára, vagy a felkészítésük hiányára vezethető vissza. Ezekben az esetekben ugyanis a nevelőcsaládot váratlanul érték a náluk élő gyermekek neurotikus tünetei és iskolai kudarcai.

Megdöbbenő az az adat is, mely szerint 28 %-uk mindössze 6 hónaptól 1 évig terjedő ideig nevelkedett a nevelőszülőnél. Ezekben az esetekben a legtöbb gyermek serdülőkorú volt. Itt a serdülők által választott nevelőszülői kapcsolatokról volt szó, amelyeket a GYIVI

legalizált. (Tette ezt általában azért, mert a fiatalok ennek megtagadása esetén szökéssel, öngyilkossággal fenyegetőztek.)

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a vizsgált gyerekeknek a nevelőszülői kihelyezés előtt volt-e kapcsolata a vérszerinti családjával, és ez hogyan alakult a kihelyezés alatt.

Kérdéseket tettünk fel azzal kapcsolatban is, hogy a vérszerinti családdal való kapcsolattartás nehezítette-e a nevelőszülők vagy a gyermekek helyzetét.

A tanácsadók véleménye szerint nem okozott problémát 6 esetben, a nevelőszülőt fenyegette 4 esetben, és egyikőjük sem kívánta a találkozást 6 esetben.

A 45 gyermekből 9 rokonhoz került. Általában ezekben az esetekben a kapcsolattartás nem okozott gondot, ellenében azokkal az esetekkel, amikor a szülő megjelenésétől való félelem kifejezetten neurotizáló jellegű volt. Például akkor, amikor az állami gondoskodásba kerülése előtt az apa brutálisan bántalmazta gyermekét, vagy ugyanúgy akkor is, amikor az apa az elhunyt anya elmebetegségéből eredő tüneteket részletezte az akkor óvodáskorú gyermeke előtt minden láthatás, alkalmával. Neurotizáló volt az az eset is, amikor 11 évi hallgatás után a börtönből szabadult anya váratlanul megjelent, méghozzá úgy, hogy az iskola előtt lepte meg gyermekét.

A vérszerinti szülővel való kapcsolattartás kritikus pontja a nevelőszülőnél történő nevelésnek. Ezek a találkozások a vérszerinti szülő, a nevelőszülő és a gyermek szempontjából is veszélyeket rejtnek magukban. Az adatok is bizonyos mértékig tükrözik ezt. Addig, amíg a nevelőszülőhöz történő kihelyezésig a rendszeres kapcsolattartás 33 % volt, a kihelyezés után ez lecsökkent 22 %-ra!

Mi magunk is családgondozói tapasztalatunkból tudjuk, hogy számos vérszerinti szülő a kihelyezés után fél a kapcsolattartástól, és hajói belegondolunk, nem is teljesen alaptalanul. Fél szembesülni azzal a ténnyel, hogy a gyermeke esetleg már nem őt szereti jobban, hanem a nevelőszülőt, aki adott esetben többet tud adni számára, mint ő (szép ruhákat, játékokat, finom ételeket stb.). Másrészt a GYIVI-ben történő úgynevezett láthatások is kellemetlenek számára, hiszen általában tiszta, ápoltságú, jólöltözött emberek a nevelőszülők, akik mellett az ő megjelenése éles kontrasztként hathat, s mindez érthetően fenyegeti. Nem képes feloldódni, ez gyakran azt a látszatot kelti, hogy nem tud gyermekével mit kezdeni, akiről ráadásul nem tudja, mert nem is tudhatja, hogy hol él, így valamiféle titokzatosság veszi körül.

Ez felveti ismét azt a kérdést, hogy a vérszerinti szülőt is segíteni kell, felkészíteni a találkozásokra, és lehetőség szerint valamilyen program keretében találkozni, nem a mindenkit fenyegető, személytelen és ingersezegény hivatali helyiségben.

A nevelőszülő szempontjából is gyakran érthető, hogy idegenkedik a kapcsolattartástól. Félelmének többfajta motivációja is lehet. Egyfelől taszíthatja a vérszerinti szülő megjelenése (külsője, modora, kiszámíthatatlansága), másrészt pedig szorongással tölti el a lehetőség, hogy hasonlóságot fog felfedezni az általa nevelt és szeretett gyerek, és a vérszerinti szülő között. Ijesztő lehet számára az is, hogy a vérszerinti szülő beleavatkozik majd életükbe.

Ha a vérszerinti szülő kulturáltabb, élete rendeződni látszik, akkor pedig attól fél, hogy az általa szeretett gyermeket elvehetik tőle.

A kapcsolattartás a gyerek szempontjából is próbatétel. Ő is félhet az esetleg rég nem látott szülő megjelenésétől, reakcióitól. Büntudatot érezhet, amiért a nevelőszülőjét jobban szereti. Nem tudja, hogy mikor viselkedik helyesen, akkor-e, amikor a vérszerinti szülőhöz simul, vagy akkor, amikor nem engedi el a nevelőszülő kezét.

A nevelőszülői tanácsadótól igen nagy szakmai tapasztalatot kíván egy-egy láthatás.

A nehézségek ellenére mégis meg vagyunk győződve arról, hogy a vérszerinti szülővel való kapcsolattartás szorgalmazása mindenkinek egyaránt érdeke, hiszen ha a gyermek a

nevelőszülőtől visszakerül, és a vérszerinti kapcsolata a nevelőszülőnél eltöltött évek alatt már leépült, akkor kapcsolatok nélküli, magányos, és legtöbbször kötődési képességét elvesztő emberré válik. De minden esetben fontos, hogy a vérszerinti szülő és a gyerek között legyen kapcsolat, amiben a gyerek feldolgozhatja a tényt, hogy ki(k) a szülei, hiszen a tény, hogy az ő gyerekek, nem változtatható meg. Az elutasítás, háritás, elzárás, hazugság mindenképpen személyiségkárosító, és hosszabb távon maradandó, nehezen gyógyítható sebeket okoz.

Áttekintettük a visszahozott gyermekek testvérkapcsolatait is, és azt tapasztaltuk, hogy bár soknak van közöttük testvére, mégis csak két esetben kerültek testvérek egy nevelőszülőhöz. Egy esetben találkoztunk azzal, hogy bár a testvérek két különböző nevelőszülőnél nevelkedtek, a nevelőszülők összejártak, közös programokat szerveztek.

Testvérek együtthelyezése az elmúlt években is célként szerepelt, gyakorlati megvalósítása azonban sajnos csak ritkán lehetséges. Ennek több oka is van. Egyrészt kevés az olyan nevelőszülő-jelölt, akik testvéreket kívánnának magukhoz venni, vagy ha igen, akkor is legfeljebb csak egy testvérpárt. De ha még elegenden volnának is az erre a feladatra jelentkezők, általában lakásuk mérete vagy jövedelmük nem teszi ezt lehetővé. Másrészt a jelenlegi feltételek mellett nem is érdemes mindig erre törekednünk, hiszen ha a testvérek nem is ismerik egymást, akkor nem lehet mindenáron megvalósítandó cél egy családba történő helyezésük. Ha ehhez az elvhez mereven ragaszkodnánk, előfordulhatna, hogy egy gyermeket csak azért nem helyezünk nevelőszülőhöz, mert testvérei vannak, bár nem is ismeri őket. Az a bekerüléskori, illetve prevenciós munka elégtelenségével hozható összefüggésbe, túl a mindig előforduló fatális helyzeteken, hogy ilyen számban fordulnak elő szülői, testvéri kapcsolati zavarok.

Más a helyzet akkor, ha a testvérek között szoros és mély kötődés figyelhető meg. Ez minden esetben így van, ha a testvérek együtt és egyszerre kerültek állami gondoskodásba. Ilyenkor pl. a gyermekek olyan súlyos dolgokat éltek meg együtt, hogy szorosabban összetartoznak, mint a testvérek általában, illetve a krízishelyzet, a megváltozott környezet is szorosabbá teszi a kötődést. Szétválasztásuk, különböző helyre történő helyezésük súlyos hiba lenne. Felmerül tehát a kérdés, hogy milyen, esetleg eddig nem alkalmazott módszerek jöhetnek szóba, pl. nagyobb anyagi támogatás, szolgálati lakás a nevelőszülőknek, hivatásos nevelőszülői, vagy lakásotthonos elhelyezés professzionális nevelőkkel, stb.

A visszakerült gyerekek nevelőszüleit vizsgálva nyilvánvalóvá vált az az egyébként nem meglepő tény, hogy a GYIVI csak az esetek 20%-ában játszott szerepet a nevelőszülő kiválasztásában. Itt a problémát az a tisztázatlanság okozza, ami a családgondozás tekintetében is gyakran felmerül, és pedig hogy kinek a kompetenciája és jogosítványa. Jó lenne, ha a jogi és szakmai szabályozás a mainál árnyaltabb lenne e vonatkozásban, megteremtve a garanciákat, feltételeket és a szükséges kontrollt is.

A nevelőszülő jó kiválasztása az egyik legfontosabb eleme a nevelőszülőnél történő nevelésnek. Szakítani kell azzal a koncepcióval, mely szerint a nevelőcsaládban történő nevelés csak jobb lehet a nevelőotthoni nevelésnél. A gyerek nagyon súlyos, egész életére kiható traumákat élhet át egy rossz nevelőcsaládban. Ezért lehetőség szerint törekedni kell arra, hogy csak jól felkészült szakemberek által vizsgálják, és erre a feladatra alkalmasnak találtatott nevelőszülők vállalhassanak ilyen feladatot.

Úgy gondoljuk, hogy ha a GYIVI által foglalkoztatott tanácsadók dolgoznak majd feltehetően hosszú éveken keresztül a nevelőcsaládokkal és a náluk nevelkedő gyerekekkel, akkor csak a GYIVI szakemberei lehetnek kompetensek abban is, hogy a nevelőszülőt kiválasszák, illetve alkalmasságukat megvizsgálják.

Fel kell vállalni azt a kockázatot is, hogy kevés alkalmasnak látszó jelentkező esetén kevesebb lesz a nevelőszülőhöz történő helyezés.

Meg kell értetni a nevelőotthonokkal, hogy ne kezdeményezzék a korábbi évek gyakorlatának megfelelően a patronáló kapcsolatok kiépítését. A gyermek nem lehet családok kísérletezésének tárgya, vagyis nem folytatható tovább az a gyakorlat, amely szerint a nevelőotthonok hétvégeken patronáló családokhoz adják gyermekeiket, hogy a kiskorú a nevelőotthoni környezeten kívül a családi életről is fogalmat alkothasson, kockáztatva ezzel azt a lehetőséget is, hogy a patronáló család többet nem jelentkezik, vagy csak ritkán jelentkezik, gyakran csak akkor, ha nincs egyéb programja hétvégére.

A nevelőszülők motivációját vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy számos visszakerült kiskorú nevelőszülője rokonsági kapcsolatban állt a gyermekkel (9 esetben).

Hadd idézzük itt az egyik nevelőszülői tanácsadó saját esetével kapcsolatos összegzését:

„A legfontosabb tanulságok számomra: Amikor egy családtag kíván nevelőszülő lenni, azt általában mindenki olyan csodálatos, a gyermek érdekében álló legpozitívabb lehetőségnek tartja, hogy a személyiségvizsgálat lehetősége fel sem merül, pedig fontos lenne. Ebben a konkrét esetben például a nagybácsi testvére iránti kegyeletérzésből vállalta annak árváját. A vérszerinti anyát, sógornőjét megvetette erkölcstelen életmódja miatt. Ösztönösen kivetítette félelmét, nehogy I. is olyan legyen, sőt, el is mondta később nyíltan, azért szigorú, mert I. az anyja vére, már most is látszik, hogy lusta a házimunkában.

Sajnálom a kislányban azt az elveszett lehetőséget, amit egy jó nevelőszülő kibontakoztathatott volna. I. jólelkű, szeretetre méltó kislány, nagyon szomorú, hogy mégis magányos, labilis, gátlásos lett megfelelő elhelyezési forma hiányában. Ez a nevelőszülői kihelyezés nem segített rajta.”

Viszonylag magas volt azoknak a nevelőszülőknek a száma (6), akik azért vállalták a nevelőszülőiséget, mert nem lehetett saját gyerekük. Rájuk az volt jellemző, hogy túl nagy elvárással indultak a feladatnak, és épp ezért nehezebben tolerálták a hozzájuk került gyerekekkel kapcsolatos nehézségeket.

Véletlenszerű patronálás kapcsán vált nevelőszülővé 4 család, és ugyanennyien vállalkoztak feladatra azért, mert magányosságukat akarták oldani.

(A motiváció vizsgálatánál a nevelőszülői tanácsadók megítélésére hagyatkoztunk, a környezettanulmány elkészítésénél használatos kérdőívben ugyanis a motivációra kérdező rubrikában szinte kivétel nélkül a gyermekszerepet szó szerepelt.)

Fontos kérdésnek tartottuk, hogy kapott-e elég információt a nevelőszülő a hozzá került gyermek élettörténetéről, pszichikai státusáról. A nevelőszülői tanácsadók válaszaiból úgy tűnik, hogy többnyire igen. Az információk vagy a GYIVI-től, vagy a gondozóintézménytől, esetenként a vérszerinti szülőtől vagy magától a nagyobb gyermektől származtak. Rokon gyermek kihelyezése esetén a kérdés természetesen fel sem merült.

Tudjuk, hogy az elég információ csak relatíve lehet elég, hiszen ha a nevelőszülői tanácsadó elégnék is tartotta az információmennyiséget, nem biztos, hogy a nevelőszülő is annak érezte.

Egyetlen esetben talákoztunk az információ kifejezett eltitkolására törekvő szándékkal. Itt a gyermek apját több emberen elkövetett szándékos emberölésért kivégezték, és ezt senki sem merte közölni a nevelőszülővel. A gyermek visszakerülése azonban nem volt összefüggésbe hozható ennek az információnak az elhallgatásával. Persze az is igaz, hogy nem tudhatjuk, mi lett volna, ha a nevelőszülő előtt nem marad rejtve ez az információ.

Ma már szándékos információelhallgatás nem fordulhat elő nevelőszülői kihelyezés esetében. A nevelőszülőnek, aki erre a nagyon nehéz feladatra vállalkozik, ismernie kell nevelt gyermeke élettörténetét.

A nevelőszülőhöz történő helyezés új rendje, amelyben a leendő nevelőszülő, a családgondozó, a gondozóintézmény szakembere, a nevelőszülői tanácsadó, esetenként a vérszerinti szülő és a gyámhatóság is képviselteti magát, elvben kizárja annak a lehetőségét, hogy a gyermek élettörténetével, egészségügyi és pszichés státusával kapcsolatos információk a leendő nevelőszülő előtt rejtve maradjanak.

A kérdést vizsgálva azonban jogosan merülhet föl az a kétely, hogy adott esetben nem fog-e visszaélni a nevelőszülő a rábízott információkkal. Hogyan egyeztethető ez össze a gyermek személyiségjogaival? Ez annál is inkább rendezendő jog-etikai probléma, mert előfordul, hogy a tisztviselő, intézményi szakember sem tartja be a más szakmákban orvos, bíró esküvel megerősített titoktartási kötelezettségét.

Szeretnénk hinni, hogy a nevelőszülők alapos személyiség-, illetve alkalmassági vizsgálata lecsökkenti ennek a veszélynek a lehetőségét.

A vizsgált esetekben a nevelőszülői kihelyezéseket mindig megelőzte egy patronálási időszak. Ennek időtartama azonban rendkívül változatos képet mutatott. Általában 2-3 hónapig tartott, a legrövidebb 2 hétig, a leghosszabb pedig 10 évig. Ezek az adatok némi magyarázatra szorulnak.

A hosszú évekig tartó patronálás mögött általában olyan események húzódtak meg, amelyekben a gondozóintézmény patronáló családokat kereső szándéka vezetett a gyermek és majdani nevelőszülője közötti kapcsolathoz. A kezdeti években, amikor a gyerek még kicsi volt egyik félben sem merült fel az igény, hogy a patronálási kapcsolat végeredménye egy nevelőszülői kihelyezés legyen. Majd az évek múlásával valamelyik fél, általában a gondozóintézmény, szorgalmazni kezdte a patronáló szülő nevelőszülővé való átminősítését. Ezek mögött olyan szakmai megfontolásokkal találkoztunk, főleg a neurotikus gyermekeket nevelő otthonokban, amelyekben a családban élést gyógyító erejűnek érezték a nevelőotthonban éléssel szemben.

A mindössze 2 hétig tartó patronálás, amelyből egy csupán 2 hétig tartó nevelőszülői kihelyezés született, komoly tanulsággal szolgál.

A kislány átmeneti nevelőcsaládnál élt, amikor leendő nevelőszüleiivel megismerkedett. Két hét múlva, hogy ne kelljen a gyermeket továbbhelyezni, a nevelőszülői megállapodás megkötött. A nevelőszülők alkalmassági vizsgálata akkor még nem volt kötelező, mert ha a kihelyezést ez megelőzte volna, minden bizonnyal fény derült volna arra, hogy a nevelőszülők házassága olyannyira labilis, hogy ez két hét múlva a válókereset benyújtásához vezetett.

A patronálási, vagy más szóval ismerkedési időszak hosszúsága, milyensége meghatározó fontosságú egy-egy nevelőszülői kihelyezés megvalósításakor. Természetesen fontos, hogy a gyermek minél hamarabb családban éljen, ez azonban nem jelentheti azt, hogy nem adunk elég időt arra, hogy összeszokjanak, egymást jól megismerve mindkét fél közös vágya legyen, hogy együtt élhessenek.

A gyermek a nevelőszülői kihelyezés előtt általában egy nevelőotthonban él. Még ha ez egy intézet, akkor is a gyermek otthona. Felnőttekhez, gyermekekhez szoros kapcsolat fűzi. Egy-egy patronálási folyamatban időt kell számára hagyni nemcsak arra, hogy leendő nevelőszüleit megszeresse és elfogadja, hanem arra is, hogy megszokott környezetéről leváljon. Különösen fontos ez kisgyermekes esetében, ahol a gondozónők, óvónők személye anyapótló szerepet tölt be életükben.

Mindezeket figyelembe véve úgy gondoljuk, hogy nem lehet pontosan meghatározni, hogy egy-egy patronálási folyamat meddig tartson. Az ismerkedési szakaszt figyelő, támogató szakemberek együttes véleménye alapján mondható csak ki, hogy a patronálást felválthatja a nevelőszülői kihelyezés.

A nevelőszülői családok szerkezetét vizsgálva kiderült, hogy a visszahozott gyerekek nevelőszüleinek nagyobbik fele házaspár volt (61 %), míg kisebbik fele egyedülálló (39 %).

Úgy tűnik, hogy egy-egy kihelyezés sikertelensége nem magyarázható pusztán a nevelőszülői család szerkezetének milyenségével.

Természetesen elvileg jobb, ha házaspár vállal nevelőszülőiséget, de az egyedülállóság nem lehet kizáró kritérium. A fenti adatok ezt támasztják alá.

Vizsgáltuk, hogy a visszakerült gyerekek kivül hány kiskorú nevelkedett még az adott nevelőszülői családban. A családok 44 %-ának sem saját, sem nevelt gyermeke nem volt. 56 %-uk nevelt még otthon saját, vagy állami gondoskodás alatt álló gyermekeket.

Az általunk vizsgált esetekben nem volt kimutatható összefüggés a családban nevelkedő kiskorúak száma és a kudarcos kihelyezés között. Ugyanakkor a nevelőszülői tanácsadók több esetben beszámoltak arról, hogy a saját és a nevelt gyerek közötti kapcsolat konfliktusokkal telített volt, de végső soron soha sem csak ez az egy ok vezetett a visszakerüléshez.

Két esetben derült fény arra, hogy a saját gyerekek kifejezett tiltakozása ellenére került nevelt gyermek a családba, és két esetben fordult elő, hogy a saját gyerekek eltávolodtak szüleiktől, mert a nevelt gyermekkel való törődés testvérféltékenységet váltott ki belőlük.

Megállapítható-e egyáltalán, hogy hány kiskorú együttes nevelése teszi lehetővé a nevelőszülő számára a teljes odafordulást gyermekei felé, és ha igen, hol a határ?

Tudjuk, hogy vannak nagyon jól működő családok nagyon sok gyerekkel, és vannak egy gyereket nagyon rosszul nevelő családok is. Mi mégis azt gondoljuk, hogy lehet és kell is határt szabnunk. Amikor ugyanis nevelőszülői családba helyezünk el egy gyermeket, ezt elsősorban azért tesszük, hogy a gyermek több szeretetet, nagyobb odafigyelést, mélyebb és tartalmasabb emberi kapcsolatokat kapjon, mint egy nevelőotthonban. Ha a család létszámánál fogva már kezd hasonlítani egy kis nevelőotthonra, a kihelyezésnek nincs értelme. Akkor, pedig már végképp nem lesz, ha Magyarországon is elszaporodnak majd az úgynevezett családotthonok. Sajnos a jelenlegi hivatásos nevelőszülőkre vonatkozó szabályok és az eddig ismert új tervezetek sem veszik ezt tekintetbe a kötelezően előírt minimálisan 5 vállalható, súlyos problémák esetében 3 gyerekszámot tekintve. Pedig a mögötte meghúzódó indoklás, a fizetésükért dolgozzanak meg, mindenféle szakmai hozzáértést nélkülöz,

Semmi esetre sem tekinthetünk el attól a mára már elfogadott szakmai követelménytől sem, hogy a kihelyezendő gyermek életkora kisebb legyen a családban élő gyermekek legkisebbikének életkoránál.

De ugyanilyen fontos szakmai követelménynek tartjuk azt is, hogy a nevelőszülő saját gyermekeinek egyöntetű elfogadásával történjen a kihelyezés. Éppen ezért a nevelőszülők alkalmassági vizsgálatában sort kell keríteni a nevelőszülő saját gyermekeinek meghallgatására is, hogy a nevelőszülő előtt esetleg rejtve maradó szorongásukra, félelmükre, tiltakozásukra fény derülhessen.

A nevelőszülői tanácsadók tapasztalata szerint különösen nagy a testvérféltékenység veszélye ott, ahol a saját gyermek egyke. Egy-egy kihelyezés kapcsán erre is gondolnunk kell.

Kíváncsiak voltunk a visszakerült gyerekek nevelőszüleinek szociális helyzetére is. Ennek megítélését a nevelőszülői tanácsadókra bíztuk, hiszen egyedül ők ismerték mélyebben a családokat.

A kapott eredményeket értékelve megállapítható, hogy nem mutatható ki összefüggés a nevelőszülők szociális helyzete és a gyermekek visszakerülése között. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a jövőben el lehet tekintenünk a nevelőszülőnek jelentkezők szociális helyzetének vizsgálatától. Természetesen nem adhatunk gyermeket olyan családoknak, ahol a családtagok a létminimum alatt élnek, ugyanakkor a nevelőszülők kiválasztásánál nem jelenthet előnyt, ha a jelentkező az átlagosnál kiemelkedően jobb körülmények között él.

Szinte szóról szóra ugyanez mondható el a nevelőszülők iskolai végzettségével kapcsolatban is. Nem találtunk ugyanis összefüggést a nevelőszülők iskolázottsága és a gyerekek visszakerülése között.

A nevelőszülők életkora a kihelyezés időpontjában 17-től 70 éves korig szóródott.

Többségükben középkorúak voltak (40 és 50 év között 34 nevelőszülőt találtunk), amikor az óvodás-, illetve kisiskolás korban lévő gyermekek hozzájuk kerültek.

Az esetek tükrében elmondható, hogy ez a tény komoly konfliktusforrást rejt magában.

Hadd idézzünk itt a tanácsadók eseteikkel kapcsolatos összegzésből kettőt:

„Hetedik osztályos volt M., amikor a nevelőanyja agyvérzést kapott, és fél oldala lebénult. M. akkor nagyon megijedt, hogy elveszíti családját. Később a nevelőapának az egyik lábát térdből amputálni kellett. A házaspár érthetően nagyobb megértést és segítséget igényelt volna az erre még éretlen lánytól. Rossz időpontban is történtek ezek, mert a pubertásban lévő lány pont az elszakadni vágyás kezdetén élte meg a kötelekek kényszerűbb szorossá válását. A nevelőszülők ezt hálátlanságnak élték meg, és tulajdonképpen ez mérgesítette el a helyzetet.”

(A nevelőszülők ötvenen túl voltak, amikor a nyolc éves kislányt magukhoz vették.)

„A legfőbb tanulságot E. fogalmazta meg kérdésével: kit adtunk mi neki, amikor nevelőszülőhöz helyeztük? A nevelőanya túl idős volt hozzá – nagymamát adtunk? A velük élő 26 éves lány nem testvére, nem is anyja – kije?”

(Szintén ötvenen túl voltak a nevelőszülők, amikor az akkor öt éves kislány hozzájuk került.)

Látható tehát, hogy a nevelőszülők életkora nem elhanyagolható szempont egy-egy nevelőszülői kihelyezés sikeressége szempontjából.

Nehéz helyzetben van a GYIVI, amikor ezt a szempontot a kihelyezés megvalósításakor figyelembe kívánja venni, mert általában az a tapasztalat, hogy többségében középkorúak a nevelőszülői feladatra jelentkezők.

Ha egy kicsit utánagondolunk, ez érthető is. Hiszen mi is motiválja a jelentkezőket az esetek többségében?

Sokán vannak, akiket az, hogy nem lehet saját gyerekük, ők kezdetben várnak, hosszú évekig várnak a saját gyerekekre, és amikor beletörődtek abba, hogy hiába reménykednek, akkor már negyven körül járnak.

Sokakat az motivál, hogy saját gyermekeik kirepültek, de még elég erőt éreznek magukban arra, hogy gyereket neveljenek. Ők sem fiatalok már.

Sokan vannak, akik azért jelentkeznak, mert magányosak. A magány érzése is csak a középkorúaknál kezd igazán gyötrővé válni, addig reménykednek abban, hogy házastársat, élettársat találnak maguknak.

Sokuknak már van saját gyerekük, esetleg több is, de szeretnének még egyet. Tudják azonban, hogy az ő életkorukban ez már kockázatos, és ezért jelentkeznak. Ok sem fiatalok már.

Látjuk tehát, hogy miért a középkorúak jelentkeznak leginkább.

Ha tudjuk, hogy ez a későbbiek folyamán veszélyeket rejt magában, mi a teendő?

Ha a jelentkező olyannak tűnik, aki nem megmerevedett normarendszerének megfelelően él, aki középkorúsága ellenére is fiatalos, aki lazább, életvidám természetű, annak bátran adhatunk gyermeket.

Ha azonban gyanítható, hogy kialakult nézeteiből egy tapodtat sem enged, ha értékítéleteiből kimozdíthatatlan, a másság elfogadására képtelen, rigid személyiség, legyen bár a becsületesség és a szorgalom mintaképe, mondjunk neki mindenképpen nemet. Annál is inkább, mert a nevelőszülői tanácsadó nem képes hatni az ilyen nevelőszülőre. Egy ilyen esetet példáz tanácsadó kollégánk leírása:

„A nevelőszülő szerette Z.-t, gondoskodni akart róla. Z.-nek és vérszerinti testvérének közös telket vettek az árvajáradékból. Nem jól akartak jót a gyerekeknek. Fő gondjuk lett a telken a fák metszése, permetezése, a veteményezés. A gyerek szórakozni vágyott. Egyre többet hazudozott, barátaihoz járt, nem korrepetálásra az iskolába. A diszkó pénzbe került, a mama nem adott szórakozásra, ő lopott. Kislánnyal megismerkedve szintén tiltásokba ütközött. Rendszeresen beszéltem mind a nevelőszülővel, mind a fúval. A nevelőszülő fújta a magát Negatívjósolatait biztosra vette, hogy beteljesedik. Ebbe a nagymama is besegített, aki egyre öregedett, állandóan rémeket látott Mindezek ellenére Z. nem akart eljönni a családból, a nevelőszülők azonban szabadulni akartak tőle.”

Magyarázatra szorul, hogyan lehetséges, hogy 17 éves nevelőszülővel is találkoztunk a vizsgálat során. Nos, ez a kihelyezés is elgondolkodtató tanulságokkal szolgál.

Három serdülőkorban lévő leánytestvér maradt árván, amikor intézetbe kerültek. Mint ahogy az ilyen esetekben lenni szokott, az átélt közös tragédia szorosán összefűzte őket. A legidősebb nővér nemsokára férjhez ment, és ezzel 17 éves korában „nagykorúsította” magát. Testvérei iránt érzett felelősségérzete arra sarkallta, hogy hűgait nevelőszülőként magához vegye. Ebben a szándékában a sorsukat figyelemmel kísérő pedagógusok, pszichológusok is támogatták őt. Ezzel három serdülő került olyan helyzetbe, amelyben az egyiknek az a szerep jutott, hogy testvéreinek már nem csak testvére lett, hanem az anyaszerepet is el kellett volna játszania. Irányító, korlátozó, nevelni akaró attitűdje azonban hűgaiból ellenállást váltott ki, amely végül kudarchoz vezetett.

Összességében elmondható tehát, hogy a nevelőszülők életkora a serdülőkorba érő gyermekek tekintetében játszik kiemelkedően fontos szerepet. A serdülőkor amúgy is egy olyan állomása a személyiségfejlődésnek, amikor a súrlódások veszélye gyermek és szülő között fokozottabban fennáll. Ha ilyenkor a nevelőszülő már csak koránál fogva is nem képes tudomásul venni nevelt gyermeke önállósulási törekvését, kapcsolatuk végérvényesen tönkremehet.

A továbbiakban olyan kérdéseket tettünk fel a vizsgált esetekkel kapcsolatban, amelyekre csak a nevelőszülői tanácsadók tudtak válaszolni, mert a visszaszállításhoz vezető okok pedagógiai és pszichológiai háttere sajnos az iratanyagokból nem derülhetett ki.

Ide tartoztak azok a kérdések, amelyek közül az első arra vonatkozott, hogy **a kihelyezés után az első, neveléssel kapcsolatos gondok mikor jelentkeztek, és ezek milyen jellegűek voltak.**

A tanácsadók válaszai szerint a legtöbb esetben (42 %) a kihelyezést követően azonnal jelezték a nevelőszülők, hogy problémáik vannak. Elmondásuk szerint előfordult, hogy az új családba kerülő gyerekek hirtelen éjszakai bevizelőkké váltak, álmukból rendszeresen felriadtak, emocionális közeledésre visszavonulással, vagy heves indulati kitöréssel reagáltak. Nagyobbaknál a kihelyezést követő azonnali csavargás, hazudozás és egyéb, a deviancia irányába mutató tünetek jelentkezéséről számoltak be.

A jelenségek gyökerét kutatva azt tapasztaltuk, hogy a kihelyezés körülményei esetenként nem voltak kellően átgondoltak, előkészítettek, illetve az előkészítés nem vonatkozott valamennyi családtagra. A nevelőszülők illuzorikus elképzelésekkel vitték haza a gyerekeket, ezzel szemben előre nem látott helyzetekkel szembesültek.

Előfordult sajnos az is, hogy az előzetes tájékoztatás nem csak hiányos, de félrevezető is volt. Középfokban súlyos értelmi fogyatékos gyermeket mint épértelmű, mentálisan egészséges kisdedit adtak ki az intézetből.

Más esetekben a közösségbe, **az óvodába lépéskor** jelentkeztek először (8,8 %) az addig kiegyenlítően fejlődő gyermeknél az első súlyosabb magatartási, nevelési problémák. A gyerek súlyos alkalmazkodási nehézségeket mutatott, mely a tünetek sokszínűségét hozta magával, például beszédfejlődési zavar, vagy más egyéb neurotikus funkciózavarok formájában.

Iskoláskorban előtérbe kerültek a tanulási nehézségek, amelyek koncentrációs zavarokban, a feladattudat kialakulatlanágában jelentkeztek az addig viszonylag zökkenőmentesen fejlődő gyerekeink 17,7%-ánál. Nagyon gyakori tünet volt a dyslexia és a dysgraphia is, amely másodlagos neurotikus tünetekhez vezetett. A nevelőszülők ilyenkor szembesültek talán leginkább a gyerekkel szembeni elvárásaik, és a gyermek tényleges teljesítménye közötti diszkrépanciával.

Meglehetősen magasnak bizonyult a **serdülőkorban** visszajelzett 20 %-os mutató is, amely a személyiség kisebb-nagyobb indifferenciájával függött össze. Esetenként előfordultak súlyosabb anomáliák is, mint például prostitúció.

A **vérszerinti szülő váratlan felbukkanása** 6,6 %-ban okozott visszafordíthatatlan, elhúzódó krízisállapotot.

Munkánk során vizsgáltuk, hogy a felmerült nehézségekre **hogyan reagált a nevelőszülő.**

Meglepetéssel tapasztaltuk, hogy mindennemű segítséget elutasítva **azonnal visszahozta** a kihelyezett gyereket a nevelőszülők 10%-a. A nevelőszülő nyílt agressziót mutatott az esetek 22 %-ában, és a gyermek viselkedésére szorongással, büntudattal reagált a nevelőszülők 5 %-a.

Viszonylag magas volt azoknak a szülőknek a száma (46 %), akik szakemberek segítségét kérték és igényelték. Kollégáink beszámolóit szerint az érintett szülők igénybe vették egyrészt a tanácsadók segítségét és útmutatásait, másrészt segítségért fordultak az intézményes pedagógiai és egészségügyi szervek szakembereihez.

Felmerül a kérdés, ha a nevelőszülők többsége szakembertől kért segítségét, és ennek ellenére a gyerek a családból visszakerült, mi lehet ennek az oka?

A tanácsadók elmondása szerint a nevelőszülők abban a hitben fordultak szakemberhez, hogy azonnali, hatékony segítséget kapnak majd tőle. Amikor kiderült, hogy a kezelés csak hosszabb idő után hozhat eredményt, és ehhez a nevelőszülő aktív közreműködése is kell, rádöbbsentek, hogy ezt a terhet már nem képesek felvállalni.

A következő kérdésünk arra vonatkozott, hogy **ki kezdeményezte a nevelőszülői jogviszony felbontását.**

Az iratanyagokból nyilvánvalóvá vált, hogy legtöbbször maga a nevelőszülő (55 %), jelentős százalékban a gyermek (26,5 %), és lényegesen kisebb számban a GYIVI (18,5 %).

Ezek az adatok ismét felvetik a nevelőszülők megfelelő felkészítésének kérdését, és természetesen azt is, hogy mennyire voltak a nevelőszülők alkalmasak a feladatra.

Ahol a gyermek kérésére történt a nevelőszülői jogviszony felbontása, ott természetesen a serdülőkről volt szó.

A tanácsadókat megkérdeztük, hogy miben látják a kihelyezések **sikertelenségének okát**. (Nevelőszülő alkalmatlansága 19 esetben, a gyermek magatartása 10 esetben, mindkettő 14, egyéb 2 esetben.) Itt persze ismét definíciós kérdések merülnek fel, vagyis, hogy mi az alkalmatlanság kritériuma, és probléma az is, hogyan korrelál ez az eredeti környezettanulmányban leírtakkal. Ki és miben téved(ett), és ez hogyan korrigálható, vagy legalábbis hasznosítható tapasztalat a jövőben?

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a sikertelen nevelőszülői kihelyezéseknél az általánosnak mondható okok nem feltétlenül fontossági sorrendben a következők voltak:

- a nevelőszülők alkalmassági vizsgálatának hiánya
- a nevelőszülői feladatok tisztázatlansága az e feladatra vállalkozók előtt
- a nevelőszülők felkészítetlensége a várható problémákra (dackorszak, neurotikus tünetek, serdülőkori nehézségek, vérszerinti szülővel való kapcsolattartás, stb.)
- a nevelőszülők életkora
- a gondozóintézményekben elindult ellenőrizhetetlen patronálási folyamatok
- a gyerek és a vérszerinti szülő kihelyezés előtti felkészítésének hiánya
- a gondozási terv készítésének a hiánya
- a családgondozók és tanácsadók jobb felkészítése, továbbképzése, együttműködésük fejlesztése.

Nem tettünk említést még néhány olyan nehézségről, amelyek szintén megnehezítik a nevelőszülői kihelyezések sikerességét, és amelyek változtatására sajnos a közeljövőben sem igen van kilátás. Itt elsősorban a tanácsadók túlterheltségére gondolunk. Egy-egy kollégára ugyanis nem kevesebb, mint átlag 45-50 család jut. Szakmai képtelenség abban reménykedni, hogy a segítők ilyen családlétszám mellett lelkiismeretes, igényes munkát végezzenek. Ha ehhez még hozzátesszük azt is, hogy az adminisztrációs munka mennyi idejüket rabolja el, és azt is, hogy az örökbefogadásra jelentkezőknél is ők készítik el a környezettanulmányokat, akkor teljesen nyilvánvalónak látszik, hogy emberfeletti elvárásokat támasztunk velük szemben. Nem csoda, ha lassan elveszítik türelmüket a családjaikkal szemben, ha felületesen ítélnének róluk, ha munkájuk gépiessé válik.

Maguk továbbképzésére, a regenerálódáshoz szükséges pihenésre már egyáltalában nem jut idejük. Hogy ilyen fokú kizsákmányolás mellett is többségük hosszú évek óta végzi ezt a munkát, szakmai elhivatottságuknak köszönhető. Erre építeni azonban becstelenség, és hosszabb távon nem is kifizetődő. Elcsigázott munkatársaktól ugyanis nem lehet elvárni, hogy szakmailag nyitottak, új koncepciók befogadására képesek legyenek. Különös jelentősége van ennek ma, amikor a nevelőszülői hálózat működése, milyensége a figyelem előterébe került, amikor a gyermekvédelemben betöltött szerepe felértékelődött.

Véleményünk szerint nevelőotthonokra a jövőben is szükség van. Az ismét csak tisztázandó, hogy milyen méretű, szakmai színvonalú intézményekre.

Azoknál a gyerekeknél, akiknél a szűkebb vagy tágabb családdal rendszeres kapcsolat alakult ki, körültekintően kell eljárni a nevelőszülőhöz történő kihelyezésnél, különösen Budapesttől nagyobb távolságra nem szabadna kihelyezni. Ilyen esetekben a gyermek szülei felé érzelmileg elkötelezett, nem tud, esetleg nem is akar nevelőszülei érzelmi elvárásainak megfelelni. Kölcsönös csalódottság alakulhat ki közöttük. Ugyanakkor nem megoldás, ha elfogadjuk, hogy az intézményi nevelőkkel való kapcsolat lazább, tehát kevésbé fájdalmas ez a megoldás. Fontos, hogy segítsünk elfogadni gyereknek és szülőknek egyaránt, hogy

lehetséges a kétféle kötődés, gazdagodhat ezáltal a személyiség és segíthet mindkét szülőnek. Másrészt, a gyermekotthoni gondozókkal tartott kapcsolat is alapvető lehet, kell, hogy legyen, nem csak megőrző; hiszen, ha a professzionális segítő nem elég erős modell, nem viszonyítási pont, hogyan lehetne az a laikus nevelőszülő, vagy a vérszerinti szülő!?

Átgondolás tárgya a kihelyezés a deviancia irányában veszélyeztetett gyermekek esetében is, de megfontolást igényel az értelmi vagy testi fogyatékos kiskorúaknál is. Speciálisan képzett, erre a feladatra vállalkozókat kell találni, nem pedig eltitkolni a problémát és kész helyzet elé állítani a nevelőszülőket, illetve utólag felfedezni a korábbi mulasztások miatt nem ismert betegséget, fogyatékossgot.

Számolni kell azzal a lehetőséggel is, hogy a nevelés-gondozás hosszú folyamata alatt a mégoly gondos prevenció ellenére is a nevelőszülő alkalmatlanná válik a szülői szerepre, és sor kerül a gyermek visszahozatalára. Fontos az okok és elkövetett hibák feltárása, nem elsősorban a felelősségrevonás miatt, bár ideje lenne a felelősségi feladatokat világosan, számon kérhetően körülhatárolni, hanem mert ezek elemzése nélkül nem kerülhetők el az újabb fiaskók.

Szükséges a tanulságok, ok-okozati összefüggések feltárása, a reális konklúziók levonása. A gyermek átgondolt visszahelyezését követően pedig emberi, szakmai kötelességünk a magára maradt, sikertelenséggel, büntudattal küszködő gyerek, nevelőszülő megnyugtatása az ő, és saját családja érdekében is.

A fővárosi GYIVI-ben már elindult egy folyamat, amelynek eredményeképpen kialakult a nevelőszülői kihelyezésekkel kapcsolatos új típusú eljárás. Ennek jelei már a gyakorlatban is megmutatkoznak.

Így például, csak szakmai team döntése alapján kerülhet gyermek nevelőszülőhöz, ennek során a vérszerinti szülővel foglalkozó család-gondozók véleménye, munkája is nagyobb súllyal esik latba.

Ugyanilyen fontos eredménynek tartjuk azt is, hogy az alkalmassági vizsgálat többek között lehetővé teszi a látens örökbefogadási szándék kiszűrését, és ugyanilyen jelentőségűnek ítéljük meg azt is, hogy ma már a vérszerinti szülővel való kapcsolattartás fontossága, szükségessége nem kérdőjelezhető meg.

Jelenleg is tartó szakmai viták folynak arról, hogy milyen legyen a leendő nevelőszülők felkészítése, hogy mennyire kell és lehet őket megfizetni stb. Mindez reményeink szerint egy igényesebb, felkészültebb, strukturáltabb, a váratlan nehézségeket jobban kiküszöbölő, eredményesebb munkához vezet.

Bartos Klára
Zsámbéki Eszter

Írta: Molnár László

Szakmai tanácskozás az örökbefogadásról Balatonföldvár, 1994. március

A háromnapos tanácskozás a Szaktudás a Gyermekekért Alapítvány bemutatkozó szakmai rendezvénye volt. Tematikáját az ENSZ Gyermekjogi Egyezségokmány 20. paragrafusa határozta meg, mely szerint:

1. Minden olyan gyermek, aki ideiglenesen vagy véglegesen még van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére.

2. Az Egyezményben részes államok hazai jogszabályainak megfelelően intézkednek helyettesítő védelem iránt az ilyen gyermek számára.

3. Ez a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog kafalahja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében meg kívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

E cikkely hazai érvényre juttatása érdekében az alapítvány célját a következőkben deklarálta:

A szaktudás növelés az adaptáció folyamatában résztvevő igazgatási és professzionális szociális munkát végzők körében.

Elősegíteni az idősebb, a fogyatékos és a származásuk okán nehezen, vagy jelenleg egyáltalán családokba nem helyezhető gyermekek Örökbefogadását/nevelőszülői nevelését.

Olyan kutató-fejlesztő és képző tevékenység, amely a nevelőszülői és örökbefogadó szülői elhelyezések számát kívánja növelni törvényes keretek között, szakszerűen és az érintettek bevonásával, ennek érdekében:

- a) Képzési tematikák elméleti kidolgozása az örökbefogadásban, a nevelőszülői elhelyezésben résztvevők (munkatársak, szülők) számára.
- b) Továbbképzés szintjén: speciális előadássorozatok, szemináriumok szervezése az adaptációban és a nevelőszülői elhelyezés folyamatában résztvevő professzionális szakemberek számára.
- c) Szakmai segédanyagok, információs kiadványok készítése (fordítása) a szakemberek és az érintett családok számára.
- d) A társadalmi és szakmai nyilvánosság, a tapasztalatcsere, információátadás előmozdítása.

Bemutatkoztak az alapítvány gondolatát fölvető Lindbergné Horváth Judit pszichológus, a stockholmi Adaptációs Centrum képviselője és Szanyi Éva szociológus, a Népjóléti Minisztérium munkatársa, az alapítvány titkára. A résztvevők reprezentálták a hazai örökbefogadási eljárás valamennyi szereplőjét, így a csecsemőotthoni orvosok, pszichológusok, GYIVI-k szakértői és jogászai, gyámhatóságok és KMB hivatalok

munkatársai, a Népjóléti Minisztérium illetékes főosztálya, valamint a Napsugár Gyermekmentő Alapítvány és a Mózeskosár Egyesület képviseltették magukat.

A svéd szakemberek beszámolóiból kitudt, amit régóta tudunk, de nem alkalmazunk, hogy az örökbefogadott gyermekek másságának társadalmi elfogadását nem elég elvárni, de tenni is kell érte, kiváltképpen a titkosság béklyóiból való fölszabadítással és olyan civil mozgalmak szervezésével, azok létrejöttének indukálásával, amelyek képesek az örökbefogadás szélesebb körű társadalmi legitimitációját megteremteni.

Mai hazai viszonyaink között különös jelentőséget kap a másságnak (értsd: etnikai, vallási, egészségi) mint alternatív értékhorozónak a társadalmi értékrend részeként való elfogadása. Kézenfekvő és hatékony szemléletformáló erejű lehet, ha azok a jeles közéleti személyiségek, akiknek gondolatai vélhetően mértékadóak az állampolgárok többsége számára, kifejtik pozitív nézeteiket az örökbefogadásról, a nevelőszülői nevelésről a nagy nyilvánosság előtt. Ha a nyilvánosság elé lépnek azok az örökbefogadó szülők, akik hitelességükkel a szakemberek mellett sokat tehetnek a közgondolkodás formálásában.

A jelenlévők egyetértettek abban, hogy az örökbefogadás szűken vett szakmai kérdéseit, melyeket egy adott időszakban axiomatikus magabiztossággal mindannyian képviselünk, épp úgy revízió alá szükséges vonni, mint bármely más kérdést.

Melyek lehetnek ezek a kérdések?

Első helyen a titkosság kérdése, kétféle értelemben is. Egyfelől az örökbefogadó szülők munkahelyükön és tágabb társadalmi környezetük előtt kívánják titokban tartani az örökbefogadás tényét, amely környezetük szemében csökkentértékűséget jelenthet, ha az örökbefogadás motivációja a gyermektelenség volt. De más motiváció esetén sem társadalmi presztizsnövelő az örökbefogadás ténye. E hazai jellemző nyomán megvitatásra kerültek rövid és hosszú távú szemléletalakító stratégiák; a médiák lehetséges szerepe érvényre juttatásukban; a társadalmi és közgondolkodás prognosztizálható (?) változásai.

Másfelől, az örökbefogadott gyermek nézőpontjából (érdekéből) vizsgálva a titkosság kérdését számos szakmai elvárás fogalmazódott meg. Példálózva említtem még, mikor az örökbefogadott azon kérdésre, hogy mit csináltam egyéves koromban? nem kap választ, vagy éppen hiteltelen szülői választ kap, akkor súlyosan sértjük a gyermeki emlékezet mechanizmusát és őszintétlenségünkkel az identitászavarát idézzük elő. Helyesebb, sőt az egyedül helyes az, hogy a gyermeknek akkor kell beszélni az örökbefogadásról, amikor megkérdezi, függetlenül az életkorától, de minél korábban tesszük, annál több időt hagyunk a feldolgozásra. Iskolás kor előtt mindenképpen meg kell ismertetni az örökbefogadással, hiszen a kortársak sokféle reakciójára fel kell készíteni s a pedagógusokéra is, mert jórésztük nem tudja, miként vélekedjen az örökbefogadott gyerekekről, különösen, ha a szülők és gyermekük bőrszíne eltérő.

Mit és mennyit kell tudnia a gyermeknek vérszerinti (biológiai) szüleiéről? Milyen képet őrizzen a gyermek róluk? A korrekt megismertetés lehet, amely igyekszik elfogadtatni a szülőt abban a nem könnyű élethelyzetében, amelyben elhagyta gyermekét vagy lemondott róla. A zsigerekből jövő érzélem rossz tanácsadó. A gyermek érzelmi kisajátításának, elkötelezésének szándékával a vérszerinti szülei iránti gyűlöletkeltés olcsó eszköz, előbb-utóbb e szándék nyilvánvalóvá lesz, és súlyos válságok előidézője lehet. A gyermeknek hallatlanul fontos, hogy megértse szüleit. Ez egy hosszú feldolgozási folyamat, amelyben támogatnunk kell. A megértés nem lesz azonos szülei magatartásának elfogadásával.

Mit kell tenni, ha a gyermek szeretné megismerni általában kamaszkorban vérszerinti szüleit? Semmiképpen nem szabad bajként megélni. Helyette nem dönthetünk, mint ahogyan nem is érezhetünk helyette, de annál inkább segíthetjük! A gyerekekre kell bízni, hogy mit

gondol az ő örökbefogadásáról és vérszerinti szüleiről. Ehhez szülőnek és gyermeknek egyaránt támogatást kell kapniuk szakemberektől, vagy az örökbefogadó családok civil társadalmi szervezeteitől, mint amilyen a közelmúltban alakult Mózeskosár Egyesület. Az örökbefogadó családokért jöttek létre, összejöveteleiken alkalmat teremtenek a családok tapasztalatainak kicserélésére, segítségnyújtásra, közösségi életre, szemben az elszigeteltséggel, a problémákkal való magukra maradással.

A legcentrálisabb kérdésnek bizonyult az alkalmasság alkalmatlanság kérdése az örökbefogadni szándékozók körében. Az alkalmatlannak tartott szülő hová fordulhat jogorvoslatért? Számos megfontolandó javaslat ellenére egységes szakmai álláspont nem alakult ki, ezért saját nézetemet adom közre.

Egyfelől pusztán jogi megközelítésben azt mondom, hogy jogorvoslatnak akkor van helye, ha vélhetően jogsérelem keletkezett. Történik-e jogsérelem akkor, ha egy diszkrecionális döntés nemleges, azaz egy bizalmi szerepre az egyik ember nem választja a másikat?

Nem történik. Például X nem lép házasságra Y-nal, vagy ha mégis, akkor a házasságkötő teremben pusztán igennel kell válaszolni. A miért igen – miért nem? kérdés nem hangzik el, mert mindannyian úgy gondoljuk, hogy sértené a diszkréció lényegét. Hová lehet ilyenkor fordulni jogorvoslatért? Sehová!

Ez az okfejtés persze nem programadó, de igaz. Programadó az lehet, ha végiggondoljuk, hogy az örökbefogadó szülő a regisztrációtól számítva milyen mélyreható, de ugyanakkor a személyiségi jogokat tiszteletben tartó lélektani vizsgálatokon kell, hogy átessék, milyen önismereti lehetőségeket biztosítunk számára, hogy alkalmasságáról, kevésbé alkalmasságáról hitelt érdemlően megbizonyosodhasson. Ugyanígy a döntési helyzetben lévő szakember is. Meg kell állapodni abban is, hogy milyen szakmai, társadalmi normákhoz mérten kell döntenie az alkalmasságról.

Kezdetől fogva konszenzus volt az adaptáció jogszabályi kereteinek szigorítása tekintetében. A hazai jog túl megengedő, és ez nem feltétlenül szolgálja a gyermekek érdekeit. Az örökbefogadás előkészítésével csak szigorú jogszabályi keretek között, a törvényesség garanciáival, államilag ellenőrzött szervezeteknek volna szabad foglalkozniuk, ami nem zárja ki e szervezetek karitatív indíttatását és non-profit jellegét. A szigorú követelmények realizálását elvárja tőlünk az ENSZ Gyermekjogi konvenció és a nemzetközi magánjogról szóló hágai egyezmény is. Számos ország jogrendjéből hiányzik az örökbefogadás felbontásának jogintézménye. Nyilvánvaló, hogy az örökbefogadó szülő érdekeit – meggondolhatóság, biztonsági tartalék megoldás – védi a jog. A gyermek sorsrendezése szempontjából a legmegnyugtatóbb örökbefogadást teheti így bizonytalanná.

Élénk érdeklődést váltott ki a svéd szakemberek azon gyakorlata, mely szerint az örökbefogadó szülőkkel egyéni és kiscsoportos tréningeken feldolgoztatják motivációs hátterüket, különösen a gyermektelenséget, még mielőtt kihelyezésre kerülne sor. Igényeiket, elvárásaikat is formálják eközben, hogy ne egy megálmodott, elképzelt gyermekre várjanak. Azt a gyermeket kell szeretniük, aki örökbefogadásra, sorsa életre szóló rendezésére vár. Nagy jelentőségű lépés ez a sérült, fogyatékos gyermekek örökbeadottsága érdekében.

Különösen kritikusan szemlélhetjük hazai gyakorlatunkat, mikor azon sajnálkozunk, hogy sérült, beteg, vagy intolerált etnikumhoz tartozó gyermekeket csak nagy-nagy nehézségek árán tudunk örökbeadni. Mit teszünk, hogy elfogadtassuk őket? Alapelvünk, hogy a gyermekhez keressük az örökbefogadó szülőt, s nem fordítva. Vajon fogyatékosok esetében ez milyen feladatokat jelent számunkra? Teszünk-e hatékony lépéseket örökbeadásuk előmozdítására? Számos példával igazolhatjuk, hogy igen, de mégis érezzük, ez munkánk legkevésbé eredményes területe.

Az alkalmassági követelmények között szükséges volna egy felkészítés az örökbefogadók számára. Természetesen figyelemmel a képzettségre, de alapvető ismereteket minden érdekelt számára közvetítő módon. Ezt követően, pedig a hosszabb-rövidebb várakozási idő alatt megajánlhatók lennének azok az önszervező civil szerveződések nyújtotta programok, melyekre jelenleg még egyetlen üdvözölhető kezdeményezés a Mózeskosár Egyesület.

A formákat nélkülöző, kizárólag a szakmai kérdéseket homloktérbe állító konferencia résztvevői megállapodtak, hogy ismét találkozni fognak és együttes gondolkodásuk eredményeit javaslatok formájában megosztják a jogalkotóval. Törekedni fognak a társadalmi és szakmai közvélemény párbeszédén nyugvó egységes elvi és módszertani rendszer kimunkálására.

Mi volt a konferencia legfontosabb célja?

Az, hogy az örökbefogadással foglalkozó számos szakember munkája professzionális színvonalra emelkedjen, azonos szakmai nyelvet beszéljünk, és ennek háttérében az örökbeadható gyermek mindenek felett álló érdekétől vezérelt gondolkodásmód álljon. E cél érdekében néhány biztos lépést megtettünk.

Az örökbefogadás természetes dolog, ne övezzék tabuk, misztériumok – volt a konferencia üzenete. Örökbefogadók és örökbefogadottak teljes értékű életet élhessenek, és ehhez kapják meg a lehetséges segítséget és támogatást. Az örökbefogadás nyitottsága, nyilvánossága képviseljenek társadalmi értéket.

Nem csak a résztvevőkön múlik, hogy az üzenet milyen messzire hallatszik.

Kitekintés

A szociális gondoskodás rendszere Cipruson

Humánus szociálpolitika

„Mindannyiunk érdeke, hogy a társadalomban élni és dolgozni tudó partnerek között éljünk. A szociálpolitika feladata megteremteni és megadni azokat a segítségeket, amik a családot, a személyiséget alkalmassá teszik az életre, munkára, családi életre, gyermeknevelésre. Ez a szociális munkások dolga. Igazán jól akkor dolgoznánk, ha lassacskán mindannyian, szociális munkások, munkanélkülivé válnánk” – mondta egy ciprusi szociális munkás kollégám-barátom.

A Ciprus-kérdés

Ciprus 350 évig török, majd 1868-tól 1960-ig angol gyarmat volt. Alighogy független, szabad országgá vált, 1974-ben egy puccs következtében az ország lakosságának alig tízegynéhány százalékát kitevő törökök anyaországi segédlettel, felrúgva a korábban aláírt ENSZ egyezményt, lerohanták Ciprust. 200. 000 görög ciprusi menekült el házából, vált földönfutóvá, saját hazájában. A menekülteknek fél év alatt kertes családi házakat, két-három emeletes teljesen komfortos kis lakótelepeket építettek. A menekültek ma sem fizetnek lakbért, s várják a világ népeinek összefogását, hogy a berlini fal után a ciprusi zöld vonal is letűnjön a föld színéről. Nicosiát, a fővárost, ma átjárhatatlan határ választja el egymástól. Az egyik ház még a Ciprusi Demokráciában van, a másik török oldalon. A török részen rekedt görögök nem írhatnak, nem üzenhetnek, családtagjaikat nem látogathatják. Totálisabb az elzártság, mint nemrég a két Németország között volt, mivel az észak-ciprusi területen lévő kormányt és államot Törökországon kívül egyetlen ENSZ-tagország sem ismerte el. A ciprusi görög békés, derűs, vidám nép; szociális rendszerének működéséből is csak a humánus, emberszeretet, igazságosság árad.

De az elválasztott családok, az elvesztett házak, a gondozhatatlan sírok, a felnövekvő nemzedék történelmi tudatának csonkítása fölött érzett szomorúság is belengi e földet.

A szociális asszisztens

Minden szociálpolitikai intézkedésnek öt törvényt kell figyelembe vennie. Ezek:

- a gyermekről,
- az adoptálásról,
- a gyermekek és menekültek védelméről (speciális ciprusi probléma),
- a fiatalok bűnelkövetőkről
- a közsegélyezésről szóló törvény.

Az intézkedések elsősorban a megelőzést célozzák. Meglévő vagy megjelenő problémák esetében a segítség, ha csak lehetséges a család összetartása, a gyermekek és felnőttek együttes védelme, a krízishelyzetek feloldása, elhárítása a feladat, valamint az utógondozás, a korábbi jó családi helyzet visszaállítása, ill. új, megfelelő formáció kidolgozása. E munka fő

letéteményese, a rendeletek betartója és végrehajtója a szociális munkás, akit Cipruson a munka fontosságát talán jobban kifejezően szociális asszisztensnek hívnak. Minden szociálpolitikai intézkedés területileg illetékes központi irodán keresztül jön létre. A központi hivatal, amely a fővárosban működik, az oktatáson és kutatómunkán kívül gazdasági, jogi, társadalombiztosítási osztállyal, valamint az összes szociális asszisztenssel foglalkozó főosztályokból áll. A központ irányítása alatt hat területi iroda működik, összesen 503 képzett alkalmazottal. Ezek közül 42 adminisztratív munkát végez. 128-an dolgoznak a területi központokban az irodákban, és 333-an a különböző területeken. Az alkalmazottak 35 %-a szociális asszisztens, a többiek pszichológiai, jogi, szociológiai képzettséggel rendelkeznek.

A szociális asszisztens munkája során teljesen szabad, önálló döntésre jogosult. Ugyanakkor tisztában kell lennie szakterülete újdonságaival, ismernie kell az újabb jogszabályokat, gazdasági rendelkezéseket stb. Kétévente vizsgáznia kell, ami lehetővé teszi a fizetés kötelező emelését, valamint a hivatali rangsorban való előbbre lépést. Egy, tíz-tizenöt éve a szakmában dolgozó szociális asszisztens ma mintegy havi 600-800 ciprusi fontot (mintegy 1200-1600 \$) keres.

Sajnos, csak egy régebbi, a Statisztikai Hivatal által 1985-ben készített felmérés adatai állnak rendelkezésemre, de ezek is sokat jelentenek, ha figyelembe vesszük, hogy az infláció nem haladja meg a 2-4 %-ot. Eszerint a tiszta átlagkereset 407 c.font, az átlagkiadások 374 fontot tesznek ki egy hónapban. A háztartások 67 %-ában van egy vagy több autó, 68 %-ában mosógép, 90 %-ában van színes tv, 100 %-os a hűtőgéppel és fűtéssel való ellátottság. Ezek a számok ma jóval nagyobbak, a felmérés elkészülte óta a ciprusi családok átlagos gazdasági helyzete egyre javul.

A szociális asszisztens, területtől függően két-három városi körzet vagy két falu lakosságát látja el. Minden esetben négy-ötévente területet cserélnek. A saját körzetében, vagy falujában soha senki nem láthat el szociális gondozói munkát. Legalább kétszer-háromszor hetente végiglátogatják a problémás családokat, illetve fogadják a klienseket az irodában.

Szoros kapcsolatban állnak a területi pszichológiai, pszichiátriai és egyéb családterápiával is foglalkozó intézménnyel, sőt, jogosultak klienseik ilyen típusú vizsgálatra küldésére is. Saját hatáskörükön belül intézkednek a házi segítség, pénzügyi segély, ill. intézeti gondozásba vétel esetében. Rendszeresen ellenőrzik a bölcsődék és óvodák ellátottságát, az Öregek otthonait, valamint hozzájuk tartoznak a fogyatékos, mozgássérült, vagy egyéb betegség miatt intézményi ellátásra szoruló gyerekek és felnőttek is.

Rendszeresen látogatják a büntetés-végrehajtó intézményeket, s ők gondoskodnak arról is, hogy a büntetés letelte után a közösség visszafogadja a szabadulót. Minden szociális asszisztens tagja annak a területi tanácsnak, ahol dolgozik, szavazati joggal bír a közösséget illető minden kérdés vitájában, még a gazdasági vonatkozásúakban is. Pályamódosítás vagy pályakezdés, újrakezdés esetén a helyi bankoknál eljárhat, véleményezési joga van hosszúlejárátú kölcsönök kérdésében.

Házigondozás

Láttam egy csodálatos farmot, amit egy autóbaleset következtében mozgásképtelenné vált, toló kocsihoz kötött férfi hozott létre és működtetett. A balesetet követően, miután kiderült, hogy soha többé nem fog tudni önállóan járni, a fiatal ember segítségére sietett a szociális asszisztens, és az egész falu. A banktól hosszúlejárátú kölcsönt kapott. Megtervezett a falu szélénél lévő kertjében egy háromszintes, a toló kocsiából is működtethető csirke- és nyúlfarmot, félautomata ketrecsört önetetővel, itatóval, keltetővel, elletővel. A kölcsönből

anyagot vásárolt, szakmunkásokkal rövid idő alatt megépíttette, amit elképzelt. A földet az öccse műveli meg, az állatokat és a terményfelesleget az állami felvásárló helyeken adják el. A fiatalember teljesen önellátó, a házimunkát házi segítség címén egy falubeli asszony végzi el, és természetesen a szociális keretből fizetik.

A házi gondoskodás egy másik példáját egy kétgyerekes anya esetében csodáltam meg. Az anya egyedül maradt tizenéves kamasz fiával és nyolcesztendő kislányával. Az apa elhagyta a családot, bár időnként rövid időre hazament. Anyagilag támogatta a gyerekeket, semmi több. Az asszony idegi problémák miatt csak részmunkát vállalhatott, egy helyi kis üzemben varrt. A gyerekeket el tudta látni, főzött, mosott, éppen csak időnként teljesen zavart állapotokban az étellel teli fazekat a mosdóba rakta, a ruhákat a hűtőszekrénybe, ilyenkor totális zűrzavart teremtett a lakásban. A szociális asszisztens, képzett pszichológus, semmiképp nem akarta a gyerekeket elvinni tőle, mert egyébként jól nevelte őket, és azok is látták, hogy anyjuk beteg, nem rendetlen. Kerestek egy asszonyt, felfogadták a szociális költségvetés terhére a család mellé takarítani, rendet tartani. A család, az anya és gyermekei így együtt maradhattak. Mindez töredékébe sem került annak, mintha a gyerekeket állami gondozásba vették volna.

A szociális szolgáltatások természetesen ingyenesek és mindenkit megilletnek, aki rászorul. Az ellátások jelentős része szabadon választható. Természetesen van néhány olyan intézkedés is, amely kötelező előírásokat tartalmaz. Elrendelhető kötelezettségek vannak, pl. fiatalok bünelkövetők esetében, gyermekvédelmi esetekben stb.

A szociális szolgáltatások egy része a megelőzést, illetve a munkába állt anyák helyzetét kívánják megkönnyíteni. Ezt szolgálják a gyermekintézmények, ifjúsági házak, közösségi központok, ifjúsági klubok, valamint az önkéntes szervezetek, alapítványok. Ez utóbbiakat az állami költségvetésből is támogatják, 1978-ban például 53. 880 fontot kaptak.

A szociális ellátás, szolgáltatások módozatairól a rádió-tv rendszeres tájékoztatást ad, a szociális asszisztensek pedig személyesen is tájékoztatják a rászorulókat. Azokban az esetekben, amikor a szülő nem hajlandó teljesíteni a számára adott és kötelezően előírt intézkedéseket, a szociális asszisztens felterjesztésére bíróság elé kerül az ügy. (Leggyakrabban itt is a gyermekelhelyezés a vita témája.) A szülőnek jogában áll vitatni vagy megtagadni mind a szociális asszisztens, mind az intézmény vezetőjének intézkedéseit. A bíróság mindig köteles meghallgatni és figyelembe venni a szülők véleményét is. A bírósági döntés ellen már nincs fellebbezés. Ritkán fordul azonban elő, hogy egy-egy eset olyan mértékben elfajuljon, hogy bírósághoz kelljen fordulni. A ciprusi családsegítők Ugyanis úgy vélik, a jogi elrendelés csak ritkán segíti elő a család konfliktushelyzetének valódi megoldását. Szívesebben élnek az egyébként igen széleskörű, s a családsegítők önálló döntőképeségében megbízó házi megoldásokkal.

A kép, ami fentiek elolvasása után kialakul az olvasóban, talán túl szépnek tűnik. Természetesen, Ciprusnak is megvannak a maga helyi, speciális problémái. Hangsúlyozni szeretném a szociális gondoskodás humánumát és természetességét. Az intézkedést nem a hivatal hajtja végre, a legritkább esetben kötelez. Szociális gondoskodásban részesülni: Cipruson demokratikus jog, amellyel élni nem szégyen, nem kínos, amit kérni és elfogadni éppen olyan, mint szülőhöz, testvérhez, családtaghoz, barátához fordulni. Bajba jutni, problémákkal küszködni, nehéz helyzetben lenni bárkivel előfordul, az élet természetes velejárója, amit a többiek összefogása, segítsége, tárgyi, szellemi, anyagi vagy pusztán csak lelki támogatása enyhíthet.

A gyermekvédelem Cipruson

Ciprusi tartózkodásom alatt, jó néhány minisztériumi alkalmazottnál, intézményvezetőnél és több kutatóintézetben tett látogatás után lehetőséget kaptam arra, hogy néhány hetet egy nevelőotthonban töltsék, és részt vegyek annak mindennapi életében.

Az otthon, amely vendégül látott, egy kétszintes épületben működik. Alsó szintjén a konyha, ebédlő, játszó-, tv-szoba, közös tanulószoba, távolabb fürdőszobák, mosókonyha, a másik oldalon az irodák és a vendégek fogadószobája. Fent a gyermekek hálószobái, vendégszobák és fürdők. Húsz iskoláskorú gyermeket tud befogadni és ellátni, de szinte soha nem működik teljes létszámmal.

Ottlétemkor tizenkét gyermek lakott itt, a legkisebb hét, a két legidősebb tizenharmadik éves volt. A gyermekeket ellátó felnőttek száma hét fő: az intézmény vezetője, három, egymást váltó nevelőnő, egy korrepetáló tanár, aki délután dolgozik, egy szakácsnő-konyhás, és egy félmunkaidős takarítónő. A gyermekeket reggel mikrobusz viszi a területileg illetékes iskolába, és szállítja vissza tanítás után. A szülőknek joguk van bármikor meglátogatni a gyermekeket, sőt, a ciprusi gyermekotthonok jelentős része a mi hetesotthonainkhoz hasonlóan csak munkanapokon működik. Hétféteken, ünnepnapokon, iskolai szünetekben a gyermekek a családjuknál vannak. Az otthonok nagyobb része inkább amolyan napköziotthonként működik; a bentlakásos intézményekből is a gyermekek javarésze esténként hazamegy. A gyermekek hazulról mennek iskolába, onnan az otthonba, ahol megebédelnek, elkészítik a leckéket, játszanak, uzsonnáznak, vacsoráznak, majd este hét óra körül a szülők hazaviszik őket. A megismert tizenkét gyermekből az adott időpontban hat hazajáró és hat bentlakó volt. Cipruson valóban csak a legkritikusabb időszakokban veszik állami gondozásba, és a lehető legrövidebb időtartamra a gyermekeket. Leggyakrabban a szülő(k) betegsége, börtönbüntetés, vagy egyéb súlyos ok miatt helyezik otthonba a gyermekeket, feltéve, hogy nincs olyan közeli családtag, aki a problematikus időszakban a gyermekek gondozását el tudná látni. A nevelőszülő-hálózat igen elterjedt. Azokat a gyermekeket, akik várhatóan hosszabb ideig kénytelenek nélkülözni a szülői gondoskodást, igyekeznek nevelőszülőkhöz adni. A vérszerinti szülő természetesen minden esetben ismeri a nevelőszülőket. A nevelőszülőkhöz helyezés egyik alapvető feltétele, hogy a gyermekeket lehetőleg ugyanabban a helységben, vagy ha ez nem lehetséges, a szülő állandó tartózkodási helyéhez legközelebb eső helyen kell nevelőszülőkhöz adni, hogy ezzel is segítsék a család kapcsolattartását. Testvéreket mindig együtt kell elhelyezni. Cipruson évente átlag mintegy száz gyermeket helyeznek ki nevelőszülőkhöz.

Az állami otthonok mellett különféle alapítványi otthonok is működnek, ezek felügyeletét is a szociális munkások, illetve a Szociális és Munkaügyi Minisztérium látja el. Az otthonban elhelyezett gyermekek szüleit családterápiás, pszichológiai, szükség esetén pszichiátriai konzultációkra küldik, esetenként ilyen jellegű kezelésre kötelezik (pl. az egyébként igen ritka alkoholbetegség esetén). A szociális asszisztens és a családdal foglalkozó szakemberek első feladata a családot ismét alkalmassá tenni a gyermekek ellátására, nevelésére, a gyermekek visszafogadására.

Egy ciprusi szociális munkás ismerősöm mesélte a következő esetet, melynek szenvedő alanyait, a gyermekeket, és az őket befogadó családot később személyesen is alkalmam volt megismerni.

Gondoztam egy családot – mesélte ismerősöm – mindkét szülő erősen alkoholista, volt, ha dolgoztak is, elitták, amit megkerestek. Egy nagyobb lányuk és három kicsi gyerekük volt. A lány akkoriban tizenegy, a kisebbek öt és három évesek voltak, a legkisebb kilenc hónapos. Rendszeresen látogattam őket, családi pótlékot kaptak, s ellenőrizni akartam azt is, vajon

legalább ennek összegét a gyermekekre fordítják-e. Egyszer, amikor kimentem hozzájuk, csak a gyermekek voltak otthon, koszosan, éhesen, a legkisebb betegen feküdt, a nagyobbacsák sírtak, a legnagyobb gyerek próbált valamennyire gondoskodni a kicsikről. Kiderült, hogy a szülők néhány napja nem voltak otthon, sem a gyermekek, sem a szomszédok nem tudták, mi történt velük. Bár az irodánk nem alkalmas gyermekelhelyezésre, fogtam őket, beraktam a kocsiba mind a négyet, s hagytam egy hivatalos idézést a szülőknek. Leírtam, a gyermekek nálam vannak, és azonnal szeretnék velük beszélni. Az apa még aznap megjelent az irodában, rendkívül föl volt háborodva, veszekedett, kiabált, vitatta az eljárásom jogosságát. Mivel a négy gyermek annyira különböző korú volt, nehezen találtam volna olyan otthont, ahol a csecsemőt és a nagylányt is el tudtam volna helyezni. Egy közeli faluban ismertem egy középkorú házaspárt, akiknek két, már önálló családdal bíró gyermeke volt. Az asszony otthon dolgozott varrónőként. Felhívtam őket, s ők azonnal vállalták a gyermekeket, akiket még aznap el is helyeztünk náluk. Amikor az édesapa tudára adtuk, hol vannak a gyermekek, s hogy természetesen azok változatlanul az ő gyerekeik, csak éppen átmenetileg ehhez a családhoz helyeztük őket, nyugodtabbá vált és hazament. Néhány nap múlva újra eljöttek, most már az anya is, kérték, hogy meglátogathassák a gyermekeket. Együtt mentünk a nevelőszülőkhöz. A gyermekek nagyon örültek az édesanyjuknak és édesapjuknak, de minthogy igen jól érezték magukat a nevelőszülőknél, a vérszerinti szülők távozásra zökkenőmentes volt. Ennek idestova négy éve, a gyermekek azóta is a nevelőszülőknél vannak. Az édeszülők elfogadták ezt a helyzetet, életmódjukon nem változtattak azóta sem, s úgy tűnik, az összes szereplő számára ez a legjobb megoldás. A gyermekek is jól fogadják a helyzetet, a nevelőszülőket is, vérszerinti szüleiket is nagyon szeretik, időnként együtt meglátogatják a szülői házat, de soha nem akarnak egy-két napnál tovább ott maradni, örömmel térnek vissza a nevelőszülőkhöz.

Fontos rögzíteni, hogy sem a nevelőotthoni, sem a nevelőszülőnél történő elhelyezés nem jelenti a család, a szülő alkalmatlanságának kimondását. Az intézkedés nem bélyegzi meg a szülőt, a gyermeket. Az, aminek szánják: segítségnyújtás az átmenetileg, vagy végleg rossz helyzetbe került családok számára. Ezt fejezi ki a hazajárás-rendszer, a nevelőszülők és vérszerinti szülők rendszeres kapcsolata, sőt az örökbefogadás egyébként ritka esetei is.

Cipruson ún. nyílt örökbefogadás működik, az örökbefogadónak nemcsak joga, de kötelessége is elmondani a gyermeknek származását. Ha esetleg külföldről fogadták örökbe, nemegyszer elutaznak vele szülőföldjére, hogy tudja, honnan származik, ismerje meg szülőhazáját. - Természetesen ez a kötelezettség nem jelent azonnaliságot. Az örökbefogadó szülők a szociális asszisztens együttműködésével a gyermekek életkora és egyéb körülmények figyelembevételével döntenek el a módszert, ahogyan lassan-lassan beépítik a fogadott gyermek tudatába a származására, előéletére vonatkozó adatokat, eseményeket, saját múltját.

Tekla és Alexis

Szinte ugyanazon a napon érkeztünk az otthonba. Én, mint látogató, és ők, az oly sok családottságot, megrázkódtatást megélt testvérek. Tekla, a nagylány, nyolc éves múlt, Alexis, az öccse, még hatot sem töltött. Az édesapjuk angol, édesanyjuk ciprusi. Az apa kizárólag Angliában tudott élni, az anya csak Cipruson. Eleinte ide-oda utazgattak a két ország között, a gyermekeknek sem itt, sem ott nem volt igazi otthonuk, rövid időket töltöttek mindkét helyen. Egyre sűrűbb viták, veszekedések közepette vándorolt a család, míg végülis az anya idegrendszere felmondta a szolgálatot. Ciprusra érkezve az asszony teljesen zavart állapotba került és sürgősséggel beszállították az egyik idegklinikára. A gyermekek az apával maradtak

ugyan, de ő rövid idő múlva visszatért Angliába. Ekkor kellett a szociális asszisztensnek döntenie, mi legyen a két kisgyermekkel: menjenek-e édesapjukkal, vagy maradjanak Cipruson, átmeneti időre az otthonban? Több tényező együttes hatása döntött. A kislány egyértelműen az anyja mellett akart maradni. Az anya kezelőorvosa is a kislány maradását szorgalmazta, mert az segítené az anya gyógyulását. Arról nem is beszélve, hogy Tekla görögül igen, angolul viszont szinte egyáltalán nem beszélt. Talán meglepő, hogy minden esetben csak a kislányról és a szülőkről beszélünk. Alexis ugyanis, bár tudott beszélni, hiszen iskolába is járt, egy ideje nem beszélt. Egyáltalán nem” szólalt meg, semmit és semmilyen nyelven. Sőt, az egyébként réges-rég szobatiszta fiúcska teljes apátiába zuhanva elvesztette szobatisztaságát is. Szó nélkül üldögélt egész nap. Furcsa élményem is volt vele, minthogy én nem beszéltem akkoriban sem angolul, sem görögül, a kisfiú ezt azonnal észrevette, s mintegy sorsközösséget vállalva velem, néhány nap múlva hozzám, de csak hozzám intézett egy-két szót. Bár nem értettem, de mert magatartásomban pozitív választ adtam számára, velem szemben bizalmat kezdett tanúsítani. Jelezte, ha baleset történt jelezte, néha mondta, ha enni vagy a kertbe akart menni, megfogta a kezemet, az ölembe ült. Bár nagyon sajnáltam, hogy nem értem, amit mond, ugyanakkor az is nyilvánvaló volt, hogy éppen a legnagyobb segítség, amit akkor kaphatott. Helyrebillenőfélben volt az olyannyira megzavart identitástudata, s minthogy látta, próbálom utánamondani, tanulni a görög nyelvet, amit beszélt, a segíteni akarás győzedelmeskedett. S ha eleinte csak szűkösen is, de ismét beszélni kezdett. Persze, hozzájárult ehhez az otthon összes nevelje éppúgy, mint az őt rendszeresen látogató pszichológus és a szociális asszisztens is, aki a gyermekek édesanyját is rendszeresen látogatta. Amíg az anya szanatóriumban volt hétvégéken is, az apa vitte haza a gyermekeket, majd az anya állapotának javulásakor az apa visszatért Angliába. Ekkor már az édesanya is hazament a hétvégekre, s ő látta el ilyenkor a gyermekeket.

Tekla, a kislány, úgy tűnt, kevésbé sínylette meg a szülőknek ezt a tétovaságát, az otthontalanságot. Az otthonból való távozásom után mintegy fél évig nem láttam őket. Amikor később ismét az otthonba látogattam, mind a ketten kitárt karral szaladtak hozzám, Alexis már teljesen nyílt és nyugodt tekintettel, szobatisztán, összehasonlíthatatlanul jobb állapotban, mint mikor utoljára láttam. Megkértem, rajzoljanak nekem valamit emlékül. Szinte minden kis ismerősöm szép, színes rajzokat készített kérésemre. Csak Tekla és Alexis rajza volt (egymástól teljesen függetlenül rajzoltak) fekete zsírkréta a lapon még feketébb fák, házak, madarak. Semmi szín, semmi élet. Csak a feketeség.

Marios

Az otthon életének egyik kétségtelenül legmarkánsabb színfoltja Marios volt. Tizenharmadik évében levő, megnyúlt kezű-lábú csupa-ideg fiú, olyannyira magának való és magányos, hogy csak jó idő elteltével derűit ki, hogy a húga is itt van közöttünk. Marios teljesen öntörvényű volt. Ha nem akart lefeküdni este, nem feküdt le, a tv előtti szőnyegen, jobb esetben kanapén nyomta el az álom. Ha úgy tetszett neki, fölásta a fél kertet, percek alatt elkészült a leckéivel, hosszú verseket-dalokat tanult meg. A másik pillanatban, anélkül, hogy bárki is értette volna, mi zajlik le benne, a legfélelmetesebb, szinte vadállati üvöltések közepette nekiesett a többieknek, nemegyszer a nevelőnőnek, konyhásnak, tombolt, dühöngött, ablakokat vert be pusztá kézzel, csak a jószerencse mentette meg a súlyosabb balesetektől. Kiszámíthatatlansága és durvasága miatt a kisebbek rettegtek tőle, igyekeztek még az útjába se kerülni. A húga éppúgy félt tőle, mint a többiek. Kiszámíthatatlansága ellenére például iskolába mindig elment, a feladatait mindig elkészítette, az ünnepi

műsorokon minden esetben helytállt. Többször, sőt rendszeresen felmerült az áthelyezés kérdése, de az otthon igazgatója és a nevelők, a szociális asszisztens is és a pszichológus is arra a döntésre jutott minden alkalommal, hogy Marios elválasztása a testvérétől és a normális világtól súlyosan veszélyeztetné a gyermek lelki világát. Marios családja egyébként jólszituált, anyagi gondoktól mentes volt, hétvégeken többnyire elutaztak a gyermekekkel. A szülők között korábban gyakoriak voltak a viták, látványos veszekedések, az apa időnként megverte a feleségét, ritkábban a gyermekeket is, minden jel arra mutatott, el fognak válni. Ekkor lépett közbe a szociális asszisztens. Családterápiát javasolt. Úgy tűnt, a gyermekek jelenléte, Marios problémás volta is zaklatja a szülőket, rontja egymás közötti kapcsolatukat. Így végül arra a közös megegyezésre jutottak, hogy átmeneti időre a gyermekeket otthonban helyezik el. Addig, amíg eldől, hatásos-e a házaspár terápiája; együtt maradnak normalizált körülmények között és nevelni tudják gyermekeiket, vagy elválnak, és akkor a bírósági döntés szerint helyezik majd el a gyermekeket.

Az átmenetinek mondott helyzet sajnos már csaknem két éve tart, és bár a szülők és a gyermekek kapcsolata javult, ez nem elegendő a gyermekek hazatéréséhez. Úgy tűnik, a gyermekek is, szüleik is elfogadják a különélésnek és együttélésnek ezt a formáját.

Pongrácz Erzsébet

Írta: Szávai Ilona

Társaim

Közös lap

Tököl, Rákospalota, Aszód és Budapest, Szőlő utca – sorakoztatja a Társaim című lap borítója a fiú- és leánynevelő intézeteket, amelyek részt vettek a közös lap létrehozásában.

Mint minden hasonló kiadványban, ebben is az intézeti élet sajtósága tükrét szemlélhetjük. A kiadványnak előnyére szolgál, hogy tág teret engedett a fiataloknak, nem követett külsődleges, afféle pedagógizáló célokat – hagyta, hogy beszéljenek (írjanak, rajzoljanak) a gyerekek.

Így aztán valóban az intézeti fiúk, lányok szemének, értelmének villanásait hozzák ezek az oldalak.

Külső szemlélő (olvasó) számára is kínál tanulságokat ez a néhány oldalas füzet. Az egyik gyerek élménybeszámolót ír, például a Fiatalok Börtöne és Fogháza Intézeti Labdarúgó Csapatának megalakulásáról. És a nagy eseményről: megmérkőztek Tököl község csapatával. Tököl győzött. És most adjuk át a szót az intézeti fiúnak, aki a sportbeszámolót írta: „A csapatból már sokan szabadultak, így más felállásban, de készülünk a visszavágóra!”

Azon tűnődöm, milyen érzések íratják éppen így, éppen ilyenek a beszámolót az intézeti futballistával, és hogyan reagálnának rá (ha olvasnák) a tököli fiatalok.

Hiszen ennek a két világnak érintkeznie kell – nem csak a futballpályán.

Bevallom, számomra ebben a füzetben a legérdekesebb, legmeghatóbb olvasmány Berecz Géza dolgozata, mely arról számol be, hogyan látogatta meg a 6. csoport a Ferihegyi repülőtér. „...nagyon izgatott voltam, mert még nem jártam ilyen szép helyen. Mikor beléptem a váróterembe, ámulatba ejtett a látvány.”

Engem is ámulatba ejt ez a dolgozat. Olyan ismerős az érzés. Mindannyian izgultunk a repülőtér vagy más egyéb előtt. Nos, ebben a kiadványban az a nagy bravúr, hogy fel tudja kelteni az olvasóban ezt a „mindannyian”-érzést.